MED TVÅL OCH BORSTE KÅSERIER AV *JÖRGEN*

STOCKHOLM ÅHLÉN & ÅKERLUNDS FÖRLAGS A.-B.

ANDRA UPPLAGAN

STOCKHOLM I918 ÅHLÉN & ÅKERLUNDS FÖRLAGS A.-B:S BOKTRYCKERI

PRIS KR. 5.25

Förord till den elektroniska utgåvan

Denna bok från 1918 digitaliserades i januari 2018.

OM JÖRGEN.

Det är icke min mening att skriva Jörgens biografi. Den har han skrivit själv alltför bra och alltför ofta för att den skulle behöva upprepas. De som läst hans tidning under de år han redigerade och skrev den, känna också icke blott hans tankar och meningar i den tidens alla levande frågor, de veta också rätt mycket om honom själv.

Få, ja väl ingen av våra författare och journalister ha trätt i så personlig och intim kontakt med publiken som Jörgen. »Jörgens Stockholmsbrev» och Figaro voro bägge skrivna tidningar. Ordet är svårt att förklara för dem som icke förstå det — en jämförelse mellan andra tidningar som kommit senare och funnits förr ger kanske förklaringen.

Hemligheten hos kåsören Jörgen låg icke blott i hans originella, omedelbara stil, som ställde honom i direkt rapport med den intelligente läsa-8

ren, att man läste honom med glädje och beundran berodde också och framför allt på den humor och den ensamma syn med vilken han såg på händelserna i den värld som rörde sig omkring honom.

Jörgen var humorist. Hans humor var den levnadsglada och starka människans humor. Jörgen var satiriker, en ordens och tankens skicklige fäktare, som stack och träffade just där det enligt hans mening borde träffa. Som polemiker var han avgjort överlägsen sina motståndare — icke blott genom sin kvickhet utan även däri att han hade råd att blotta sig själv. Hans självironi var honom ett gott vapen.

Jörgens kåserier voro en lek med tankar och ord, en lek som roade och gladde honom själv lika mycket som läsaren. Där låg intet tungt och besvärligt arbete men väl ofta ett djupt allvar bakom det han skrev.

Jörgen trodde själv att han var konservativ och samhällsbevarande — det senare stod t. o. m. under vignetten på Figaro — men i själva verket stod han i ständig opposition mot de flesta samhällets högre och lägre funktionärer. Då han dog, räckte honom pressen och kritiken de vackra blommor, som man till stor del av vanlig glömska underlåtit att lämna honom medan han levde — den vackraste blomman gav honomMED TVÅL OCH BORSTE

9

dock den lilla tidning, som skrev, att han ofta »sårat den allmänna rättskänslan».

Då Jörgen 1888 »tog Figaro» — uttrycket är hans eget — var han 50 år. Han hade haft sin kamp mot Bennich och Temptander, han hade lämnat Budkaflen, vars framgång berott på hans originella penna och han satt nu som egen herre i egen tidning. Visserligen stod där Adolf Noreen som medredaktör, men hans insats i bladet var icke den avgörande och betydande. Jörgen var Figaro och Figaro var Jörgen.

En förelöpare till Figaro var Jörgens Stockholmsbrev, ett litet korrespondensblad till landsortspressen, som även såldes i lösnummer — icke alltför många.

Denna lilla tidning, så intressant för den som vill följa Jörgens utveckling, utkom under åren

1885—1887.

I numret för den 12 maj 1887 förklarade redaktören några veckors uteblivande på följande öppenhjärtliga sätt:10

Till allmänheten.

Vår tidning har varit inställd några nummer. Som antagligen våra läsare haft vänligheten att observera.

Orsaken därtill var först helt enkelt ett par veckors sjukdom. Därefter kom helt naturligt penningbrist. Ty i likhet med de flesta andra veckotidningar i riket, driva vi vår tidning utan allt rörelsekapital, ehuru vi, i motsats till dessa våra ärade kolleger, inte bry oss om att hyckla motsatsen.

Jörgens Stockholmsbrev var i allt ett uttryck för sin redaktörs originalitet. Redan under vig-netten får man dessa vägledande upplysningar:

Byrå och expedition: Stockholm, hörnhuset Sergelgatan (f. d. Östra Beridarbansgatan) (eller rättare, nydöpta, Jakobsbergsgatan, över gården, till höger, tre trappor upp, längst in i korridoren, utsikt åt Betlehemskyrkan).

(Alla onödiga och långrandiga besök undanbedjas). Mottagningslid endast kl- 2—3 på dagen — (torka väl fötterna, tala fort och rakt på sak OMED TVÅL OCH BORSTE

Tidningen

är oberoende, omutbar, personlig, vaken, nykter, glad, obesvärad, elegant och argsint; hatar inte gammalt gott, fruktar ej nytt dito; älskar tukt och ordning, avskyr falsk filantropi lika mycket som djurplågeri, är mera republikansk än demokratisk; avskyr vänsterservilism, aktar högre opposition; /furfiserar. ingen samhällsklass eller nationalitet; bekrigar framförallt det grundlagsstridiga skrivardömet och den falskeligen s. k frihandeln; försvarar i synnerhet de lägre statstjä-narnas rätt till lagens skydd; vill ha de högre dito ställda under lagens straff, i allt ersättningsskyldiga och åtalbara vid underrätt om var och en förfördelad; vill ej gärna ge ett enda öre till hovet, kyrkan, armén och flottan eller pension åt kungens nuvarande förtroendemän.

I Jörgens Stockholmsbrev medarbetade några gånger August Strindberg, som under Giftas-fejden funnit en ärlig vän och god vapendragare och stridskamrat i Jörgen.

Som journalist var Jörgen en nydanare i svensk press. Hans Stockholmsbrev och sedan Figaro ha i många stycken tjänat som förebild för den12

press vi nu äga. Hans kåserier, hans små skarpa »Rakknivar», skrivna med udd och skärpa, hans korta och koncisa stil ha varit våra dagars journalister en god skola.

Under de första åren av Figarotiden skrev Jörgen j sin tidning så gott som ensam. Men icke blott det — han skötte också ekonomi- och annonsavdelningen. Den tidningsutgivare, som försökt att göra detsamma, förstår vilket andligt och kroppsligt kraftprov som därvid presterades. Men Jörgen hade sitt bestämda arbetssystem — olikt alla andras — däri låg kanske hemligheten. Hans dag började tidigt. Först morgontidningarna redan klockan

6 på morgonen, en kopp kaffe och så allt bestyr med ; toaletten, som faktiskt upptog hela dagen endast avbruten av arbetsstun-derna vid skrivbordet. Jörgen bodde denna tid högt upp under takåsen i Brunkebergs hotell. Ett stort rum, avdelat till två, med stora skåp, och ett mindre, den Utmärktes sovrum, där han vilade i den stora Lejasängen, även den skildrad för Figaros läsare.

Då man trädde in i denna originella redaktionslokal, fick man först en förnimmelse av att man befann sig i ett upplagsmagasin för allehanda varor. Där stod gamla höga skåp, låga sjömanskistor, som innehöllo tidningens klichéer och där voro alla stolar och den vackra gam-MED TVÅL OCH BORSTE

la björksoffan belamrade och fyllda med tid-ningspackor, dammiga och gulnade. Dessa tid-ningspackor innehöllo Jörgens »samlade arbeten», alla hans tidningsartiklar. De gömdes, lades på hög och rördes aldrig av ägaren eller någon annan. Någon annan fick icke. De gamla sjömanskistorna, som följt Jörgen på 'hans ungdoms resor — han var examinerad sjökapten — gömde nu i zink porträtten av alla de herrar och damer som fingo den äran att få sin bild i Figaro. Ty det var en ära på den tiden att bli tidningsfotograferad. Nu tycks det som om en ordinarie människa hade svårt att undgå detta öde. Jörgen hade sina porträtt ordnade ,på sitt eget sätt. Där var en kista för präster, en för aktörer och en gemensam för »riksdagsmän och bondtjuvar». Det hände ibland, liksom nu någon gång i Grönköpings Veckoblad, att det kom ett orätt porträtt i Figaro. En herre som inte alls var den han uppgavs vara. Jörgen tog den saken lugnt och svarade:

»Jag har bondtjuvar och riksdagsmän i samma kista. Om jag tar i den kistan och får upp en bondtjuv i stället för en riksdagsman så är det väl detsamma.»

Mitt på golvet i det stora rummet stod redaktörens skrivbord. Det var helt litet och skrivplat-sen blev med tiden allt mindre ju mer bordet fyll-14

cles av gamla tidningar, böcker och manuskript-högar. Allt i dessa rum kring denne originelle, i en rätt trasig sjömansblus klädde herre, verkade den vildaste oordning. Och dock fanns där en ordning, redaktörens egen, som utomstående inte hade så lätt att komma in i.

Under förmiddagarna vägrade Jörgen på det bestämdaste att mottaga någon människa. Han hade sin mottagningstid 3—3,30 mån-, tis-, fre-och lördagar och ve den som vågade komma på annan tid. Många försökte och lika många fingo vända. Jag minns nu endast en som lyckades. Men det besöket var också så pass allvarligt att en berättelse därom bör avgivas.

Den besökande var numera avlidne författaren Robert Åhgren, som kom på olaga tid för att återfå ett inlämnat manuskript.

Jörgen ropade från sitt inre rum:

»Vem är det?»

»Det är Åhgren — jag vill ha igen mitt manuskript !»

»Det är inte mottagning nu och jag lämnar inte igen några manuskript!» •

»Det är möjligt, men jag måste ha mitt nu, Jag reser till Ryssland klockan tre så det brådskar !»

Det blev tyst en stund, så steg Jörgen ut i yttre rummet, pekade på dörren och sade:MED TVÅL OCH BORSTE

»Jag viker aldrig från mina bestämda ordningsregler — förvinn genast!»

Författaren Åhgren, som var en stor och kraftig karl, smålog milt och svarade:

»Och jag går inte min väg förrän jag fått mitt manuskript!»

Varpå han satte sig på den enda lediga, för alla besökande avsedda, stolen.

Jörgen sprang fort in i sängkammaren, tog fram sin lilla eleganta spanska revolver och ljungade mot den oförsynte Åhgren:

»Om ni inte går genast, så skjuter jag!» Åhgren reste sig lugnt från den lilla stolen, knäppte upp överrocken, kavajen, västen och skjortan, blottade sitt breda bröst och sade: »Var så god!»

Ögonblicket var spännande, men konflikten löstes lika snabbt som den uppstått. Det kom en glimt av humor i Jörgens vassa blick, handen med vapnet sänktes, den utmärkte redaktören återvände till sitt inre gemak och om en liten stund fick nu Åhgren verkligen sitt manuskript. Han gick. Men han återkom ofta till Figaro, dock på laga tid, och behandlades alltid vänligt.

I det personliga umgänget var Jörgen förbindligheten själv, sirlig som en gammal hovman, uppvaktande mot damer, av vilken ålder de än voro, beskyddande och hjälpsam mot barn och djur.16

JÖRGEN

Som vän var Jörgen pålitlig, uppoffrande och oegennyttig, som fiende var han farlig, förföljande ofta för långt och för mycket dem som en gång bringat honom till hat. Denna hätskhet, som ibland i enstaka fall räckte livet ut och längre — »med ett så enkelt knep som att dö kommer man inte ifrån saken» — gav honom nog på sina håll ett osympatiskt drag. Rättvisligen bör dock sägas att sökte någon »förföljd» att vinna lejd, så var Jörgen den förste att .räcka handen till försoning. Snar till vrede men lika snar till vänlighet och förståelse.

Jörgen blev genom sin skarpa penna och sitt redbara mod en makt att räkna med. Man fruktade hans kritik och man försökte också ibland att vinna honom för syften som voro honom främmande. Men man misslyckades.

Jag mins ett fall.

En person sökte förmå Jörgen att skriva på visst sätt i vissa frågor. Jörgen vägrade och fick till svar:

»Ni säger ju så ofta att ni skriver vad ni vill i er tidning.»

»Ja», svarade Jörgen, »det gör jag, men inte vad andra vill!»

I början av 90-talet fick Jörgen sin förste redaktionssekreterare, Fredrik Nycander. Tidningen hade växt och arbetet ökats. Redaktö-MED TVÅL OCH BORSTE

17

ren, som närmade sig 60-talet, skrev dock fortfarande och allt framgent, även under kommande redaktionssekreterare och medredaktörer, det mesta och det bästa i tidningen. Jörgens goda andliga vigör svek honom inte — under dessa många år, ja intill sin död behöll han sitt goda lynne och sin stils omedelbara friskhet. Humbugen, dumheten, hyckleriet, förföljdes och nagelfors ohejdat och glatt som i mannaåren.

Då Jörgen fyllde 70 år, hyllades han av många vänner och beundrare. Den hyllningen gladde honom och roade honom:

»Jag känner mig», sade han, »nästan som en vördad patriark. Jag har fått för många vänner — det finns snart inga kvar att ta i tu med!»

Det låg en viss sanning i denna hjärtesuck. Grilljannarna vor slut och frimicklarna voro icke så farliga. Konkurrenterna voro döda — dödade — och med de andra levde han på god fot. Han såg på livet och människorna med samma humor som förr — men också vänligare och mera förlåtande. I maj 1910 skrev han för sista gången i sin gamla Figaro. Sveriges förste Causeur hade gått bort, lämnande en plats som sedan icke .fyllts och säkerligen icke heller kommer att fyllas.

Hasse Zetterström.

Med tvål och borste18

JÖRGEN

Ur Jörgens Stockholmsbrev: Nr 10:

NÄRA 6 MILJONER

människor ha tills dato i år färdats å Stockholms spårvägar. Däribland inte vi. Ty vi äro, om möjligt, aldrig djurplågare.

Nr 14:

HERR ALGOT SANDBERG

en ung naturalistskald och referent från Dagens Nyheter, har hos Engelbrechtska Sällskapet inför det konstförståndiga Uppsala debuterat som Lycko-Per och lyckats, berättar telegrafen, som gärna kringför viktiga tilldragelser. Genom detta olycksfall får Sverige möjligen en Rudolf Wall mindre och en redaktör — Emil Hillberg mera. Herr Sandberg ser dock nätt och hygglig ut.

Nr 17 och 18:

I VASATEATERN

slocknar elektriska ljuset ständigt varpå föreställningen får avslutas. Detta synes bekräfta ryktet att herr Hammer är ägare av teaterns material. MAN GÅR I GIFTASTANKAR.

De' ä' galna, alldeles bindgalna — säger folk. *

I åtta dagar har det legat på mitt bord en oläst bok: »Giftas, tolv äktenskapshistorier med interview och förord av August Strindberg.»

Jag har tittat på den, som en straffarbetare på ett stenblock, som han skall knacka sönder. Slutligen avstod jag den oläst till en vän. Ty jag är utledsen på giftashistorier.

»Huru är den?» frågade jag en ung, sedlig, intelligent fröken. (Jag hoppades, att hon skulle kassera den, och jag, på hennes auktoritet, slippa läsa den.)

»Humoristisk», sade hon, »så att man stundom måste skratta. Jag läste den i söndags. Och kunde inte släppa den, förr än den var slut. Du kunde just behöva läsa den, så gick du möjli-20

JÖRGEN

gen från dina äkta kejserligt aristokratiska åsikter om äktenskap, att det blott är en allians mellan två gentila stormakter, vardera så fri som en kejsare eller kejsarinna eller som Sverige och Norge, och lärde dig att äktenskapet i statens och naturens intresse är en enkel förening att avla barn mellan vanligt folk, i vilken mannen skall arbeta utomhus, kvinnan koka mat och passa ungar.»

»Herre Gud!» sade jag, »det är ju en äldre blåstrumpeprodukt, en genomsedlig bondbok.»

»Inte det förra. Men det senare. Och det är väl inte ont däri.»

Och en primadonna sade till mig i Grands grop i förrgår: Jag bor sysslolös på hotel under flyttningen, och hade inte stått ut, om jag inte haft Strindbergs nya Giftas.»

»Hur ä' den?»

»Kvick, men nästan reaktionär, nästan mot kvinno-emancipationen. Den är till och med ett utfall mot 'våra fyra nuvarande skrivande författarinnor', för att de äro barnlösa. Och mot Ibsen sedan!»

»Då bryr jag mig inte om att läsa den. Jag behöver inte federationslektyr.»

»Men den är kvick.»

»Hjälper inte. Har inte tid med barnböcker.»

Men så kommo herr förste stadsfogden ochMED TVÅL OCH BORSTE

21

herr justitieministern i går kväll skuttande omkring i staden och skreko till all världen: »Ni ska läsa Strindbergs Giftas!»

»Den är för dyr! Den kostar 3:75. Och den är ju gement sedlig, nästan reaktionär.»

»I morgon kostar den 10; i övermorgon 50. Den är osedlig och kristendomsfientlig och näsvis mot de ansedda familjerna Bernadotte och Nassau. Nu konfiskera vi den. För Guds skull läs den! Antingen ni begriper den eller inte. Eljes ä' ni inte folk comme il faut.»

»Åh kors för katten. Då måste man ha den.»

Och jag och hela världen telefonerade till herr Albert Bonnier och redaktionerna, och man gav sig inte, förr än man fått ett redaktions- eller vän-exemplar, och man somnade inte, förr än man slukat det. Och man skrattade hjärtligt först åt den oskyldiga boken, sedan åt de skyldiga vederbörande, som känt sig träffade och själv gjort reklam för verket och låtit folk skratta åt sig. Men innan man lade sig, telegraferade Bonnier åt Strindberg, och vi andra åt våra landsortstidningar.

»Och innan kvällen kom, var ryska styrkan

kastad över ända, och räddad Adlercreutz och fritt hans återtåg.»22

JÖRGEN

Det vill säga: en spik slagen i likets kista och Strindberg nästan viss att på allvar bli riksdags-mannakandidat om tre år. Han är lycklig, han! Jag är bara avsatt. Tänk, att bli konfiskerad. Konfiskera mig! Och jag kan ock bli riksdagskandidat. En del äro födda med segerhuva. Det är Stridberg. Också var i fredags kväll hela Stockholm i extas. Själva kyparna på bättre ställen kommo kring folk, som jag, och intervjuade dem. Och visste, att det var en reaktion på 40—50 år, en rekapitulation av de skrattretande målen mot Braun, Borg, porträttritaren Pettersson och Tolångaskolmästaren.

Och det skrattades ohyggligt. Gud vet, om inte själve herr stadsfogden skrattade i djupet av sin själ. Och det lästes ännu mera ohyggligt. Men en hygglig gosse är det. Så han förtjänar litet framgång. Även om han inte skrev i budkavlen. — Och jag, som tänkt vara litet ovettig på honom för hans giftas på simpelt bondvis! Som trodde, att karlen var förlorad. Jag ber om förlåtelse. Och tackar herr justitieministern,

som upplyst mig om motsatsen.

*

För 6—8 år sedan led en tullförvaltare orätt. Och sände — den token! — sin fru till huvud-MED TVÅL OCH BORSTE

23

staden, för att skaffa rätt. Och hon kallade till konsultation mig och en ung man. Vad är han för en? Av tullförvaltarens frus redogörelse fick jag en oredig föreställning, att han skulle vara student eller mäklarebokhållare. — Nå väl! Det kvittade mig lika vilketdera. Jag bemötte honom ungefär som om han varit ett enkelt konsultativt statsråd — dock med större yttre hövlighet. Enär han var så ung och syntes så blygsam. — Frun pratade. Jag kåserade livligt, sade med många ord under promenad på golv ungefär så här: »Administrativ rättvisa kommer inte ifråga. Man måste ha allmän bortsopning av bandet — helst så, att huvudena flyga åt ett håll, kropparna åt ett annat.» — Den unge, små-vuxne, blonde, enkelt, men vårdat klädde mannen, tycktes vara själva blygheten, följde min promenad med glödande blick och med tysta läppar. Nå väl! Jag brukar oftast rycka med mig ungdomen. Motsatsen skulle därför snarare förvånat mig. Men denne — han följde mig så egendomligt,

så kritiskt, med sin blyga blick. Inbillning! Av artighet apostroferar jag honom. Han svarar kort, rakt på sak, blygt i sätt, slående i sak.

»Är det en människa, en karaktär? Ska han bli kammarskrivare eller skolpräst eller, i bästa fall, grosshandlare?»

»Ah bah! Det finns inga människor eller karaktärer! — Nytt klokt svar. Tyst reflexion: Fan till pojke! — (Högt): Förlåt mig; vad var namnet?»

»Strindberg!»

»August? Författare till---?»

»Ja!»

Jag tror, att jag tog honom i famn. Säkert är, att jag sedan teg och hade honom att tala.

Och nu är han osedlig och okristlig — inför herr förste stadsfogden och justitieministern.

»Justitieministern! Vad är det för en ?» frågades i fredags kväll. Ingen visste det. Slutligen erinrade man sig en tam guldbyxa, en skrivare från kungens kansli, som man sett med smala sektersben, ungt, tjockt, ofullbordat huvud, men med självbelåtet leende och portfölj under arm glida förbi i sällskap med konsultativor och sådant där folk, om vilka det sägs: »Där gå di'!»

»Han ska heta Vult von Steyern eller Nils von Steyern och har varit kunglig sekter», sa' man.

»Åh katten! Och nu är det han, som tillåter sig recensera Strindberg.»

Kom nu inte någon och säg, att jag är oförskämd. Ty jag tystnade redan för 8 år sedan, då jag hörde, att studenten, jag hade äran hålla tal för, hette August Strindberg. Och då man, som jag, i 20 år kritiskt följt med våra statsråd, tar man dock inte — åtminstone i en litterär och kvick tidningsredaktion — en sådan till — litterär ljussnytare.

Det där skrivardömet är bra obesvärat. Och lättjefullt sedan. Ty ännu i lördags middag hade det inte hunnit expediera order i saken till landsorten.

Ni skulle ha läst hans skrift till överståthållareämbetet: »Enär jag» — Nils von Steyern eller G. R. Lilienberg? — funnit en å boktryckaren A. Bonniers tryckeri härstädes tryckt skrift med titel »Giftas» av August Strindberg böra med kvarstad beläggas, har jag härmed» o. s. v.

Det låter något. Ja, överkansliskrivaren, »finner». Men kunde han inte uttryckt sig: »en hos A. Bonnier tryckt skrift!» Så hade Strindberg gjort. Och jag gjort. Så hade det vid »finnandet bara blivit en tryckning i st. f. tre.

Men vad väl åtminstone inte jag gjort: det hade varit att liksom k. sekter Steyern söla, så att

det 24 timmar senare inte i saken gått kvarstads-bud till länsstyrelserna, vilka nu komma efter våra räddningstelegram. Men det är visst om herr Steyern, som Stridberg siat i sin »företalintervju» till Giftas.

Ty där säger intervjuaren ungefär så här:

»Nå herrn har gått och skrivit en romanbok igen nu?»

Varpå författaren svarar:

»Ja, kära herre, så illa är det! Jag vet, att det är ett stort straff på det, men jag kunde inte hålla mig!»

Och då intervjuaren fordrar, att författaren skall medge, att han är inkonsekvent, så bekämpar denne, att han är, liksom allt skapat, underkastad utvecklingens lag, och att utvecklingen går genom återfall, samt att den här

romanboken är ett litet återfall, en rechute. (Även för vederbörande!) Och beder ju författaren, att herr Steyern inte skall vara ond på honom för det. Och lovar, att om ett par år sluta med romanböcker, pjäsböcker och versböcker, om det är möjligt.

Men då blir väl intervjuaren orolig, att han skall slå sig på ren politik och frågar vad han tänker ta sig till sedan då.

Författaren är nog profetiskt nedrig att hota.

att han då ska bli intervjuare (riksdagsinterpel-lant?) på fullt allvar.

Författaren är jämväl nog gemen, att fråga, vad intervjuaren tycker om hans nya bok.

Och nog profetiskt gemen att låta denne svara, att han först finner den illa gjord och att författaren skulle skildrat t. ex. korvetten Vanadis.

Och att hon för det andra är osedlig.

Varpå författaren svarar, att om sedligheten är, vad den blivit, ett brott mot naturen, då är hans bok osedlig. Eljes icke!

Vidare finner intervjuaren, att boken för det-tredje är reaktionär. Ty författaren, som är frisinnad, gudbevars, har tillåtit sig att gyckla med kvinnofrågan.

Till detta svarar författaren, att det fordras större mod att gyckla med det fåniga på modet, än att låta sig bäras av en konjunkturström. Och tillägger som sin åsikt: Att vilja frigöra kvinnan från naturen anser jag lika brottsligt som att söka frigöra mannen från densamma. Och ber han hr intervjuaren att lägga märke till, att nuvarande försök att frigöra kvinnan är ett uppror mot naturen, som skall straffa sig. —

Och det är detta, som i nittonde seklet kung Bernadotte IV:s lille justitieminister finner samhällsvådlige Räknar man möjligen våra stats-

män till de emanciperade damerna och finner dem träffade?

Nu låter den siande Strindberg intervjuaren begära, att få låna boken en tid. — (Genom hr förste stadsfogden!)

Varpå den liberala och profetiska författaren svarar, att ju flere, som får läsa den, desto bättre blir det.

Nå väl! Det nu följande förordet — sådant jag fattat det — går ut på: att det är blott damen, kulturkvinnan, d. v. s. en tiondedel av mänsklighetens kvinnor, som beröres av emancipationsfrågan ; att bondens och arbetarens hustru redan är emanciperad eller icke kan emanciperas utan att könsskillnad och samfundsordning upphäves; och att kulturkvinnan, om hon vill emanciperas, måste upphöra att vara dam av värld och fordra galanteri.

Nå väl! Detta har även jag, eder Jörgen sagt i 20 år såsom skribent; i 11 år som gift skribent. Här om dagen antydde jag här i tidningen samma tanke. Och den ogillades icke ens av den, om vilken det närmast aktningsfullt sades, snarare gillades, åtminstone i teori. Ty Strindberg har inte sagt, att undantag inte få

ske från simpla avlingsäktenskapsregeln. — Han vill dock att dessa senare skola vara regel för justitieministrar och annan vanlig själsallmoge.

Och nu är denna enkla, för mången litet reaktionära sanning osedlig och kristendomsfientlig, då den väl hittills gällt såsom raka motsatsen.

Då är det väl snarare de s. k. »näsvisheterna» mot Nassau och Bernadotte och sällskapandet med Björnson, majestätsförbrytaren, som man inte vågade processa mot i Norge, som äro — osedliga och kristendomsfientliga.

¥

Stympare!

•v-

Om boken blir frikänd, vem skall ersätta Bonnier och Strindberg? Då en riksrätt här till större delen består av regeringens egna avsätt-liga förtroendemän, »av valpar, dömande anklagad hynda». Ett korollarium blir väl därför onekligen, att tryckfrihetens stora fara i den nu åter begagnade indragningsmakten måste bort jämte övrigt skrivardöme, och detsamma betydligt inskränkas och ansvariggöras så att fred, ordning och säkerhet må åter härska i Svea land, lika väl som nu i Norge.30

Vi skola sedan utförligt redogöra för den konfiskerade boken. I korthet vill jag, som väl — även i läsarens tanke — förstår mig på böcker, åtminstone bättre än herr Steyern, säga:

Boken är i formfulländning och klara sunda tankar Strindbergs bästa. Den står vida över det oklara Röda rummet och även före den något uttänjda Mäster Olof. Jag sätter den från estetisk synpunkt över Nya riket, (som jag från min specialsynpunkt mest intresserat mig för.) Den är enkel och god stil. I början något litet naturalistiskt grov i uttryck — dock aldrig så brutal, som kungl, svensk ämbetsstil, gent mot förmodad underklass, — städse psykologiskt fin i innehåll.

Vår tid är osedlig och religionshånande. Och furstarna mest. Men Strindbergs bok är lika litet religionsfientlig eller osedlig, som Strindberg själv. Tvärtom: den är en bok för religion och sedlighet.

En bokens hjälte tänker lika fritt om nattvarden, som en lejonunge om dopet. Men det är ju inte lagstridigt gäckeri med sakramenten av , iscensättarna.

P. S. Nu har hr justitieministern tryckt ur sig en ny skrivelse till justitiekansleren, vilken själv ännu inte hunnit förklara sig vis à vis Uppsala rådstuvurätts prickningsskrivelse gent mot lagvrängande åklagaremyndighet i det Mecklenburgska målet, men dock ånyo skall besväras med rättvisans utövande.

Åtalet kommer verkligen att gälla för raderna om den döpta — nej konfirmerade lejonungen till pojke, som under akten, då han svor underklassens ed till överklassen, funderade på priset •på Högstedts piccardon à 65 öre kannan och Lettströms majsoblater à 1 krona skålpundet. Det var svårt. Då får visst hela det unga och medelåldriga, bildade och tänkande Sverige åtal — hög och låg, även de, som ej öppet gäckas med barndopet, vilket ovillkorligen är en vacker, om ock väl tidig ceremoni, utan även de, som harmas över den dem cirka 15 år senare av-tvungna eden, då eftertanken och självmedvetandet vaknat.

Tror hr Steyern, att Strindbergs pojke är den förste, som resonerat på det viset. Har inte hr Steyern, som nu synes läsa även bättre författares produkter, läst ett av Gustaf af Geijer-stams inte längre åtalbara förstlingsarbeten, där bokens hjälte, som tyckes vara ett med författaren, resonerat ungefär det samma som Strind-32

bergs pojke? Och jag har inte ett ögonblick i 46 år varit skild från en blygsam annan författare, som i harmen över den tvungna eden, vid ingången krossade sin hatt mot kyrkporten och egentligen blott svor, att icke någonsin deltaga i en statskyrkans gudstjänst — en föga vacker ed, som han dock nu hållit i 30 år — ehuru han, åt sig själv lämnad, inte varit större religionsfiende, än att han i nykterhets- och sedlighetsfrågor inom sin kommun alltid röstat med läsarne. Så det är inte genom tvång man gör proselyter — eller verkligen kristnar lejonungar.

Budkaflen 10 okt. 1884. STRINDBERG ÄR HÄR.

P. S. Upp på sätteriet! Kommer nu från Strindberg på Hotel »W6». Han hälsar till Fyrkanten. Han har just slutat frukostera och går nu att duscha.

Han och unge hr Bonnier mottogos vid tåget, i tidig morgonstund och med glödande entusiasm, av hr baron och överståthållare, såsom ombud för Långholmen, och flere andra hotellvaktmästare och tusentals andra, om möjligt, ännu hyggligare medborgare, — däribland hr medbrotts-lingen Bonnier, Albert — fyllande perrong och torg.

»Strindberg, Strindberg!» — skreko hr baron och de, om möjligt, ännu hyggligare — »Var är Strindberg?» Och jag och alla andra dåliga skribenter — vi tänkte med svartaste avundsjuka i våra själar: »Varför ä' vi nog olyckliga att vara okonfiskerade?»

Och Strindberg syntes på vagnbrädet, liten, blond, enkel, tyst, som alltid.

Det blev en eld bland nordens fransmän — nästan som bland söderns. »Leve August Strindberg!» Och tusenstämmiga hurrarop. Så att polis och ståthållare och allt trängdes bort. Och allt hyggligt folk ända bort på Fyrkanten sprutto upp ur paulun. Och frågade, om det var eldsvåda i staden.

Och Strindberg tog av sin höga svarta hatt, talade och sade till hr baron och de övriga:

»Mina herrar! Jag tackar för edert mottagande, edra hurrarop. Det hörs att Ni fått luft i lungorna. Då jag för ett år sedan reste härifrån, kunde man knappt andas i Sverige. Jag tackar Er och lovar, att vad, som än må hända, skall jag — »göra min plikt!»

(Det där hade ju Bernadotte IV på just samma historiska perrong med samma ord lovat också göra mot norrbaggarna. Så det är ju riktigt kungsord.) Och hr baron och folket hurrade ursinnigt och togo Strindberg i famn. Och skreko bland annat: »Leve den nye August Blanche!» Och trängde sig själva halvt ihjäl, för att släppa honom fram.

Och så kom han över torget upp på »W6», där vi några få följde honom, Branting med fru, von Bergen, Rosenius, Thyselius, Geijerstam,

Atterling, Josephson, Bonnier, Staaff, Wicksell, Fredin och alla andra. Och så måste han fram och visa sig och hälsa och tacka från fönster. Och från August Blanches syster kom blombukett med svenska band. Och visitkort regnade.

Och så skuttade hr baron och jag, var på sitt håll, för att ge rapport. Här är min. Och den ä r trevlig. Och lika trevlig bör väl hr barons vara. Och här kompletterar jag den. Ty han fick visst inte alla detaljer.

¥

Vi träffas nu alla vid Filippi i kväl. — Ja, bliv inte allt för rädd! Jag menar bara i afton på Lycko-Per. Ack, den konfiskerade Strindberg! Han är en riktig Lycko-Per. Jo, jo men, då kungen kom i vintras samma väg, då

hurrade bara en och visslade en annan. Och nu!

*

P. P. S. Den är slut — Sveriges Lyckopers-afton, som nu äntligen följt på Brüssels »Stumma i Portici», Paris »Figaros bröllop». Och det gemena stycket Lycko-Per var som skrivet för dagen.

De spelade som gudar, Svedberg som en ung Apollo.

Och stormen, applåderna, utanför, innanför, då Strindberg kom, ditåkande med Geijerstam och Staaff, då han

gick tillbaka, till Grands grop, följd av oss alla och tusenden nya vänner, vid de blixtrande replikerna mot samvetstvånget, mot den offentliga lögnen, mot den »konstitutionella despotismen», mot den utländska äventyrarefurstefamiljen med falskt eller oädelt stamträd, vid den ömkliga tronens slutliga ramlande, vid de aldrig slutande inropen av författaren, i salong, under och efter spelet. I salong, korridorer, trappor, på gator, torg, utanför, inuti Grand, överallt flammade frihetens, föraktets låga. Manifestationerna för tros- och tryckfrihet och Strindberg, mot Bernadotte-Nassau-Vulten. Denna dag glömmes måhända aldrig i Sveriges nu först åter begynnande historia. Och raska på måste vi, för att hinna fatt Norge i kampen mot skrivardömet med bakomstående.

Polismästaren satt på parkett. Polis utanför. Kommissarier kilade in och ut. Reptilynglingar lär fått lindrig aga i korridor.

Och det ropades ett par gånger: »Ned med Steyern!» Ned med Nassau!» Gemena rop. Ovärdiga gentilt folk! Däremot hedrades med leverop på gatan även enskilda av Strindbergs litterära vänner, kända såsom utsjungande pennor, eller av de styrande trakasserade personligheter. Men så dracks det ock på Grand, förutom de aldrig slutande skålarna för Strindberg, för de övriga vägbrytarna, för de medspelande inom och utom Nyan, en tacksamhetens skål för den glada dagen, riktad åt dem, som hittat på det, som framkallat densamma, för både »borgmästaren och borgmästarinnan Schultze».

¥

Jo, jo men!

*

Sisla postskriptet i iryckningsminuten.

Vi komma nu från rådstun.

»I afton är det en triumf», medgav Marcellus på parkett. »Men det kommer en morgon», sa' han.

»Morgonen är redan kommen. Den gryr med rött sken», upplyste jag.

Den käre Marcellus låtsade sig inte förstå.

Han har visst trög fattningsgåva — eljes hyggliga karlen.

Men det var i dag en vacker morgon.

Folk utanför, innanför. Stor trängsel. Mycken uniformerad polis. »För att försvara statskyrkan» — hånviskade t. o. m. de unga rådstu-notarierna.

Men — sades det — även insmugglade detektiver i det trångt packade rum — där svarande och tidningsmännen och unga Sverige höllo sig. Bekräftar sig detta, har här skett ett svårt maktmissbruk. Ty kommunens detektiver äro av kommunen avlönade för att jaga tjuvar och mördare, hela samhällets verkliga fiender, inga misstänkta in- eller utländska familjefiender, inga idéernas banerförare. Och spioneri kommer aldrig svensken att tåla.

Minns portermålet!

Domstolens hållning var värdig och human.

Den gamle häradshövding Beckman hade självmant — ära åt honom! — skyndat till Strindbergs försvar. Han yrkade åt honom laga rättegångsförmåner. Strindberg förkastade alla dessa. Han stod såsom riddare med öppet visir. Han bestred själv allt vad hans biträde åt honom yrkade. Han fick Bonnier skild från målet. Jurister skola måhända skratta däråt. Men man

kände instinktlikt att han handlade rätt och ökade vanäran.

Stadsfiskalen, som — grundlagsstridigt — endast har ett slags förordnande och, enligt de prejudikat den store

högt snarkande folktribunen låtit saklöst ske, måste anses bero av hr baron och överståthållaren, begärde sex veckors uppskov — jämväl mot grundlagen — för att, sa' han, låta opinionsstormen för Strindberg dö ut.

Ordföranden runkade på huvudet. Och rätten prutade av — fem veckor, efter en halv sekunds lång överläggning.

Vi kommo ut. »Leve Strindberg!» — ropade allmänheten. Han vinkade avböjande med hand. Han lyddes genast. Omgiven av Staaff, Geijerstam, Fredin, Gullberg, oss, följd av tusentals, tågade Strindberg från staden, förbi Fyrkanten, där speglosorna haglade och rutorna granskades -— till Norrbro, clar han gick in i boklådan, för att för tillfället undandraga sig vidare ovationer.

Det skulle vara rysligt roligt att se Stockholm den dagen, då Strindberg skall åka till Långholmen. Jag är rädd, att vägen blir knagglig.

Strindbergs porträtt och arbeten fylla nu alla40

JÖRGEN

Stockholms boklådsfönster. Själva strumpebandet jämte Smiths klubba, som efter vår presentation blevo förra veckans nouvautéer, ha fått stryka på foten.

*

Söndag middag klockan 2 möter Stockholm i Kungsträdgården, för att hyllande tåga till Grand, där han då antagligen bor. Sedan en jätteadress.

*

I går, Lyckopers-dagen, den 20, på 95 året efter den nyare tidräkningen, som lär börja med Bastiljens stormande, ryckte Sverige fram minst ett tiotal extra år.

Ja, ja! Så går det, mina vördade ovänner små!

Budkaflen 24 okt. 1884. PÅ MIDDAGEN FÖR AUGUST STRINDBERG.

Spänningen i dag på Riddarhustorget var stor. Tio tusen människor fyllde torget och angränsande gator. Unga arbetare, unga konstnärer, unga tjänstemän kommo och frågade oss, liksom vi kunde profetera. Och vi frågade rådstuvaktmästarna på sjätte avdelningen, liksom de kunde samma konst.

Just då jag gick fram och åter med medborgaren Linge, studerande folket och detsammas känslor, fick jag se den hurtige prins Carl, åtföljd av en adjutant, bägge civila, idka samma ej minst för en ung prins nyttiga studium. Och kungen stod på Vasabron — men det visste få.

*

Och så gick prinsen. Men vi väntade i fyra timmar.

Och så kommo vi in i förmak.Och så kommo juryn ut. F. d. justitieombudsmannen Fröman och justitierådet gamle Södergren — vilka bägge, såsom skarpa jurister, tror ha friat — grosshandlarna, och Hedin, v. Friesen, samt den *hygglige* Jäderin, som han kallas till skillnad. Jurymedlemmarna röjde ingenting i min, ännu mindre i ord, då de utbytte hälsningar med oss.

»Hedin såg arg ut. Strindberg är fälld», sa' folk. — »Han är arg över dumheterna som pratats därinne», sade jag. — »Hade han inte segrat i diskussionen, så hade han sett argare ut.»

»Jag tror dig», sade Strindberg tyst tillbaka.

»Johansson mot Strindberg», skrek vaktmästaren.

»Fullt frikänd — frigiven», sade ordföranden om författare och bok, så fort vi hunnit in i domsalen.

Vi klappade Strindberg. De ville hurra därinne. »Inte här», sade vi, ett par, som ansågo sådant inte riktigt

vördsamt mot sittande rätt. Ehuru det brukas i Paris och annorstädes i civilisationen.

Ut.

»Frikänd», skrek jag från trappan. Ty de började fråga ihjäl mig.

Ändlös tystnad.

»Frikänd», skrek jag ännu en gång.Tio tusen hurrarop. En ung, lång, ful herre med ämbetsmin och pincenez sade till en konstapel:

»Herrn tillåter väl ingen hålla tal?»

»Joho — nehej!» sade konstapeln.

Konstapel-interpellanten hade synbarligen större tanke om poliskonstaplarnas myndighet, än om den svenska yttrandefriheten.

Ohygglig trängsel.

Huru vi kommo till Grand vet jag inte. Kungen, skild från sin adjutant, var med i värsta Norrbroträngseln.

Strindberg talade och tackade. Han tog inte åt sig hyllningen för egen räkning, blott såsom representant för tanke- och tryckfrihet. Hurrarop för honom. Till och med för Budkaflen.

Tillfredsställelsen var verkligen ganska allmän.

Jag mötte ett par högre polisämbetsmän. En av dem, en skolkamrat, den andre opresenterad. Skolkamraten ropade:

»Se på *den* — *nu* ser han glad ut.»

Jag hälsade tillbaka:

»Nå herrarna se inte heller ledsna ut! Ty nog var utgången den bästa.»

De smålogo och tycktes samtycka.

Därpå mötte jag aktör och en poliskommissarie, som kände mig sedan ungdomsåren.Ungefär de samma replikerna växlades här.

Jag tror, att kungl. polisen, näst herrar Strindberg och Bonnier, hade största skälen att vara nöjd med juryn.

*

Vi improviserade på Grand en enkel festmiddag i lilla salen. Vi voro snart ett trettiotal unga och medelåldriga, mera eller mindre inbördes bekanta, anhöriga och icke anhöriga till Strindberg, nya och gamla vänner, skriftställare, bokförläggare, affärsmän, konstnärer, politici, folktalare, industriidkare, boktryckare, elementarlärare, tjänstemän, svenskar och finnar, ingen nämnd och ingen glömd. Senare på aftonen kommo ännu äldre eller mera betydande män, en del med vetskap om den improviserade festen, en del utan kännedom om densamma.

Dagen var glad. Man begärde marseljäsen. Fanns inte. Folksången mottogs med hjärtligt skratt. Den tystnade. Där talades för Strindberg, för hans fru, till vilken vi telegraferade. Vi drucko för segern, för Strindbergs små rödkindade barn, som nu tumlade sig i Schweiz' dalar, representanter för den ätt, som en dag skulle efterträda oss. Vi drucko för den fortsatta nu först börjande striden.Man manade, att arbeta på att återföra religionen till sin första ståndpunkt, naturvetenskapen. Det dracks ock en skål för den undangömda, veka vrån i August Strindbergs själ, kärleken, ömheten mot allt; dolt under stundom trumpen yta, för den friande delen av juryn, för de stora okända däri, för den frisinnade pressen och densammas män, för den med oss sympatiserande kroppsarbetareklassen, för Bonniers visade gentiless.

Kaffet. Bålar.

Under tiden hade telegraf och telefon arbetat och spritt nyheten kring land och stad.

Och lyckönskningstelegram började hagla till Strindberg, Grand, från landsort och utland, från hög och låg, från enskilda och korporationer, från bildade och obildade, från okända och kända, högt aktade män och kvinnor.

Och så skildes vi åt klockan 9. Dagen var bättre, gladare, än om vi behövt en ny Crusenstolpedag. Men vilken av det oansvariga skrivardömet skall nu ersätta Strindberg och Bonnier? — Ah! Det behövs räfst och reform. DÅ STRINDBERG FOR.

Då man i ofantligt god tid kom till stationen, fanns där redan huvud vid huvud, i förstuga, väntsal och på perrong. Huru visste man, att han skulle resa? Det beslöts aftonen förut. Och ingen tidning hade berättat det, mer än Tiden — detta timmen förut.

Strindberg gick in i en sovvagn. Med mycket praktiskt sinne defilerade hans anhöriga, gamla och nya vänner in genom ena och ut genom andra dörren, för att avskedstrycka hans hand, sända en hälsning till hans fru och barn.

Länge — länge stod han, under folkets dånande hurrarop, omgiven av ett par sina närmaste vänner i det offentliga och enskilda, på bron mellan sin och den angränsande vagnen.

För två månader sedan var han för svenska folket blott en yngre litteratör, den äldste, förste, talangfullaste av de mest avancerade i en ny, tämligen bestridd skola, fullt känd endast av demest bildade, blott anad, sympatiskt anad av mängden. Ehuru han alltid skulle intagit ett berömt rum i vår litteraturhistoria, även utan kätteri-förföljelser.

Och nu reser han — med ett rum i vår politiska och religiösa utvecklingshistoria, med ett namn, lika känt i koja, som tidigare i palats, lika älskat nu i den förra, som tidigare hatat i slott, omgiven ej endast av ett kotteri varma framåtsträvande ungdomliga vänner, utan nu även av allt vad. frihetsälskande och sanningssökande, som landet har, ja för hela livet omfattad med varm vänskap av måhända forna belackare, av mången, som ej tidigare klart varseblivit huru tiden rusat fram, även i fordran på religiös frihet.

Och detta ha hans fiender gjort, som även äro sanningens, tanke- och yttrandefrihetens fiender.

*

Strindberg stod på vagnens plattform. Och hurraropen dånade väl i 10 minuter under järnvägshallens glastak.

Narren bör inte saknas i tragedien. Ett par förstuckna visselpipor hördes på ena sidan av hallen. De mottogos med skratt. Men herr baron och överståthållaren har svalnat i sitt tjänstenit. Var var han? Då den famösa visselpipanhördes vid hans maj:t kungens första nådiga hemkomst från Norge, såsom där ännu oomvänd byråkrat, så skuttade herr baron och överståthållaren kring och letade efter den gudlöse. Här var polisen mera lugn. Men ett par real-läroverkselever och en framstående folkskollärare och desslikes kommunalman utförde i stället herr baron och överståthållarens roll. De två vissiarna framdrogos och förhördes vänligt. Stående med mössorna i hand, upplyste de sig vara elever av en lektor Pärson (eller något dylikt) och tillhöra en aktad procentarefamilj. De fingo en lindrig tillrättavisning, tackade ödmjukt och gingo i frid hem till sina mammor.

*

Och så ljöd järnvägspipan.

Ett sista dundrande hurrarop: »Leve August Strindberg! Leve tros-, tanke-, tryck- och yttrandefriheten! Hälsa Schweiz! Välkommen åter!»

Och så rullade tåget bort i natten. Och folket spridde sig. Men intrycket av dessa två månader har ock spritt sig. Och rörelsen skall fortfarande sprida sig.

Budkaflen 21 nov. 1884. LINDBERGS HAMLET.

Jag hade, besynnerligt nog, aldrig sett Lindberg på scenen.

Om vårar och höstar vid Furusund, om vintrar i utlandet. Och en resa till en småstad, ens till Åhus — gör man

blott i högsta nödfall. (Även om inte läkarebetyg sådant förbjöde.)

Men i många år har jag sagt honom: Då du för första gången ger Hamlet på kungl., Storan, — *då*, just *då*, o svartmuskige histrion — då skall jag sitta på parkett (n:r 154) och vissla. Ty även jag vill i min ringa mån straffa din gudlösa fräckhet. Att först bli stor i Kristianstad inför hovrätt och artilleri och i Uppsala inför simpla professorer. Och sedan visa upp dig med anspråk inför oss, — här slog jag mig alltid, med känsla och övertygelse, på bröst — stockholmare, som äro en ännu finfinare estetisk överklass.

Och Lindberg har lett sitt stora solvargsleende och sagt: Man måste böja sig under ödet. Vissla!

Och då har jag sagt rörd: Jag ska vissla så tyst — så tyst, att inte min vän poliskommissarien bakom n:r 154 hör det. Och bara bli ovettig på dig i en tidning.

Och då sa' Lindberg alltid: Tack ädelmodige yngling! Tack!

*

På det samtalet tänkte jag ovillkorligen, då jag här om aftonen las gamla, skuldsatta, beroende Allehanda.

Där stod det alldeles tydligt — med så tydligt ovett, som någorlunda hyfsat svenskt språk kan åstadkomma — att det var oförskämt att då man hittills bara spelat Hamlet inför artilleri och juridik och småstadsstudenter, våga spela Hamlet inför svenska akademien, Postgumman och gamla Allehanda.

*

Och jag las jämväl Tiden och jag las Gustaf af Geijerstam i Aftonbladet. Och de sade ungefär, att Lindberg gjorde Hamlet till en realistisk, vanlig, obeslutsam, nordisk kungason. Och

det var just det Lindberg skulle göra, men som jag trodde, att han inte gjorde. Ehuru händelsevis Tiden och pånyttfödda Aftonbladet höra

till dem, som inte ljuga i vardagslag.

*

Jag hade nämligen fått i mitt huvud, att Lindberg imiterade Rossi. Som han något liknar till det yttre. Ehuru Rossi är vida kraftigare, manligare, välmående, skön och utan spår till nordiskt

drömmeri och melankoli.

*

Jag är stor beundrare av Edvard Swartz såsom konstnär och människa. Han gav för 14 år sedan den första karaktärsrollen, Didrik Slag-heck, i Mattis Kristina Gyllenstierna. Han gav den charmant. Och han deltog inte i teater-byråkrati-intriger. Jag lärde värdera honom. Vi talade ofta om hans Hamlet. Det var ett nöje att höra. Han sökte sanningen med konstnärens hela strävan. "

Han gav den så skönt, så rundat, så idealistiskt, man gärna kunde göra. Han gav den så fullt genomträngd av hela den estetiskt-filosofiska tyska professorliga Hamlets-litteraturen, som en

bildad, tänkande och grubblande man kunde bliva. Aldrig glömmer jag Swartz' Hamlet. Och alltid förblir jag honom tacksam för den. Inte skäller jag någonsin på den, som nu en och annan ny Uppsala-ungdom gör, som aldrig sett den. Men inte tror jag, att varken tiden eller Tiden kan stanna i sitt lopp, i sin strävan efter sanning — även på det skönas bekostnad — och att det bör förbjudas folk att ge en annan, en icke lika

vacker, men vida sannolikare Hamlet.

*

I senare hälften av 1870-talet såg jag en eller två vintrar på Théatre des Italiennes — Rossi. Han gasterade där med sitt sällskap. Vi voro grannar, träffades alla morgnar — vid middagstiden — på trottoaren. En dag hälsade han och började samtala. Mattis — vill jag minnas — kom i vida beröring med honom. Säkert är, att hon i tryck har fint analyserat hans konstnärsindividualitet. Det var en Othello, må ni tro! Air! Jag tror ej det funnits hans make. Dahlkvist var en manligt nobel Othello, romantiserad och litet germaniserad. Men Rossis! Det var den sydländska passionen i sin glöd, växlande från barnslig godhet till djuriskt raseri. Just såsom sydlän-ningens folklynne är. Just såsom uttrycket i hans

öga är. Den högsta ädelhet parad med den största djuriskhet — bägge ofattliga för den kalla, snobbiga nordbon.

¥

Men Rossi gav även den sydländske, okonstlade, sangvinisk-koleriske, dådkraftige uppkomlingen Othellos motsats, Hamlet, den utstuderade, drömmande, obeslutsamme, melankoliske, lätt vansinnigsvordne, nordiske kungasonen, just sådan som Björnsons norska bondelynnen. Men Rossi rasade som en tiger — även där. För Ros-si var Hamlet en sydlänning, som på sydlännings vis föll i raseri över all sådan låghet, som hos sonen, kungasonen, arvtagaren, gentlemannen, hjärtats ädling, Wittenberger-studenten bör väcka sedlig harm och kroppsligt raseri. Han ville à la sydlänning handla genast. Innan han hann handla, kom ny gemenhet, ny upptäckt och vållade nytt raseri, i stället för ny handling.

Sådan var Rossis Hamlet.

Paris var förtjust. Ty nordbon kan för sig lättare konstruera sydbon, än sydbon nordbon.

Men en dag — mitt i denna entusiasm — sade Sarah Bernhardt till Mattis: Säg ni, som är från det besynnerliga Norden, av densammas oförfalskade race! Är Rossis Hamlet verkligen

en nordisk kungason? Är han inte snarare densammas raka motsats?»

»Jo visst!»

Detta visade snillets divination hos den parisiska portvaktare-dottern, som ännu aldrig sett Norden.

*

Ett rykte gick dock i Paris, mitt under Rossi-febern, att norditalienaren Salvini var en ännu bättre Hamlet, än romaren Rossi. Jag har blott sett Salvinis yttre. Det lämpar sig bättre för den unge nordiske, melankoliske Hamlet, än den un-dersätsige, manlige, romerskt kraftige Rossis. Mattis, som sett Salvinis Hamlet, satte honom ytterst högt — vill jag minnas.

*

Nu skulle vi gå och se Lindbergs Hamlet, opartiskt, utan förutfattade meningar.

Då tidningen var färdig på onsdagen, gingo vi hela redaktionen. Vi ville riktigt pröva. Mina tidigare Hamlets-intryck har jag nu här framlagt. Jag var ingalunda Lindbergian. Vår redaktör hade sett nästan alla Tysklands och Amerikas Hamletar, och var ännu mindre Lindbergare. Den

yngste av oss hade blott sett Lindbergs Hamlet — detta i Örebro. Och var för honom — helt blygt, så blygt som då man bara sett Hamlet i Örebro.

Det var andra representationen.

De fyra övre raderna utsålda.

Första raden och lejonbänkarna på parkett nästan tomma. Men krokodilynglet hade redan varit och applåderat och kastat lagerkransar och inropat 10 gånger på den första kvällen.

I den kungl, logen prinsessan och prins Eugen. De tillhöra ju hovets ungdomliga intelligens.

Sådan var salongen.

*

Akt I scen. II. In trädde Hamlet. Han såg onordisk ut och nästan ful. Det gled fram. Och lovade inte mycket.

Men så kommo genast scenerna på Kronborgs isiga bastioner med månbelyst Hälsingborgs Kärna i fonden. Idel realism, nästan naturalism, mycken ursprunglighet, olik Swartz, men lika litet Rossi-imitation.

Ah, denna Hamlet! Huru han växte i sanning med varje scen! Han växte inte till konstens fullaste höjder. Men ungdomen och landsorten måste också förstå något — förstå något56

JÖRGEN

av ren instinkt. Ty det finnes ren instinkt för verklighet.

Det var inte den Hamlet, som vi älskat, som vi drömt om. Den Hamlet som tyska professorer skrivit om. Det var inte Swartz' genomsköne, genomrundade Hamlet.

Men det var en Hamlet, så sann, så enkel, så realistisk, som den stundom, mer än lovligt, na-turalistiske Shakespeare tänkt honom. All den tyska professorslärdomen försvann. Man visste var man hade denne Hamlet. En melankolisk drömmande, skeptisk, misstänksam, tvivlande, filosoferande nordisk prins och Wittenberger-stu-dent med mod och slughet och skådespelartalang, men utan handlingskraft, inkastad i förhållanden, som växt studenten och ynglingen över huvudet. Det var Hamlet, som spelade vansinnig, desto lättare, som han stundom stod vansinnet ganska nära, såsom den nordiske melankolikern under dylika omständigheter lätt gör. En sydlänning i Hamlets kläder hade inte grubblat sig halvtokig. Han hade på blotta misstanken om fulare dåd och med full visshet om att skrivarkungen ju faktiskt satt på hans tron, helt enkelt stuckit kniven mellan de därtill lämpligaste revbenen och återtagit sin egendom.

Men nordbon tål allt — utom inbillade oförrätter, och han blir inte färdig att hämnas. OmMED TVÅL OCH BORSTE

57

han är nordbo till lynnet. Då är sydbon klarare och bättre att ha att göra med. Man vet, var man har honom. Mitt i sina mest stormande lidelser är han klar som ett barn, nästan som ett djur.

Något litet intryck av Rossi, av sydlänningen Rossi, fanns dock hos Lindberg. Men just i de ve/fa scenerna, mera än i de starka. Och voro egendomligt nog dessa veka scener Lindbergs bästa, de i vilka vi knappast sett någon så naturlig Hamlet.

Lindbergs Hamlet öppnade sitt hjärta för sin mor och för Ofelia, som han älskade, ville älska, men måste misstro, nästan hata. Han öppnade för dem sitt hjärta, så blitt, så barnsligt, så rörande, så ömt, som endast en sydlänning kan göra det; som nordbon är för okänslig, för oklar, för trög att göra. Dessa scener klarade mycket rollen och pjäsen.

Ja — det var en mycket klar och enkel Hamlet. Hamlet är en yngling, en man med stora lidelser, ehuru med ett naturligt sinne för lugn och studier. Men han är ingen kommentarieskrivan-de nordtysk professor. Han förstår estetik och skådespelarkonst. Men man får ej tro, att han själv i sin lidelse rasar efter skådespelarkonstens och estetikens alla regler.

Flera stora, stötande fel vidlåda ännu Lind.-58

bergs naturalistiska Hamlet. En del små naturfel torde måhända aldrig kunna alldeles bortarbetas.

Men blir han därför mindre av konstens utkorade, som i Hamlet sökt och funnit sanningen i sin helhet — även om han först sökt den i landsortens bildade städer?

Det hedrar herr Willman att ha här sökt fästa August Lindberg. Jag tror ej, att han i det franska lustspelet överträffar herr Fredriksson, men jag tror, att han är helt enkelt nu nödvändig för det högre dramat.

Dock får han icke stå stilla. Han skall bort-arbeta sin sjungande dalska, sina stundom besynnerliga rörelser. Han skall fortsätta att ärligt sträva ej endast efter sanning, utan även efter skönhet.

Men hans Flamlet förtjänar dock stor tack och varmt erkännande. —

Budkaflen 21 nov. 1884. UT FRÅN LÅNGHOLMEN.

I söndags var Figaro på middag hos sina tanter och somnade. Varför de väckte honom och sände honom att gå hem och lägga sig.

Tyvärr gick direkta vägen hem förbi Tunnelgatan. Ty mina tanter bo i Adolf Fredrik hos bagar Reinholds. Men jag bor i Klara. Vilket jag visst glömt anmäla för roteman. Det kommer jag ihåg nu. Nå, även det skall Sigurd få plikta för!

Utanför »12:an» Tunnelgatan stod hr Palm och ett dussin socialister. De berättade, att det visst skulle bli revolution i morgon tidigt. Utanför Långholmen. Då redaktör Hjalmar Branting slapp ut. Varför hr Palm anmodade mig att ta på mig sämsta rocken och dito hatten och komma dit.

»Varför just sämsta rocken och sämsta hatten?» — sa misstroget jag som just fått röck och hatt recenserade hos tanterna på samma gång60

som Sigurds Smörja. Ehuru mina plagg — i anseende till sin ålder — ansågos ärligt förvärvade.

»Jo!», svarade hr Palm. »Redaktörn har skrivit i sin tidning, att han alla väntande revolutionsdagar tar på sig sämsta rocken och hatten. Enär han håller på hatten och inte på livet. Och anser att en snygg redaktör kan rädda rocken men ej karaktärn för fläckar.»

»Kors för tusan!» skrek Figaro. »I morgon tar jag bästa rocken och en av de bästa hattarna. Eljest kan jag ju som dr Janne Damm bli häktad på egen skrytsam bekännelse.» Och så berättade hr Pahn, att det på socialistmötet sagts beska sanningar åt f. d. themptandraren, hr baron och överståthållaren, huru man under tullstriden fått hurra för hr Themptis, men ej nu fick hurra också för hr Palm, hans politiske vän.

Hem. Somnade.------ -—-

Vaknade. Kors! Klockan är 7. Måndags morgon. Redan klockan 7 hade jag hunnit iföra mig bästa överrocken och näst bästa hatten, med mustascherna uppborstade men ej eljes i detalj putsad, och rusade — värdigt, förstås! — ned på Brunkebergs torg.

Där fanns bara en åkardroska. Och den därvid fästade kampen såg tröttkörd ut som om

han läst salig Vikingen hela natten. Och jag är inte djurplågare.

Till fots över Norrbro. Mänskligheten vid den tiden består bara av gatsopare och kungl, polisen, och skolynglingar och sköna butiksfröknar, som gå att öppna.

I Polisgränd ej en enda droska.

— Språngmarsch mot Långholmen.

¥

På Riddarhustorget rullade förbi mig sex eleganta hyrkuskvagnar.

»Usch, dessa nattsölare i det gamla samhället! Ha de varit uppe hos Qvintus på Mosebacke och festat. Eller hos fru Koppang eller mamsell Koppärrig eller vad hon heter, människan på källaren Peliknarkaren? Som ju köpt sig puff av ohängda familjen Annonszelius, tillgång kr. 34, skuld kr. 399, för pappersräkningen i fråga.

I första vagnen satt en ung dam med fina, livliga drag och mörk-enkelt-dyrbar-elegant toi-lett. Hon sticker ut huvudet, nickar och vinkar åt Figaro och vill ha honom upp i vagnen och ropar åt kusken att stanna.

Figaro stannar förvånad. Han är visserligen van att unga vackra och eleganta fruar vilja ha honom med sig ut och åka. Men inte så tidigt62

på morgnarna. Och hon knuffar en ung stor vacker ljus herre med mustascher, i ryggen, att han också skall sticka ut huvudet och nicka åt Figaro.

Kors! Det är fru Branting, som varit ute på Långholmen och hämtat hem sin man. Fastän han ej stulit så mycket som en knappnål eller en av hr v. Sigurds »egna» allra minsta »sparlakansläxor». (Köpare: hr von Geber.)

O, du rättslöshetens land!

Och där sitta ju fru och hr Sterky, det andra rika och lärda unga socialistparet.

Och där hr Palm den aristokraten! Som åker i hyrvagn med livré.

Och alla sex vagnarna innehålla hela nya samhället.

Alla »socialistbusarna» — som det så bildat heter på hr von Gebers förlag av kommunistiskt befunna Sparlakansläxor med tillhörande kornpost — vinka åt sina kuskar att stanna och medlidsamt taga upp Figaro.

Men kuskarna ha polisordres. De rulla på. Och socialistskräddaren hann blott åt Figaro peka mot Norr.

Och hela proletariatet rullade över Norrbro med livrébetjäning bakpå. (Då hr v. Sigurds fattiga pappa, hovjunkaren, bara hade en knapa-dels-Jöns i grå vadmalsrock.) Och Figaro sprang

bakefter med fladdrande surtoutskört. Till fots. Ehuru han ju var representant för det här gamla usla kapitalistiska samhället, där man inte har råd att åka så vida man ej säljer hittegods till hr Geber.

Och folk stannade och sågo förvånade ut. Och sa:

»Hr Palm åker ju i hyrvagn. Med betjänt. Och Jörgen springer efter och skriker: — Tag fast Sigurd en!»

*

Figaro föll genast in i värdigare lunk.

På Gustaf Adolfs torg försvann sista skymten av kavalkaden.

*

Till högkvarteret, 12 Tunnelgatan, 2 trappor upp.

Där fanns bara en fru, som liksom Karl XII, »stod i rök och damm». Med en kvast i hand. Gud! Vad de socialisterna hade haft mycket smuts under sulorna i går kväll!

Uppför hela Drottninggatan. Till början av Norrtullsgatan.

Där har Hjalmar Branting, den ene socialistbusen, astronomidocenten, ett stort, stort, STORT hus. (Det bör glädja den inte alls avundsjuke hr v. Sigurd, Smålandseleganten med den fina pennan för bildat folk och symamseller.)

v

Och en elegant salong.

*

Och en trevlig matsal.

Där frukosterade fru och hr Branting med barn samt fru och hr Sterky och en tidningsherre ur gamla samhället. Ingen får slippa in — hade hennes nåd själv sagt — mera än den stackars

Jörgen. Ty den narrade jag själv hit.

*

Och så frukosterade vi.

Och talade om hur bra hr Sigurd skall få det på Långholmen. Då lagarna mot litterärt bagg-böleri bli skärpta.

Och man bjöd Figaro »inbesparad fångkost från Långholmen». Den bestod av gåsleverpastej. Men Figaro är — ehuru gourmet — för stor djurskyddsvän att äta sådan. (Varav förtjänsten dock tillhör en annan gourmet: Mattis. Ty hon var den första som vägrade, då hon fick höra huru den levande gåsen pinas och prepareras. Och jag vet ej alls varför man ej så kunde göda hr Themptander och den andra frihan-delsbyråkratien, så de också blevo matnyttiga och ej behövde pensioneras. Då skulle Figaro äta herrarnas gåslever. Utan samvetskval. Men med ärlig bordsbön. På min ära skall jag ej det. Men intet oskyldigt kräks äter jag, om det pinats ohyggligt för att bli smakligare.)

Hjalmar Branting var den förnöjsammaste f. d. långholmare jag haft äran vara bekant med.

Alla hade varit hyggliga, artiga och beskedliga mot honom — sa han. Och det bör glädja den fine hr v. Sigurd. (Då det blir rannsakning om Sparlakanen.)

Och de sista dagarna hade han ätit fångkost på försök. (Ehuru han hade gåsleverpastej kvar.) Fångkosten var god och snyggt lagad, men serverades inte fint och aptitligt. Vadan

man berövades aptiten liksom då Smålandsposten får ligga hos andra tidningar å kontoren.

Han tyckte cellen var trevlig.

Men nu tog fru Branting till orda och upplyste :

att det var ett vitt hål utan möbler men fullt av gamla tidningar och böcker;

och att Hjalmar vore alltför tacksam och förnöjsam ;

vadan hon tänkte nu inomhus göra åtskilliga besparingar och inskränkningar.

Därpå tog hr Hjalmar helan, halvan och fersen och upplyste, att han aldrig förr (än som långholmare) längtat efter den förbjudna varan. (Vilket blir svårt för hr v. Sigurd och hans »hälare» och förläggare att undvara.)

Vidare berömdes polisen: Den hade handlat förståndigt, avstängt hela Långholmsön, som ju ej tillhör den fria publiken, och insläppte bara fru Branting, barnen och lilla gredelina darrålen och 3 ben till hund och de andra tidningsherrarna, vilka ej ansågos vådliga för allmänna säkerheten och ansågos ha laga ärende och förrättning.

Hela Hornsgatan var full av folk. Och arbetarna hurrade.

Bums så ljöd serenad på gården. Det var socialister, som sjöngo. Vi gingo ut och tackade.

Nu foro herrskapet Sterky, tidningsherrn och

Figaro. Och då var klockan 9 f. m.

*

På aftonen var fest i »lokalen» (12 Tunnelgatan.) Där kunde ej Figaro få vara med. Ty han är inte socialist. Men intet hinder fanns för hr v. Sigurd och hr v. Geber. Ty de äro rikets svåraste litteratur-kommunister.

2 nov. 1889. OM FÖRFATTARE-FRID

OCH

OM HEMFRID

SKALDEN DIKTAR

Dessa ord äro tryckta på en tavla med jättebokstäver. Den tavlan hänges ut, då Ibsen skriver. Då mottagas i hela huset ej ringaste besök.

Detta finner den kungl, svensk-norska visit-rännande publiken löjligt. Vi finna löjligt, att en dylik tavla behövs hängas ut. I ett skaldehus. Då i Spanien en stor broderad skärm ställes innanför den genombrutna gallerdörrn, är till och med den sysslolöse rentierns hem fredat från varje försök till besök.

I Sverige, framför allt i landsorten, t. ex. i Norrland, är förhållandet raka motsatsen. Och jag skall måhända en dag därom berätta betecknande drag.

Vad som är skaldefrid — tyckes ingen förstå. Anno 1870, då Mattis blev kär i mitt snille, mina vårdade mustascher, min friska färg och mina, till att bara vara en otäck karl, relativt mjuka låter och fina seder och min fullkomliga brist på moral och vördnadssinne, så var hon rysligt på modet här i skuldsatta sjö- och stapel-och huvudstaden Stockholm. Fröknar och friherrinnor och svensk-akademister skuttade i hennes trappor. Upp och ner. Och gjorde scener. Om de ej finge rå om henne. Ehuru det var hennes skrivbord, som behövde rå om henne.

Vi annonserade efter en geheimeskaldeboning. Som skulle hänga på Söderns stjälper fjärran från fröknar, friherrinnor och svensk-akademister. Som fortfarande fingo skutta med visitkort i hotellets trappor. Där den mondaina författarinnan bara skulle träffas i någon författare-oduglig och andetom aftonstund. Då man kan vara nog dum och usel för högre sällskapsliv.

»Är här tyst och stilla och passar för författandet av ett teaterstycke?» frågade hon. Och pekade misstänksamt på en tapetdörr.

»Ack ja!» pep den rumuthyrande frun. Med sin Sigurds-flöjt. (Eller käring-stämma.) »Här bor bara min dotter och jag. Om dagarna hålles där småbarnsskola. För små Söder-bor. Och om aftnarna äro vi några andligt sinnade vänner,

som dricka te och sjunga Zions sånger. Här kan fröken skriva i ro och lugn, om det så vore tio teaterpjäser.»

*

Släpp ingen på dig, då du diktar! Skjut ned det första rödskinn du ser smyga kring husknuten!

Det var i Haparanda. För cirka 25 år sedan. Min första 40-graders vinter. Jag var bara 25 år. Och ansågs allmänt som en ovanligt dum, beskedlig och mycket kokett pojke. Det var inte illa uppfattat. Men jag var mycket sämre

än folk trodde; jag var nämligen också: för hederlig till frihandels-tulltjänst, ärelysten, djärv — och bekajad med nog stort förstånd att där uppe å gränsen — liksom nu frih. Klinkowström och halva Första kammaren — inse alla frihan-dels-mellanrikslagarnas och diplomat-åsne-gräns-traktaternas vådor för ett älskat fosterland. Mot alla kloka människors öppna råd (och med deras hemliga uppmuntran genom vädjan till mitt snille och pojkmod) skrev jag åt N. D. A. första anfallet mot besagda frihandels-mellanriks-lagar och diplomat-åsne-gräns-traktater och skulle därigenom förändra mitt och Haparandas öde, rädda några miljoner åt ett otacksamt fosterland,

omintetgöra min tullkarriär och till döds förarga frih. Gripenstedt, den tidens hr Bennich, och hr Bennich, som då bara var den tidens hr borgensman Themptander med porters-fiskalsklicken färsk på sig, och alla deras vänner och beundrare, både svenska och finska gränsstrimmans alla lurendrejat, större affärsmän och män av ära. — De skojarna!

Då kom min tvätterskas 16-åriga dotter. Hon var ljus, mullig och idiotisk som hr frihandels-över-valmannen och öl-fiskalen Berndt Lundqvist.

»Lägg tvätten! Gå! Säg inte ett ord! Där en specie. Tillbaka nästa gång! Försvinn! Vid ärkeängeln! Vi står du där och fånar för? Du dotter av en skogsskövlar- och lurendrej ar-stam! Vill du ha skjuts?»

»Jo, se, det var bara så, att jag skulle lacka

in julklappar. Och så---så---

så---skulle jag be herrn om----—

om litet papper. För jag tänkte ——--

lacka---»

Den unge diktande, i fullt raseri diktande, sina lömska fraser svarvande unge sydsvenska och sydeuropeiska jaktlöjtnants-stats-ekonomen samt börne- och fäderneärvda tullvännen och haute-bracque-tjuvstrykhataren grep med rask hand från sitt skrivbord en bok oskrivet papper och

slungade det tvätterske-jäntan mitt i synen. — Och sjönk åter ned med sin blick över sitt si ff er-tyngda manuskript.

»Inte behövs det rent papper. Jag nöjer mig med skrivet papper», utbrast den 16-åriga tvät-terske-dottern. Med Berndt Lundqvist-förstån-det.

Och så sträckte hon ut en knubbig hand med tuggade naglar. Och ryckte undan min penna mitt Gripenstedts-avslöjande manuskript. Som sedan kostade Haparanda stad sin otyglade nederlagsrätt. Och hon for med det på dörrn.

Först stod jag som slagen av blixten.

I 40 graders kyla, tre famn-djupa drivor, tunna skor och kavaj utan väst, tullmössa och halsduk, hann jag henne på handelsmans Lindroths gård och mördade henne så gott man förmår utan andra tillhyggen än en snödriva. Och återbar mitt manuskript vid min barm och slätade ut det. Och återvann min sans efter en halvtimmes marsch med stormsteg i min sal. Varunder jag slog ihjäl två trästolar och hotade att tända Haparanda i alla fyra hörnen. Och mot seden bland Haparandas damer tvang min värdinna att dåna. Och höll på — om man får tro denna — att tända salsgardinerna med ilskans glöd i mina bruna ögon.

Sedan ville handelsman Lindroths gårdsdräng

ha drickspengar av mig. Ty han påstod, att han behövt åtta dagar för att gräva ut tvätter-skans dotter i drivan, där jag kastat det illiterata unga kadavret.

Om jag ej med energisk hand hävdat diktar-friden, räddat mitt manuskript, skulle N. D. A. och jag nu haft en seger mindre, Haparanda stad hela sin frikommersiella nederlagsrätt och svenska statskassan många miljoner mindre.

Begriper Ni nu behovet av diktarfrid? Och den naturliga rätten att skjuta ned den som nalkas ert skrivbord. Med dumhetens och oskuldens hela Berndt Lundqvist-ölfiskals-fräckhet.

¥

I Furusund satte Mattis och jag oss redan från första stund i försvarstillstånd — för diktarfri-dens skull. Och avstängde oss från allt umgänge utom mina vaktmästares och en liten fin sommarklicks över la société haute-bracque.

Tullpersonalen var reducerad till hälften och all tjänstgöring försvårad genom den fria kommersens ohejdade haute-brackue-kurtis. Jag gjorde ensam tjänst för tre tidigare lathundar: en inspektor av tullförvaltaregrad, en kontrollör av uppsyningsmans dito och en extra kammarskrivare, svekeligen avlönad med en vaktmästare-74

lön. Och väcktes ibland 10—12 gånger på natten för expeditioner. Mitt liv var ett Linckaliv vid Bryggargatan. Och vardera av mina vaktmästare gjorde tjänst för två dito och en roddare. Och gjorde vakt och tjänstresor och roddturer dag och natt. Följaktligen åto och sovo vi oregelbundet. Även om dagen. Och vi voro i ständig feber. Och nervdallring. Och jag i extra frihandels-hat-raseri.

Men la haute bracque ville — oaktat Puttes protest — använda min park som en filial till sin krog och utanför trä-tullhuset kasta raketer och sjunga Bellmanssånger och snattra med mamseller. Och diskutera om tullplatsen. — Liksom om jag ej skulle känna mina egna löneförmåner. Varför jag var lagligen taxerad och betalt skatt.

Genom ilskan i mina utfall fick jag aldrig smörj under alla tolv åren. De rundaste pro-centarryggar haver jag randat. Och de mest nyförlovade ungherrar, som ville visa sig tappra, haver jag kastat med stukad hatt, tappad pincenez, bruten käpp och ny potatisnäsa inför fötterna på sina ömma fästmör.

Också lever mitt minne aktat bland Roslagens bönder såsom den styvaste kämpen för den gamla samfundsordningen och den privata jordegendomen — i kriget mot de årligen inbrytande sysslolösa plundrade sommargäst-vandalerna.

Och därför arbetade jag ensam i hela Sverige ärligt för att få hr sommargäst Zetterling på Långholmen, sig till straff, alla andra sommarnöjes-socialister till varnagel.

Värst voro de äldre sedliga damerna med en-tous-cas. De satte sig i min backe, där de kunde skåda ned i min sängkammare. De snattrade. Under det jag med varje nerv i dallring efter 10—12 nattliga expeditioner av bondskep-pare sökte sova. Alltid för öppen ridå, för att kunna å tjänstens vägnar överskåda yttre segelleden.

Jag steg upp. .Som Adam. Före syndafallet. Utan fikonlöv. Och tvådde mig från topp till tå. De sänkte av ärbarhet en-tous-caserna. Och bekikade mig över dem. Det gör mig ingenting. Ty jag är inte ärbar, men välvuxen och — liksom gamle kung Gösta — »med mjukt hull utan fläck, vank eller skavank». Men jag vill inte vara orättvis mot dem. De gingo alltid — då jag kastade tvättskålen ut över dem. Då gingo de. Och sa att jag var en otäck karl.

De gingo med en lögn på läpparna. De hade nog sett, att jag var en karl. Men inte en otäck.76

I början rusade alla möjliga pigfruar, mamseller, jungfrur, fröknar, patroner in till mig, slogo upp dörren, och

ställde på mig frågor. Bara på den egendomliga rättsgrunden, att de sågo mig vid skrivbordet diktande eller räknande. Jag gav dem skjuts, jag.

Jag hade till företrädare haft en gammal tull-skribler, en skvallerbytta, en slusk — utan mottagningstider och med aktning för mänskligheten.

— Om den var välklädd och hade pengar.

Också — i början av min Furusundssejour

— sände med rörande förtroende mina vaktmästare in till mig kreti och pleti:

»Är tullförvaltaren hemma?»

»Ja! Var god och stig bara på! Han ligger och sover. Eller han står och klär sig. Eller sitter och författar.»

Och då /f/ev mänskligheten på.

*

Eller ock kommo mina vaktmästare och hämtade mig ned från mitt övre ge/ie/me-diktarrum eller hem från t. ex. en supé hos den lilla societé, som stod över la haute brackque.

»Vad vill den herrn? Vad heter han?»

»Det — sa han inte. Det var en ung snobb. Han sa bara att vi skulle hämta tillförvaltaren.»

Den unge herrn ville då alltid — med hatten på och i tron att imponera på mig — veta när »ångbåt kom».

Jag lyftade alltid artigt hatten av honom, och anförtrodde honom att ångbåtsturerna stodo i N. D. A., men framför allt i Guds hand: att jag inte var N. D. A. och ännu mindre Gud Fader; 500 ångbåtsturer rymdes inte i min hjärna; och inte hade jag tid att 500 gånger om dagen, d. v. s.: för varje frågande sommargäst, sätta mig in i ångbåtsturerna för att därefter profetera.

Blev unge herrn stursk, så fick han sin första orre, — en vänlig, lindrig orre — med upplysningen, att jag bara gav den, för det han inte i Stockholm skulle hämta hem min vän hr Ben-nich — vare sig från en supé eller från kontot pro diverse — och bedja honom profetera ångbåtsturer.

Detta verkade. Genom sin logik. Tog inte logiken, bet en andra orre. En ung snobb blir alltid ytterst angenäm efter sin andra orre. Åtminstone efter min praktik. Efter en tredje orre kan man utan tvekan dricka brorskål med honom. — Så skedde stundom.

Men med brorskåiar skall man vara försiktig. En herre drack brorskål. Och anförtrodde mig tvärt, att han alla veckor vore tvungen att komma resande till Furusund. Och då tänkte gästa mitt hus, dricka mina viner och störa vår författarefrid. Jag sade honom mycket artigt, men bestämt, att han aldrig skulle komma över tröskeln. Han kom aldrig över tröskeln. Hela Sverige kom resande och ville störa min hem-och diktarfrihet. Och ville ta mig i famn och njuta min gästfrihet. Och få mig att göra lika många cessioner som Sehlstedt.

Inga illusioner! I den punkten voro Mattis och jag fullt ense: Ingen fick störa dik-tarfriden. Och ingen, som inte var en stor rdaktör eller en stor konstnär, en gammal gästvän, eller en gammal känd kvick roué eller en alldeles ofördärvad ungdom mycket fager att skåda, fick någonsin smaka vår kalvstek, vår Clarete, vår Priorato. De enda som gjordes undantag för voro resande sjökaptener — helst skeppsbrutna. (Dels av medlidande, dels förtjänar man mest på haverister: ibland hela tusen kronor per stycke.)

Mattis körde — i diktartankar — med käpp i hand bort sin bror ur parken. Sedan jag först kört bort honom dit in och ur gårds-gräset — i samma sinnesstämning.

Hon hade bara sett, att det var en karl. Vi hade kört bort honom, obesedd, av husets gästfria vana och i tankfullhet utan lidelse och ilska. Sedan fick han kalvstek med Clarete.

Själva tullstyrelsens äldste departementschef med sekreterare, som — sin tjänsteplikt trogen — kom för att se om jag förskingrat kassan, fick sitta i tamburen en hel halv timme och vänta. Enär ingen vaktmästare ville anmäla dem, förr än de sagt sina namn.

Endast om de voro sjökaptener eller resande tulltrafikanter skulle jag göra undantag. Från min fordran på hemfrid, gästfrihet — d. v. s.: frihet från gäster — och diktarfrid — hälsade jag dem. Vid deras första enkla bondförsök.

De svarade, att de inte voro trafikanter, inte önskade någon tjänst, funno fullt riktigt att jag ej mottog oanmälda, men att de prompt måste tala med mig, voro gamla bekanta till mig, men av sin plikt nu förhindrade att på förhand röja sig.

Som jag hade lugnt samvete både för björnar och stämningsmän och deras yttre — enligt vaktmästarnes försäkran — röjde en viss glättig80 JÖRGEN

och vanlig respektabilitet och de inte sågo ut som lättjefulla badgäster, så gjorde jag verkligen ett undantag. Äntligen.

*

Ehuru man inte skall göra undantag. Ty helvetet är golvlagt med goda uppsåt och undantag från det rätta, sanna och kloka. Och alla vörda diktarfriden och hemfriden. Teoretiskt. Men

göra ett undantag för sig själva. I praktiken

*

Plebs förstår ej diktarfriden. Jag har skrivit psykologiska avhandlingar om skeppsklareraren Strindbergs kulla, som dag efter dag kiev fram till mitt skrivbord och skulle ha 10 öre och kvitto.

Och om skeppsklareraren Carlsson & C:os i samma ärende stadde dräng, som gjorde min av .att göra motstånd och skrek på polis, då jag reste mig för att mörda honom.

Och om Stadspostens bud. Och järnvägens.

Och alla stadens springpojkar.

*MED TVÅL OCH BORSTE

1 1 5

Och liggare och lättingar förstå den ej heller.

Badgästerna vid Furusund t. ex.

En tiggare påstod sig ha sett bättre dagar.

Jag sade, att det var osant, men hjälp honom ändock.

Han återkom utom mottagningstid. Ty mottagningstiden var så »genant» — sa han. Jag svarade, att kom han en gång till — till mig — utom mottagningstid, så kom han ock till fyro-noarbetskåren.

Han kom. Till kronoarbetskåren. *

Alla de bildade — »vörda» diktarfriden. Med undantag för — sig själva. »Bara» för sig själva.

Minst 3—4 av våra allra förnämsta skriftställare och politiska tidningsmän ha på de sista 15 åren störtats av sina aktieägarebrackor. (Och naturligtvis brackans aktier med dem). Bara för det brackan velat intränga på icke-mottag-ningstid, men blivit utkastad. Ägde jag en ak-tiebracka, skulle jag skjuta skarpt på henne, så fort hon

syntes. Utom mottagningstid. Eller på mottagningstid: utan giltigt ärende. Det vore »dråp, av vilket ingen skada skett». En tid-

ningsaktie-bracka är den störste skurk, det värsta skadedjur den fallne ärkeängeln skapat. Då rätte Skaparen sov middag på sjunde dagen.

Själva postverket förstår ej att en diktare, en affärsman, en ämbetsman i högre mening, en forskare, en spekulant har fack på postkontoret, som han vittjar en gång varje eller vartannat dygn — då han har tid och lust — för att slippa 20 —30 gånger om dagen ryckas ur sin helgjutna stämning och sin logik, för att för alltid tappa den, för att genom nya brevet falla i nya tankar, för att må hända i sista stund efter hela dygns arbete tappa sluttankarna och stämningen, att således — genom ett enda nytt anletes företeende, ett enda ljud på dörren, en enda frågas framställande, förlora hundra- eller tusentals kronor. Ty postverket sänder oaktat facket ständigt sina brevbärare på en diktare med brev, som skulle lagts på facket. Tjänstemännen komma och vilja — helt beskedligt för resten — tala »bara» om de småfel man begått i expeditionsväg. Brevbärare öppna hans dörr och fråga efter andras adresser. Ännu har ingen fått annat svar än möjligen en eller annan vid dörrens igensmällande avklippt näsa. Om Stadspostens bud skola vi ej tala. Stadsposten bör utrotas såsom ett skadedjur. För diktarfriden. Jag vill ej vittja post på två ställen. Och genom min dörr skall

Stadsposthjon aldrig komma utan livsfara. På

annan än laga mottagningstid, åtminstone. Och knappast det.

Alla göra undantag — »bara» för sig själva.

Figaro skriver och redigerar och korrigerar ensam 20 spalter i veckan och räknar och korresponderar å cirka 500 återförsäljare- och annon-sörskontor. Och besöker alla premièrer och me-nagerier och folkmöten och travtävlingar. Och läser alla böcker och hyggliga tidningar. Och tjuvläser Sigurd, för att se, om han har något tryckt, som han själv ännu inte tjuvhittat.

Ergo skriver han tre spalter om dagen. Eller rättare — för nödvändigheten att tre dagar i veckan gräla med hr bokhållaren Andersson och fröken faktorskan och pappershandlaren och xylografen och alla kolportörs-ynglingarna och en dag i veckan vila sig — d. v. s.: gräla med sin skräddare, sin skomakare, sin hårfrisör, sin bakfru, och -—- för husfredens skull — klappa och kyssa (i all ärbarhet, förstås) husets snitsi-gare och slik tribut fordrande pigor — så nödgas han i tre dagar skriva sex spalter om dagen.

Han behöver för sina 9,000 exemplar betala

ut 50 kronor om dagen. Ergo måste han också förtjäna dem.

Och var och en, som på olaga tid tittar in, kommer honom ju ur hans stämning, bringar oordning i hans dag och postar honom 50 kronor kontant och tolv spalters skrivning nästa dag. OcH ett utbrott av raseri. Och nervdallring.

Ännu en sak: en redaktör nödgas stämma möten med folk, som utomhus ej låtsa ringaste bekantskap. Men var och en vill kliva in och störa

och genomskåda ett slikt möte.

*

Alla vilja göra undantag — för sig. Även de litteräraste. De beveka till och med dörrvaktande pigor.

¥

Se så! Nu måste jag springa från skrivbordet och kasta ut en ny »bara jag».

Fortsättning nästa gång!

Vi fortsätta vår pinohistoria om störandet av diktarfrid och hemfrid: Som plebs ej begriper. Men alla bildade »vörda». Ehuru: Alla vilja göra undantag — för sig. Även de litteräraste. De beveka till och med dörrvaktande pigor.

Hr Janne Annonszelius, vår nuvarande annonspelare, plägade komma rusande in och, enligt drängsed eller lägre annonsupptagarsed hos gelikar, kasta sig i vår säng. Vi kastade ut honom. Mera vänskapligt. Dito då vi om aftnarna — vid hemkomsten — funno honom och ännu en eller annan utsvävande redaktör och resande från landsorten för öppna dörrar rökande sina »cegar-stumpar», hos oss.

En annan gång fann jag en fullare, en simplare annonsupptagare inträngd på förbjuden tid och — o, du Gud, vi dröjde din blixt; min knytnäve dröjde ej — sovande full vid mitt helgade skrivbord. Jag har aldrig sett honom mera. Jag får aldrig se honom mera — det lovade han. Besynnerligt nog, tycktes det, som en hotelse, därtill en den kränkta och nyttiga oskuldens hotelse.

Hr Norén sålde Figaro till mig och kom dagen därpå på visit. Då jag skulle arbeta och betala skulderna.

»Inte mottagningstid!»

»Gäller inte för mig.»

Hr Norén kom sedan aldrig inom dörren.

Han existerar inte för mig. Då han dödspinar hr Hedlund får han min välsignelse. Men en sekund av min tid får han aldrig.

*

Om utkastade landsortsredaktörer, hyggliga karlar, som kommit till Stockholm för att roa sig, skola vi inte tala. Likaså inte om rättsökande domstolskunder eller puffsökande aktörer. Som jag sedan förföljt hela mitt liv. Och åtta dagar längre. Hr Palme — aldrig har jag sett honom på mottagningstid. (Men väl hr Hillberg.)

*

En nyengagerad litteratör kom från landsorten till mig klockan Vi 7 på morgonen för att få sin plats. Han fick sitt avsked.

En skald kom klockan 10J/2 på aftonen. Ty han behövde pengar. Ovett behövde han. Och fick. Han sänder nu sina dikter. Med sin piga. Ty hon är så ung och vacker. Och pigor, hundar, barn, städerskor och folk, som betala pengar — dock minst 25 kronor — störa mig, egendomligt nog, aldrig. Värst. (Därom särskilt kapitel. Måhända!)

»Vem fan är det nu?» skrek jag här om aftonen. Kl. 7. Då jag sökte med en viss kläm sluta min artikel; tänkte i hast kläda om mig, för att första gången i år hinna till en premiär på Operan, ge en annan i tid hitställd herre audiens under omklädseln; och hinna dinera — efter Operan och vittja mitt postfack under mellanakt. Men nu hördes steg i yttre rummet.

Bokhållaren, hr grosshandlare Andersson, väntade redan hos mig på manuskript. Han kastade sig i breschen. Ty

han visste att den kommandes liv svävade i fara.

»En herre från Morgonbladet, som framdeles vill byta tidning —» rapporterade han.

»Bed honom draga innerst — — —» Jag byter ej tidning med bondklockarelitteratörer,88

som ej vörda difytarfrid och laga visittid. Är det meningen, att jag alla aftnar kl. 7 skall få nöjet se en herre från Morgonbladet med sitt nummer i näven? Jag har redan kört ut Svea. Då hon kom på olaga tid. Och satte pojken i avisan. Då han ej vände och stängde dörren. Efter sitt brott.

¥

Alla vörda diktarfriden. Men alla göra undantag. Liksom bondklockare-litteraterna. »Bara» för sig.

En är »bara» min skoflickare. För skoflick-ningen vike diktarfriden!

En är »bara» min lappskräddare. För lappskräddare vike diktarfriden!

En är »bara» min tvätterska. Andligt sinnad. Men ger fan diktarfriden.

En har »bara» tjänat under mig.

En, två tre — »bara» i släkt med mig.

Och femtusen ha »bara» gått i skola med mig.

Det förvånar mig att ännu ingen suttit på Långholmen med mig. »Bara!»

En är min boktryckare. Han får göra konkurs, som jag ej får bevara min diktarfrid. Kvittar honom lika.MED TVÅL OCH BORSTE

En annan är min pappershandlares bokhållare. Skalder och xylografer ska vi inte tala om. Dito Dito.

*

Bo aldrig hos ett hyggligt värdfolk! Jag bodde hos ett hyggligt värdfolk. Och drack brorskål.

Han kom in och ville tala politik. Jag talar aldrig politik. Jag bara skriver. Och jag mottar endast affärsbesök. Endast på mottagningstid. Då jag ej inbjudit. Det visste han. Det står i adresskalendrar och Figaro.

Men han — han var ju »bara» min värd.

Förgäves.

Då försökte han tala politik med mig genom stängda våningsdörrar.

Jag utfärdade förbud, speciellt förbud att tala ringaste politik med mig genom stängda dörrar.

Värdinnan kom insurrancle. När som helst. Ehuru jag inomhus aldrig har ärbar toilett. Har jag byxor, äro de åtminstone oknäppta.

Men hon var »bara» min värdinna.

Och hon ville »bara» tala med mig om pigan.

Jag talar aldrig med fruar om pigor. (Allra minst på icke-visittid). — (Ibland med pigor om deras fruar. Ty jag förliks charmant med pi-90

gor. Men har alltid krig mot nästan alla fruar. Och Figaro är »herrarnas egen tidning».) Jag nödgades utfärda speciellt förbud för alla utan undantag att på olaga tid tala med mig om pigor.

Nästa dag kom frun åter insurrande. Oanmäld. Oknackad. Olaga i anseende till tiden. Ty hon ville ju »bara» tala med mig om skurning.

Jag nödgades även utfärda speciellt förbud att tala med mig om skurning. —

På olaga taltid.

(Skurförbud hade jag naturligtvis — som alla herrar med gräsliga pappers-, bok- och tidningshögar — utfärdat redan i min tidigaste ungdom. Och befallt kjoltygen att aldrig smutsa ned och dagligen våttorka. Såsom en daggbar kajutvakt läres.)

*

Fru Gåsberg fick ett helt Figaro för mycket. Hon skulle inte ha Figaro sedan hennes man, protektionist-odjuret, dött. Hon blev rädd att bli debiterad 10 öre.

Fröken Gåsberg bar hem till mig mitt Figaro och såg tigern i sin håla. På icke-mottagnings-tid. Hon rapporterade, antagligen, att pappas

medbrottsling — på icke-mottagningstid — inte hade byxor på sig.

Nästa vecka fick fru Gåsberg ett Figaro för mycket. Hon sände då Figaro med sin piga till mig. Fortfarande på icke-mottagningstid. Genomtjuvläst. Enligt edsförpliktelse-intyg. Av två ojäviga.

Fru Gåsberg har två gånger räddat 10 öre åt sig och kostat mig två gånger 50 kronor. Kommer hennes piga tredje gången, blir hon mördad. Blir fru Gåsberg omgift, motarbetar jag hennes nye mans kandidatur.

*

Det ^nackar. På dörrn.

Klockan / / f. m.

Vänta, ditt odjur! Jag kommer — så fort jag hinner — för att mörda dig, du skaldefridens störare!

*

Ja så! Det var bara bud från Pettersson, faktorskan, att hon inte vill taga in mina slutord i ämnet förr än nästa vecka.

Kommer då med dem på fjärde sidan. Om jag ej är död — ihjälknackad den tidsödande störnings-tiden.

25 jan. 1890. I.

TEMPORA MUTANTUR.

Figaro har nu i ett tunt välformat glas slagit doftande jerez manzanilla, som parfymerar hela det 8-fönstrade 5-tusen kubikfots-skrivrummet, tänt cigarrn och blickar ned på Stockholmstrakten i vårligt välgörande regndusk — allt i hopp att dymedelst samla, elda och koncentrera sina Mäster-Olofs-minnen.

*

Det hade gått för långt — först under det frihandels-byråkratiska pontecorvetteriet och sedan under det — då det gäller andens rörelser — föga bättre bondkompromissande näringsskyddet. Det hade gått för långt med det kombinerade äldre sedliga hovdame- och kungl, sven-ska-akademiska bondklockare-becksömstrycket påMED TVÅL OCH BORSTE

1 1 5

våra bildade, till makt borna och vuxna, modernt vetenskapliga samt konst- och litteraturkretsar. Och synes dessa nu ha rest sig för att till prydande kristlig ödmjukhet böja det konungsliga

kärring-dömets nacke.

Tre gånger ha de under ett ej ännu fullgånget år rest sig:

1 :o vid 100-års festen till minnet av franska revolutionens början;

2:o vid protestmötet mot Pontecorvodömets systematiska kränkningar av församlingsrätten: och nu

3 :o vid Strindbergs-festen.

•v

Denna senare är ej minst betydelsefull: Den var en slags försoningsfest och en rensningsfest.

En försoningsfest, som visar att f. d. Unga Sverige — nu snart medelåldrigt — mognat till manliga blygsamhet och sans, både estetiskt och politiskt, mognat till en samhällsbevarande moderation. Och att den äldre frisinnade medelåldern, som vållat representationsförändrings-olyckan och frihandels-olyckan, brutit med sin svansviftningstradition inför de kvasi-liberala ministrarne på ett roder- och propeller-löst statsskepp av den långsträckta och klenbyggda, nå-94

JÖRGEN

got antika och för tidens stormar opansrade Ormen långe-centern. En försoningsfest, som visar, att denna äldre medelålder nu erkänner elden och strävandena hos Unga Sverige på en tid då frihandelsliberalismen själv insövt dess folk.

En rensningsfest var den ock — i olikhet med de bägge föregående något väl mycket demokratiska protestmötena — denna veckans Mäster Olofs- och Strindbergs-fest! I det att man där saknade den hedlundsigt Aftonblads-kvinnliga, på en gång Kalle Landbergs-lierade, Björnsons-avgudande, till vad pris som helst Themptanders-servila och frihandelsbyråkratiska samt skogs-tjuvspläderande och eljes sedligt frikyrkojesuitiska vivisektions-humana atheismens kameliont-skiftande, läseri-kurtiserande koryféer.

v

Något bidrog väl ock till det stigande modet, att tyska kejsaren förklarat sig ej längre frukta socialister. Och att Wikingen strådött. Vilken tidigare alltid talade om Pariskommunens fasor. Så fort man ej ville stilla och ärbart betala kassadirektör Sundstén för ett ärligt brackporträtt.

#MED TVÅL OCH BORSTE

1 1 5

Då Figaro skrev på listan hos Kalle Looström blev han flat. Därför att han ej ägde en miljon eller par. Ty det hade i regeln alla de andra

— hoppas han, tror han, vet han — som förut skrivit på samma lista.

*

Tempora mutantur. Et nos mutamur in illis. Med undantag av Figaro. Eller rättare Jörgen. Som — om ock inpiskad och skenbart opålitlig

— av ren kitslighet städse förblir ärlig. Också blir han inte miljonär. Ehuru det skulle kläda honom. Och passa hans naturliga rangerade och litet aristokratiskt och samhällsbevarande frisinne. Men han har nöjet att se, huru den övriga mänskligheten städse hinner fatt honom och förklarar honom klok och liberal. Ehuru de där herrarna alltid 20 år tidigare försäkrat honom i samma fråga vara gammalmodig, oklok och reaktionär. Eller ock röd-revolutionär och stursk.

II.

GALASPEKTAKLET

borde här stå kronologiskt. Men är av typografiska skäl flyttat till teater och musik.96

JÖRGEN

III.

I RYDBERGS STORA FESTVÅNING

Först stodo vi i kö. För att få betala våra biljetter och stryka ut oss på skuld-listan.

Och då man koin in, vimlade salen av idel gentila damer och herrar. I höger-avisorna står 150. Ja, nog räknade jag till 450. I vänsteravisorna står att mycket ämbets- och kommersfolk fanns där. Och allt artistiskt-litterärt. Men jag kunde inte hitta den beskedliga Lincken och Svenska akademien. Av vilka tidigare åtminstone den beskedliga Lincken mycket älskade lilla August. Men blev agad tillbaka.

Vad Svenska akademien beträffar, så upplyste man mig att den aldrig varit litterär. Vadan jag bad om förlåtelse.

Damer fanns det ohyggligt gott om. Det är för besynnerligt: ju ovettigare Strindberg och Jörgen äro mot damerna, ju hyggligare äro de tillbaka. De kvinnorna, de kvinnorna! Då har Lincken en annan natur. Herr och Fru Professorskan uteblevo dock totaliter. Inte ens hr professorn och Linckens städerska voro där såsom heders-ombud.MED TVÅL OCH BORSTE

1 1 5

Nästan alla cle närvarande notabiliteterna — d. v. s.: damerna och de unga, ännu publikt hedersamt ovett älskande unga artistherrarna — bådo Figaro, att inte vara allt för ovettig mot dem, då han porträtterade dem. I festreferatet. Men i vilket festreferat rymmes ovett åt 500 litterära, artistiska, politiska, kommersiella, administrativa, militäriskt stora och geniala och berömliga damer och herrar. Jag blir tvungen, ser jag, att i dag utfärda en allmän amnesti. Och taga skadan igen en annan gång. Ty glömde jag nu någon, så blevo hon eller han min dödsfiende. Ergo ska vi vörda privatlivet. I dag.

*

Sittande småbord. Gående smörgåsbrickor. Kom för sent till dem. Hann få sista bordshörnan hos några unga aktörsbarn och sista torra torsk-filet-biten, som alla mina tjuvläsare ratat. Så fort dylikt händer, så faller jag i raseri och hotar med Figaro. Som ju bör föda sin redaktör. Och som kyparna alla läsa Figaro, och hoppas bli källarmästare och riddare och få gratis-por-trätt som civilisatörer av vårt mat-fattiga land, så fick jag sedan de följande flera kött- och grönrätterna samt glacer i tid, fick god mat, till—

7 Med tvål och borste98

JÖRGEN

räcklig mat. Och de sörjde ock för att jag icke saknade varken jerez-karaff eller bordeaux- och champagne-buteljer. Vadan aktörsbarnen också vunno på sällskapet med en recensent. Viiket inte kunde vara försynens mening.

Bordeauxen var riktigt bra. Och jerezen både torr och mild. Som jag älskar den. Men champagnen var varken Ayala eller Ræderer. Men huru många flaskor champagne kan man få för 4J/2—6'/2 krona, då man därtill får smörgåsbricka, tre rätter mat, förutom legymer, dessert, kaffe med tillbehör och bålar i oändlighet? Jag anser att stärbhuset Cadiers förmögenhet ej ökades genom festen. Men äran räddades. Och det är alltid huvudsaken i affärer. Då man ej ger ut boulevardavisor, förstås. Ty då äro 10-öringarna det viktigaste. Ehuru, enligt min (från de andra redaktörernas betydligt avvikande) åsikt, den någorlunda bibehållna äran är enda rätta medlet till 1 O-öringar. Ty Wikingen dog både äro- och 10-öres-lös.

Dagens Nyheter behärskade situationen. Ty de hade ju först litterärt gett det laga försvar åt Strindberg, som väl ändock alla börjande snil-MED TVÅL OCH BORSTE

1 1 5

len, både damer och herrar, skola ha i någon tidning. Och dessutom äro Dagens Nyheter de mest frisinnade av hela vår servila press.

*

Också reste hr redaktör Vult v. Steyern sin eleganta figur, höjde sitt vackra ungdomliga, starkt grånade men välklippta huvud, lät sin milda blick dyka ned och upp i och ur champagneglaset och höll ett tal: Han önskade Strindberg välkommen åter samt en lugn dag efter alla strider och stormar.

Hurrah, hurrah, hurrah, hurrah!

(Figaro är alldeles bortbytt, då man talar om stiltje. Icke så som om inte också han ibland skulle älska matro. Men då somnar han. Figaro tänkte på den stora gången Strindberg senast var här, då den hederlige hr Vult v. Steyerns till Nassaubefordrad rättstolkare förfallne kusin lockade hit honom. Då kunde Jörgen hålla tal, ljungande, hånande tal. Fredliga fester älskar han. Men fredliga festtal kan han ej hålla. — Ska' vi inte snart få en ny revolution, inte en plåtslagare-revolution av 1892 med guillotin och frihet men utan värre jämnlikhet och broderskap. Ty katten må t. ex. vara bror med100

gamla hr Lovén och andra småskrivare och kon-sultativor eller skrikande kolbärare utan lyftning och rättskänsla. Bägge slagen få ligga till sig. Innan Figaro erkänner dem. Och ger dem allmän rösträtt.)

Strindberg tackade för maten, lagern och skålen. Efter noter. Ty han hade (liksom den beskedlige Oscar II) skrivit sitt tal:

Han sa som följer:

Lagern gavs åt segervinnare, men som sådan vore den här ej på sin plats, ty lian hade ju inga segrar vunnit, fester firades ofta för att högtidlighålla minnen, men han ville icke minnas det flydda. Han hoppades att såväl lagern som festen även snarare finge tydas som ett tecken för framtiden. Han hade själv dels stått i striden och stormen, dels sjungit för dem som gjort det. Stundom då kölden varit för skarp hade han bäddat sig i snöns hölje för att vänta blidare dagar. Nu var den betydelsefulla Idus Martii och månaden var Ventose vårbrytningens, han blickade framåt och hoppades på en värmande och livgivande Germinal. I detta hopp tackade han och tömde sitt glas.

Fanfarer. Fyrfaldigt hurra! Viftning med näsdukar.

Men innan han sa det, så sa han — som sant var och en var (utom hr Emil Svensén) kunde se — att han satt mellan fru v. Steyern och frö-MED TVÅL OCH BORSTE

ken Ellen Key, och att de voro vackra och lärda och duktiga — fröken Key duktigare än de flesta s. k. riktiga karlar. Och fru v. Steyern mycket vackrare och stiligare.

Ty ingen kan tro, huru städat Strindberg uppförde sig hela aftonen. Han varken bet eller rev någon av de äldre, mera tänkande damerna eller slog ut vinglas över deras klädningar.

(Ett glas punsch, som han slog ut över mina gamla svarta byxor med nya silkesrevärer sa han ingenting betydde.)

*

Ingen kan tro huru fredligt vi hade — både dame-honor och herr-hanar — vid kaffet, cigarren och bålarna. Så fort vår ärade konkurrent tog någon undan och viskade och ljög störtade mänskligheten över honom och frågade om han sålde brack-porträtt eller tig upp annons åt Figaro.

Hr Geijerstam, Gustaf af, höll tal. Hr Strindberg, August, höll tal. Hr Josephson, Ludvig, höll tal. Hr Hodell, Frans, höll tal. Hr Fallström, Daniel, höll tal. Figaro teg och drack.

Ja! Där funnos så rysligt vackra damer och102

JÖRGEN

så vådligt kvicka karlar, att man inte ens kan göra ett försök att räkna upp dem.

Slutligen — då bålarna voro pin tomma; och morgon bräckte — gick allt hyggligt folk. På morgonen. De rysligt vackra damerna togo de rysligt kvicka herrarna under armen och ledde bort dem. Ehuru de vredo på nackarna och ville så rysligt gärna stanna kvar. Litet till. Men det fingo de ej.

Kvar stannade endast några äldre osedliga ynglingar, som voro så moraliskt fördärvade och hänsynslösa mot samfundsordningen, att de ej ens stodo under toffel.

Ett par av dem voro namnsdagspoeter och haute-brack-porträtterare till yrket: En av dem kallades hela tiden hr Karl David af Rim-sén. Och en annan: hr kandidaten den kyske Josef och raggige Lincken.

Bägge voro illa kända. Men det var kanhända bara ett par noms du guerre, som buros av rätt hyggliga karlar, som på nachspiel inte ville slita på sina egna.

Ty oss, Figaro, kallade folk hela tiden arla morgonen:

Hr över-tullkommendören Bennich.

Och var gång den chikanen hände mig, så föll jag till golvet som träffad av en blixt. Ehuru

jag eljest alltid är vådligt rädd om mina kläder och för all ovärdig gymnastik som kan komma frack och byxor att spricka och oroa matsmältningen.

Men jag steg bums upp igen. Med dygdig harm.

Sedan frukosterade vi. De andra åto mat och drucko brända drycker. Jag gjorde det också. Ty jag doppade små sockerskorpor och drack kaffe.

Ty först klockan 7 gick bantåget ut på landet. Där Strindberg bor.

Då for han. Ut från staden. Till gröna lunder.

Och solen höjde sig över en riktig vårsöndag.

22 mars 1890. I.

ROLLA.

(INLEDNING ELLER SLUTORD)

BÖRA BALLONGFÄRDER FÖRBJUDAS?

Figaro läste häromdagen i — tror jag Aftonbladet — en ärad avisa, med vilken jag nästan aldrig tänker lika; enär jag resonerar som en s. k. »otäck karl» — att luftseglingen över Stockholms horisont nu borde förbjudas, men att denna segling, ända till Rollas fall, här artat sig som »oskadlig sport».

Figaro har i bägge satserna en diametralt motsatt tro:

Luftseglingen bör — som allt — kontrolleras, ordnas, skyddas, men ej förbjudas. Ty vi ha nog av polisförbud. Och luftseglingskonsten har visserligen under sina 86 års tillvaro ej sär-

deles gått framåt i trygghet men däremot fått en allt rikare och rikare användning: till vetenskapligt, litterärt, konstnärligt och krigiskt bruk. Och den fostrar onekligen ett modernt släkte av djärva ynglingar. Den blir framtidens allvarliga förbindelsemedel.

*

Men dess oskadliga sportnatur?

Jo! Jag, Jörgen, har aldrig läst om en luftseglare, som fortsatt yrket till ålderdomen, men dock dött i sin säng. Och av de tre yrkesluftseglare jag sett under mitt upplevda halvsekel lär ju Feller nu vara nedstörtad och död i Wien. Men säkert är att både Tardini och Rolla anträtt sin dödsuppstigning under mina ögon.

På senaste halvåret ha däremot tidningarna berättat mig om minst fyra till döds nedstörtade luftseglare.

Och låtom oss betrakta olyckan och olyc^s-anbuden blott under just de, enligt Aftonbladets åsikt »oskadliga» uppstigningarna här i Stockholm de senaste 10 månaderna!

Första gången föll Feller i Ulvsundasjön. Där man kan drunkna.

Den gången, då den 18-årige hr Lundström medföljde, hamnade denne i ett mycket högt106

träd. 18-åringen Lundström klättrade ned oskadad. Dock med hjälp av rep. Men hans 51-årige namne skulle ramlat ned — hoppas vi.

Feller och den 28-årige hr Åkermark i Stockholms Dagblad föllo ned i ett träsk. Hr Åkermark förstörde då hatt och byxor. Men man förstör lika lätt huvudet som en hatt, ögon och näsa som sina rockskört och skinnet och livet lika väl som sina byxor.

Den cirka 25-årige, ganska tunge Feller och den 51-årige Jörgens uppstigande — fullkomligt utan all vid! nedstigandet modererande, reglerande barlast, liksom nu Rolla — var rent vansinne. De vågade liv, lemmar, hälsa. Därför att de ej vågade utsätta sig för den lika grymma som tanklösa publikens hån om de ej uppstigit. Oaktat den grovbyggde Jörgen, som ock är vida längre än han tycks vara, befanns 33 procent för tung. Och de nödgades, för att möjligen rädda livet och ej liksom Rolla driva ut i nattmörker i skärgården, besluta sig till ett fall på minst 1/t, svensk mil på 2—3 minuter och med en fallhastighet naturligtvis tilltagande i kvadratisk progression på fallhöjden. De nödgades i mörka och kalla natten slå ned i den smala Djurgårdsbrunnsviken, på sätt att ballongen för åskådarna i slutet av sitt fall blott syntes som en svart strimma. Och hade de träffat stranden i stället för vatt-MED TVÅL OCH BORSTE 1 1 5

net, så hade de krossats till pannkakor. Jörgen kastades av stöten vid andra uppstudsningen ur vattnet flera famnar bort. I vattnet nödgades de ligga arbetande i cirka 8 minuter, så att alla Jörgens kläder utom mössa, nämligen både skjorta, kalsonger, väst, byxor, skor, strumpor och kavaj foder, voro i trasor. 5 timmar nödgades de tillbringa i de våta kläderna. Och Fel-ler blev sjuk.

Vid hr Fellers och fröken Cordula Alfonsos uppstigning måste de, först länge drivande, hit och dit över Stockholms torn, telegraftrådar samt gaslågor och skorstens- och ångbåtsgnistor, stiga oerhört högt för att undvika sammanstötning eller explosion. Därefter nödgades de slå ned i skogen vid Enskede. De söndertrasades väl ej mot topparna. Men Feller kastades dock långt ut ur korgen. Och fröken Alfonso bröt sitt ben på 2 ställen och låg plågsamt sjuk i minst 3 månader.

Första gången föll den lätte, 19-årige Rolla ned på ett glastak. Händelsevis oskadd.

Andra gången utvecklade sig fallskärmen endast till tre fjärdedelar och var nära att omstörta. Varjämte Rolla vid fallet i det kalla vattnet kom under och var nära att kvävas av fallskärmen, som är betydligt större, än ett vanligt beväringstält.108

Nästan alla dessa gånger skadades ballongen.

Och det enda fullt lyckliga nedstigandet var Fellers och den cirka 22-årige artisten Oskar Keens, då ballongen mottogs på gardesregementenas armar, men dock studsade upp och ned flera gånger, hr Keen mistade hatten och slog näsan i korgens kant. Men därvid kvävdes och svimmade en av de bärgande gardisterna av den från

ballongen utströmmande gasen. Han väcktes snart till sans. Men om detta skett i luften och skett Fel ler?

*

Nej! Stockholmstrakten med skog, vatten, klippor och hus artar sig ej för ballonguppstigningar. Således böra ballonger, redskap, luftseglare och passagerare noga och omsorgsfullt kontrolleras. Men sporten ej förbjudas. (Jörgen eller journalisten Sven Svensson i D. N. skulle med Rolla uppstigit lördagen den 31 maj. Men — stackars gosse! Han fick förhinder.

Och att gå ensam tilltror Jörgen sig icke.)

*

Således ha antagligen ballongfärder förbjudit sig själva — över Stockholms horisont. Genom sina faror.MED TVÅL OCH BORSTE

1 1 5

Ty här har redan skett alla de sedvanliga olyckorna utom den värsta — en explosion. — Och att en sådan ej skett förvånar mig: artiga herrar bjödo mig cigarrer och tändstickor, där jag före mitt uppstigande satt nära under den gasfyllda ballongens öppna undre mynning. Och vi svävade över gaslyktor.

Och Figaro upprepar det ännu en gång: Under sina 50 levnadsår har Jörgen sett 3 yrkes-aëronauter. Dessa ha alla tre dött genom olycksfall: Tardini och Rolla under Jörgens ögon.

Och dock — jag längtar redan efter en ny resa.

Så skön är nervskakningen. Så upplyftande faran, scenerierna, bifallsjublet.

II.

ROLLAS PERSONLIGHET

Alla tidningar från och med Posttidningen prisa nu ynglingens fördelaktiga yttre och angenäma sätt.

Redan i Figaro nr 21, nu utsålt, skildrade Jörgen honom så här:110

JÖRGEN

»Viktor Rolla!

Jag trodde att det var en akrobat.» (Och han var det — om man så vill — ty han hade i 3 år i Ryssland haft en akrobat, den vid Reval i höst med samma ballong och fallskärm drunknade vackre franskamerikanske akrobaten Leroux, till lärare.)

»Men Rolla var — liksom Feller — en ung teknolog.» (Med examen och officiellt patent såsom luftseglingskapten.) Fransk schweizare från Geneve. Med fransmannens ledighet och behag.» Fadern, en järnvägsbyggande ingenjör, såsom sådan naturaliserad ryss och omdöpt grekiskt ortodox.)

»Bara 19 år. Med ett yttre av oskuld och hurtighet som om han varit bara 16 år; måttligt brunögd, men solbränd och franskt kroknäsad men med germansk hy.»

(Parenteserna ha vi nu tillagt. Sedan publiken ej synes kunna få veta nog om sin gunstling. Som då min skildring skrevs ännu blott var känd av ett fåtal.)

III.

BALLONGENS FARLIGA KONSTRUKTION

beskrevs i Figaro nr 21.

Som vanligt utsåldes detta nummer genast hos oss. Och tyckes ej heller nu finnas hos återför-säljare.MED TVÅL OCH BORSTE 1 1 5

Vadan vi i sammandrag förnya vår beskrivning:

Att falla ned i skärm är mindre farligt än att falla ned i korg. Men en hypnotiserad kärring kan göra det senare. Och endast en akrobat, sötare, plåtslagare, ka-

jutvakt eller balettmästare är mäktig det förra.

*

Ballongen var olik vår. (Tillägg nu: Snarare mindre, än större, som man påstått, glömmande att Fellers ballong ökades med 34 procent för att kunna bära mig, som är muskulös och ganska tung.)

Mörkare, ej päron, utan Cronhamnsformad, (klotrund) utan ventil upptill och naturligtvis utan flätkorg nedtill.

Rolla skulle hänga, lös och ledig, under den i nätet som, alltid kastat över hela ballongen, eljes uppbär en korg, en gondo eller ett litet flätat hus, då rädda och eleganta damer medföras — den skenbart tryggaste, men i verkligheten farligaste formen.

Nedtill har ballongen alltid en icke tillstängd öppning. Eljes skulle den givet explodera, oftare än nu. Och gasen vill stiga uppåt, ej nedåt. Denna öppning var här större än å vår ballong. Där var den en fot. Här minst 4—5 fot. Man kunde, då ballongen var spänd, färdig till avflygande, tydligt nedifrån se att man vågade sitt liv åt en uppblåst sidenkjortel.

Vid sidan av ballongen, i en karbinhake, som, Zivs-färligt för luftseglaren, måste öppna sig vid ringaste beröring, hänger den oriktigt s. k. fallskärmen. Den lik-112

nar ej särdeles ett paraply. Den är flera famnar lång av ljust siden. Den har vargen stång eller spröten. Det är icke blott ett stycke skålformat siden, som under ett långvarigt fall öppnar sig av lufttrycket nedifrån, och som då sväller upp. Men ej i regeln slår om. Enär luftseglaren hänger sig i snören från detta sidens utkanter och med sin kroppstyngd hindrar det att fullt flaxa upp. Diametern är minst 4—5 famnar.

Uppstigandet sker på vanligt sätt. Ballongen fylles. Genom en införd slang. Fasthålles av människor (denna gång: fortifikationssoldater och söndagskypare samt polisen: tyvärr vid olyckan: billiga dill-strömare) och barlastsäckar. Luftseglaren ropar: Kast loss! Och slungar sig samtidigt med en arm och ett ben in i det nät, som bort uppbära gondolen (eller korgen eller huset, om något sådant funnits.) (Varken barlast, ej heller dragg medföres.)

Nedhoppandet kan ej gärna ske från mindre höjd än nära 3,000 meter, cirka V4 svensk mil. Eljes hinner ej fallskärmen utveckla sig.

Nedstigandet tillgår så här — tydligare fattat och beskrivet, än jag (och andra) gjort det förut :

Sittande å en pinne i de snören (ej grova tåg) under ballongen, vilka (i nätform kastade över den) eljest skulle uppburit en korg, gondol eller korg-hus, hade Rolla armarna kastade om samma snören. Med fötterna (i kroknosade skor) fasthöll han de i en bukt hängande snörena från detMED TVÅL OCH BORSTE

hopslagna fallskärmssidenet, vilka snören sam-manlupo i en ring. Och just denna ring vilade på Rollas skor.

I fallets avgörande ögonblick lyftade Rolla med skospetsen denna ring till sin ena hand och trädde väl (i de flesta fall) ena armen genom den. Och så — så föll han.

I fallet måste karbinhaken öppna sig. Eljest var han förlorad. Därför var halden så slapp. (Som man klandrat.) Då luftspringaren faller, kullrar genom rycket i haken ballongen kull, så den öppna säkerhetsventilen flyttar sig från ballongens underkant till densammas sida.

Gasen, som strävar åt höjden, rusar då ut.

Nu citerar jag åter min skildring i n:r 21 :

Och »fallskärms-sidenet» störtar ned. Är ej luftseglaren då mitt under det samma, och icke redan har ett säkert tag i ringen som (under »skärmen») sammanhåller alla dess från kanterna löpande snören, så är han förlorad. Ty det tömda ballongsidenet störtar ännu fortare ned. Som en tom säck. Och med en hastighet, tilltagande med kvadraten på fallhöjden. Precis såsom Feller och jag föllo. (Lyckligtvis i vatten. Och med den elastiska korgen under oss.)

Lufthopparen och skärmen falla däremot blixtsnabbt och lodrätt i början. Men slås skärmen lyckligt ut, innan han nått jorden, är han räddad och nedsvävar han allt långsammare och långsammare.

Orsaken varför polisen verkligen först förbjudit Rollas tredje, nu misslyckade uppstigande, var fruktan att det ganska tunga ballongsidenet vid sitt blixtsnabba fall skulle skada människor, djur och egendom.

(Men förbudet återtogs på goda skäl. Som jag dels i inledningen utvecklat, dels sedan skall visa mot den berömda nygraderade Uslinckens brack-betalda långrandiga, pigförnäma kackel. Mot hans kung och överhet och honom om aftnarna upphjälpande polis.)

IV.

ROLLAS SISTA UPPFÄRD

Med den enighet, som i dessa dagar utmärkt hela Stockholms-pressen — då ännu ej hr Helleberg synlig en mutat flera än den naturlige mutkolven och beryktade samhälls-bevarande skriftställaren f. d. fil. kand. Uslinck (enär tyvärr Budkaflens redaktion ligger på landet för att ej anträffas med konkurs- och bevärings-exercis-kallelsen samt andra obetalda räkningar) — dikterade Jörgen i konkurrens med sig själv, men i publikens intresse, för Stockholmstidningens

(Morgon- och Aftontidningens) referent följande: vartill jag nu fogar några smärre tillägg i de punkter, i vilka jag sett förklaringar önskas eller oriktiga uppgifter annorstädes framläggas: (Ur Stockholms-Tidningen.]'

V.

DÄ ROLLA FOR

BERÄTTELSE AV ETT ÖGONVITTNE

Vid Viktor Rollas bår erinra vi oss följande:

Vid hans första uppträdande å Mosebacke infann sig därstädes Figaros utgivare, hr Jörgen Lundström. Rolla mottog honom med förklaring att han hört omtalas hans flera luftresor. Hr L. svarade att han blott gjort en, ehuru särdeles farlig sådan.

Vid det samtal, som då uppstod, yttrade hr L., att han gjort denna resa, visserligen mest av författarens obetvingliga lust att erfara och skildra, och jämväl av den praktiska affärs- och tidningsmannens insikt om nyttan av att göra reklam för sin tidningsaffär, men ock — och ej minst — av den trängtan att söka faror och sinnesskakning, som gjort honom först till sjöman, ehuru därtill ansedd olämplig, och sedan, ehuru av naturen konservativ, till oppositionsman — en drift som hr L., skrattande, förklarade sig finna löjlig hos en redan 50-årig man (då det gällde ej absolut nödiga ballongfärder) .

Med tindrande ögon grep den unge, blygsamme,

sympatiske, hurtige ynglingen Rolla den svenske tidningsutgivarens hand och utbrast:

»Säg ej så! Faran! Ack! Faran har jag alltid älskat. Jag njuter aldrig meia än i faran. Jag förstår, att ni älskar

denna njutning. Sedan 16 års ålder har jag farit ensam i ballong. Jag älskar bifallet.»

»Ja! Men ni skall en dag tröttna och älska lugnet och draga er tillbaka. Helst som ni eljest måste sluta tragiskt.»

Rolla såg forskande på sin interlokutör.

Vid underrättelserna om Roilas fara, infann sig på natten vår (Stockholms-Tidningens!) referent å Mosebacke och hörde där ur Figaros redaktörs mun ungefär följande berättelse om Rollas sista stunder på jor~ den och bland sina medmänniskor.

»Jag kom å Mosebacke», sade då Jörgen till oss »något innan kl. 8, cirka Y^ timme föra Rollas uppstigande. På övra terrassen mötte han mig, tryckte min hand och tackade för sitt porträtt med referat i Figaro, glad, enkel, vänlig, sympatisk, på ett sätt som kom denne lille kraftige 19-åring med den germaniska rödlätta hyn och de energiska romanska dragen att synas som en 1 6-åring.

Jag gick in i verandan och åt middag. Vid desserten fick jag åter se Rolla på övra terrassen. Jag sände en kypare ut till honom och bad honom röka en cigarr och dricka mazagran (kaffe med cognac) med mig, lämpligt före uppstigandet. Han begärde och fick i stället en lemonad.

(Ehuru själv varm måttlighetsvän kan jag här mot nykterhets-deliranterna ej undgå att av civilisations- och sanningskärlek samt oppositionslust anmärka: att, lika skadliga i köld som konjak och rom äro oblandade, lika nyttiga äro: den förra blandad i kaffe och ännu mera den senare i te;

att min erbjudna dryck måhända skulle räddat Rollas liv;

att den njutna, välsmakande lemonaden betydligt måste ha ökat hans mottaglighet för de högre regionernas kyla.

Som ett bevis på hans enkla, barnsliga vanor tillägges, att ynglingen ej ens rökte.)

•A

Därefter begåvo vi oss ned å lägre terrassen, där ballongen slutfylldes, omgiven av publik.

Där såg jag en herre fingra på det vid sidan av ballongen i karbinhake, hängande sidenet, den s. k. fallskärmen.

Då jag erinrade mig, dels att Rolla vid sitt första uppstigande visat livlig oro, om man vidrörde skärmen, dels att verkligen, innan samma eller andra uppstigandet skärmen vid lindrigt vidrörande av densamma eller skakande av ballongen minst ett par gånger nedfallit från den senare, underrättade jag oroad hr Mellgren därom, att en obekant herre fingrat på fallskärmen,

Sysselsatt med arbetet fattade hr M. ej mina ord. Men i detsamma gav poliskommissarien Sjögren order till publiken att draga sig tillbaka. Detta lyddes. Och jag lugnade mig.

Jag fixerade Rolla.

Plötsligt fattades jag av medkänsla med Rolla, grep honom om livet och yttrade:

»Sie sind heule sehr nervös.» (Ni är i dag mycket nervös.)

Två bakom mig stående yngre män uppfattade mina ord. Och den ene repeterade dem för den andre. Rolla såg förvånad på mig, tryckte min hand och sade med vemod och dämpad, men tonfull stämma:

»Ja! Ich bin! (Ja, jag är det.)

Han hade synbar förkänsla.

*

Under detta fortgick det bråksamma arbetet med ballongens slutfyllande och successiva lössläppande. En utlänning framkom och fästade på Rolla där han stod i sin blågrå uniformskavaj, dito väst och låga runda

galonerade sjömansmössa, nya blårandiga byxor och gulbruna skor (den dräkt i vilken han nu ligger på bårhuset), en stor simgördel med hängslen.

Plötsligt rusade Rolla fram och gav order. Och simgördeln blev ej tillspänd. Jag insåg den fara detta skulle kunna för honom medföra. Jag sprang ock fram, grep honom med milt våld och tillknöt banden. (Utan denna gördel skulle ej nu Rollas lik anträffats) Han tackade och tryckte min hand för sista gången,

(Jag tänker fort. Då jag snabbt knöt denna gördel, tvekade jag, men beslöt mig i två punkter:

Jag fruktade att gördeln skulle sitta för långt ned och således komma Rolla att vända huvudet nedåt i sjön och benen uppåt i luften. Men jag såg att gördeln hade hängslen. Och tvekade då ej längre. Och Rolla fanns sedan drunknad, visserligen med ansiktet men ock med benen i vattnet. Och jag hade knutit gördeln så löst att han kunnat höja den, alldeles upp under armarna.

Vidare tvekade jag, huruvida jag skulle knyta den med ändar möjliga att i hast uppdraga eller med en revknop. Om knuten med ändar lätta att uppdraga fruktade jag att Rolla skulle komma den att gå upp. Om revknopen fruktade jag att han ej skulle kunna med frusna fingrar knyta upp den. Men jag erinrade mig ha sett honom kort förut flytta en kniv antagligen ur ficka i ficka. Ah! Han kan kapa gördeln. Jag knöt den med revknop, säkert, men ej hårt, utan relativt lätt att lösa.)

*

Rolla tillknöt ballongens enda öppning nedtill. Gasledningen avstängdes. Han uppknöt åter denna säkerhetsventil, som hade en diameter av 5 fot,

Han stack in huvudet, synade ballongens gasfyllda inre.

Rolla ropade på franska och tyska kasta loss. Själv kastade han sig upp i en ring eller å en pinne i snörena långt under ballongen och lindade dessa om armarna. (I den ställning hans lik sedan anträffats.) Med fötterna (med sina kroknäsade skor) fattade han den ring, i vilken fallskärmens snören förenades. Dessa släpade då å marken i en lång bukt.

Kommissarien Sjögren ropade åt folket att ytterligare rygga tillbaka samt åt mig (vid namn) att akta mig för den händelse fallskärmen nedfölle. Jag lydde. Till min lycka. Men därigenom hindrades jag att sedan kvarhålla ballongen. En äldre arbetskarl — (jag tyckte verkligen en s. k. dillströmare) — kvarhöll sömnigt ballongen, vilande med armarna i snörena.

Genom rop och stötar förmåddes han att släppa. Därigenom kom ballongen i svängning. (Men d:r J. R. har sedan berättat hr Lundström, att doktorn såg en herre sätta foten på ett av fallskärmens snören.) Säkert är, att fallskärmen med en duns störtade ned.

Sensation. Hr Mellgren sökte kvarhålla ballongen, men lyftades något med.

Man drog i fallskärmen. Därigenom skulle man snart dragit Rolla ur ringen under ballongen. Men han drog med sinnesnärvaro sina fötter loss.

Ballongen höjde sig. I denna fasans stund. Från publiken rop: Håll fast!

Men Rolla svängde med glädje och triumf i sitt unga, energiska anlete sjömansmössan kring sitt huvud.

Han älskade synbarligen faran. Det var ingen fras.

Han for av som en blixt. Ocli ballongen syntes snart som en pojkes boll.

*

(Nytt tillägg med anledning av det — i denna punkt åtminstone — obefogade klandret mot hr Mellgren:

Ångare låg uppeldad för vår räkning. Vid foten av Mosebacke. Men hr Mellgren och jag kastade oss i en droska. Ty ballongen flög då nästan rakt åt norr. Och för ångaren tycktes då ej användning. Hr Mellgrens åsikt delades i allo av mig. Det är möjligt att detta blixtsnabba val av droska i st. f. vår ångslup kostade den mig redan käre Rollas liv. Men vi kunde ej profetera.

Klandret att ej denna gång använts sjömän eller soldater att fasthålla ballongen är fullt befogat.)

Hr Mellgren och jag i droska längs Skeppsbron. Jag stod i den.

Polisen hade avspärrat vägen. Vi parlamenterade oss igenom.

Ofantliga människoskaror. Ingen — utom vi och Mosebackepubiiken — anade faran. Det hördes av publikens stämning. (Som då var glad, nästan slyn-gelaktig.)122

JÖRGEN

Innan vi nådde Kungl. Slottet hade Rollas boll försvunnit ovan molnen. Jag skattade då densammas höjd till minst en halv mil.

*

Så berättade hr L. vid midnattstid å Mosebacke för vår referent om ynglingens sista färd.

Så långt den nya Stockholmstidningen. (Med av mig nu inflickade tillägg.)

Denna berättelses huvuddrag med en del till-lägg, som skola komma i nästa kapitel, avgav jag även olycksnatten från hr Lundstedts telefon å Mosebacke till Hans Maj:t Konungen i Dennes rum å Kungl. Slottet — detta på anmodan av hr kabinettskammarherren Flach och av hr överståthållaren, vilka befunno sig hos konungen. Och som telefonerade till Mosebacke sökande en lämplig berättare och bägge gångerna funno mig vid telefonen.

Och just nu, då detta nedskrivits, har jag i min bostad upprepat berättelsen för poliskommissarien i Katarina, som där i tjänsten besökt mig för att samla material till rapport. Jag blir således antagligen kallad — och är fullt beredd — att inför domstol beediga samma berättelse. Den bör således anses som en fullt autentisk, genomsann och betänkt skildring.

#MED TVÅL OCH BORSTE 125

1 1 5

»Han fryser ihjäl», sade hr Mellgren uppskakad. Jag däremot hoppades det bästa.

Uppstigningen torde skett cirka kl. ^ 9 e. m.

Vi foro till Borgen på Ladugårdsgärde. Fullt av folk. Och otäckt skränande pojkar. Vi frågade förgäves. Man fick där först av oss veta att fallskärm, ventil och barlast ej medförts.

Vi måste vända. Kl. vid pass 10—10 voro vi åter å Mosebacke. Där allt var i oro och jäsning. Det regnade något på slutet av vår hemfärd.

Jag vill ej skildra vår stämning.

»Han kan hålla sig uppe i ett par dagar med den gasmängden», sade dock då hr Mellgren. »Han har gjort det tidigare.»

VI.

VID MOSEBACKE TELEFON

NATTEN

Jag störtade till telefonen, sökte och frågade efter Rolla flerstädes. Det började komma mot-frågor.

Jag tänkte ock på och talade om en ångare.

Men han hade ju försvunnit i molnen. Man124

JÖRGEN

visste ju ej i vilken direktion. Man kände ej vindriktningarna över molnen.

Man sade — med skäl — att det i nattmörkret var lika svårt att finna honom i en skärgård på ett par hundra kvadratmil, som att hitta en synål i ett halmlass.

Jag erinrade mig att jag under min kustbevakningstid — i strid mot tullstyrelsens opraktiska åsikt — vid ännu i detaljer okända strand-nings- och skeppsbrotts- eller olaga seglations-rykten — alltid föredragit att vara i Stockholm. Ty i skärgården vet man ej vad som sker redan bak närmaste holme. I brist på förbindelser. Och genom folkets tröghet.

Och: Vi hade sett honom gå över land åt norr. De första mera eller mindre anonyma telefonbuden rapporterade sant att han gått över inre skärgården i Furusundsleden mot fastlandet i nord-nord-ost. Samtidigt kommo andra anonyma telefonbud — som ej då ännu säkert insågos vara osanna — att han synts i helt annan riktning. (Och så fanns han ju snarare i Sandhamnsleden, en ny icke anad ost-nord-ostlig riktning.)

Således torde numera ångares utsändande ej gagnat. Helst som jag visste att landsortens telegraflinjer stänga sina apparater och icke låta tvinga sig att öppna. Så t. ex. under min tid i Furusund. Där pågår sjöfarten dag och natt,MED TVÅL OCH BORSTE 125

Men telegrafföreståndaren, en f. d. officer, höll stationen nästan alltid stängd, nätter, morgnar, middagar och aftnar och om sön- och helgdagar med byråkratidiotism i hela 23 timmar. Oaktat man på 3^2 timme kunde med ångare kommit till Stockholm. Han öppnade, om det gällde dyrbaraste egendom eller människoliv, ej ens för våld, smicker, hot, klagomål hos styrelsen eller betalning.

Och hans styrelse var hans medbrottsling. I idiot-byråkrati.

Sä befanns nu oc}(Vaxholms telefonstation stängel. Och kunde ej uppringas. Jag försökte det väl 10 gånger.

Klokast var således att stanna viel Mosebacke bägge telefoner. Dit underrättelser och frågor samtidigt strömmade från alla håll.

Men med vilka känslor!

Mest smärtade mig att tänka mig gossen, det raska, djärva främmande barnet, ligga lemlästad i skogen, kvidande, utan hopp om hjälp, ja ens om en droppe vatten.

Dessutom: åt dem, som klandra oss, att vi ej med ångare på vinst och förlust foro ut i nattens och himlens mörker:126

JÖRGEN

Edra kammar-idioter! Vi kunde — efter hr Mellgrens och mitt verkliga misstag att rusa av i droska — med ångare ej bli färdiga förrän kl. 11. Ej färdas fortare än 1—2 svenska mil i timmen. Med 6-—12 knop. Och ballongen färdades ju 5—6 mil i timmen. D. v. s.: med 30—40 knops fart. (Detta bekräftades ock hava skett då lik och ballong hittades.) Men först och främst: vi kände ju ej ballongens riktning. Och vi måste av de första riktiga telefonbuden tro att ballongen gått över Lidingön, Vaxholm, Furusund, Norrtälje, Östhammar—-Öregrund — idel bebodda trakter med telegraf och telefon, blandad land- och sjöväg, som vi ju ej kunde följa med ångare.

Nej! Nog äro hrr Mellgren och Lundstedt i denna punkt nästan lika oskyldiga, som den ock närvarande Jörgen, vilkens rådighet, välvilja och intresse för Rolla ingen ju betvivlat. Och kan betvivla. Med fog.

En annan sak är, om ej hr Helleberg bort haft 3 små ångare klara att avgå mot Furusund, Norrtälje, Sandhamn och Dalarö—Landsort? Och låtit dem avgå då ballongen försvann i molnen.

Och vilken tid lämnade man mig att tänka. Källarmästarna försvunno. Hr Helleberg har jag ej sett. Ej heller såg jag Rollas kvinnliga vän och kompanjon och impressario. Då på natten.

-k

Jag störtade, återkommen, genast in i källarmästaren Lundstedts innanför stora nedra källarsalen belägna kontor. Till telefonerna. Bells. Allmänna. Bredvid varandra.

Jag frågade efter Rolla. Flerestädes. Man visste litet eller intet. Således mindre än jag. Jag frågade över allt som jag hann. Å Svenska telegrambyrån. Hos tidningsredaktioner. Så många jag kom fram till. Och det var icke många. Ty under tiden började de bägge telefonerna pingla. Och ej endast Telegrambyrån, tidningarna, myndigheterna frågade tillbaka. Utan varje välsignad ängla-madame och varje otät grossör i staden började telefonera mot Mosebacke. Det pinglade i bägge apparaterna. De togo ej reson. Dessa frågande pigor, pig-fruar och grosshandlare!

— — — Hm! Jag vet inte, vad jag vill säga---jo —--hm!---är

det någon där —--i andra ändan--

— är det på Mosebacke ----är det något

bekant ---— hm! ------får man fråga

vart han som flög i ballong tog vägen -—---

kors! vet man inte det---va' sa'

— ska Ni inte svara---vem jag är? —

— — ja, det vill jag inte säga------ men

----jag vill bara fråga. ------Så pepo

alla staclem kärringar, dessa välsignade Fru Pro-fessorske-uppviglade inventioner av mänsklighetens arvfiende. Precis som de vid eldsvådor, utan att besinna de varandra korsande telefonbuden från myndigheterna och redaktionerna, öppna sina fina telefoner och pipa: »Goda brandstation! Var brinner det?»

Och jag vågade ej stänga av. Ty polisen och konungen och tidningarna, som alla ägde rätt att fordra svar, och kunde ge ordres eller besked frågade också. Och de senare och många enskilda villa-ägare började meddela upplysningar: Delvis anonyma, delvis med namnen ohörbara, men åberopande brorskål med mig eller källarmästarna, delvis sanna, delvis alldeles oriktiga och mot varandra stridiga. Säkert fanns snart genom dessa korsande telefoneringar för mig att Rolla redan för länge sedan med rasande fart och högt uppe bland molnen passerat Lidingön. Ehuru det också kom telefonbud om

helt andra riktningar. Vilkas riktighet man dock då ännu ej vågade bestrida.

Värst voro de onödigt frågande grosshandlarna. De brydde sig ej en gnista därom att man svarade, att man endast hade tid att mottaga upplysningar, ej att besvara andra frågor, än myndigheternas och tidningarnas. De vägrade helt enkelt att tiga och att släppa fram oss.

»Skäms Ni inte! Det är jag. Har jag inte betalt min telefon? Har jag inte samma rätt att fråga som alla andra?»

Jo! Det kunde tyckas så. Men ändock — ---ty Rolla kunde ju under tiden både drunkna och explodera. Särdeles

det förra.

Jag besvarade — under min strävan att komma fram på telefonlinjerna — hundratals frågor. Slutligen förmådde jag ej mera.

Då kom min bokhållare. Som sökt upp mig och tog luren. Därefter kom kommissarien Sjögren. Därefter kommo bägge källarmästarna. Därefter Dagens Nyheters och Stockholmstidningens referenter. Så stod vi vid telefonerna hela natten. Till kl. 5 på morgonen.

Vi började att svara artigt, övergingo till ironi, slutade med ovett. Och beslut att nästa dag avstänga telefonerna. Detta var mitt råd. Jag nämner detta därför att källarmästarna därför blivit muntligen och i tryck klandrade. På sam-

ma sätt belägrades också poiis och tidningar och förlamades i sin verksamhet.

Och Telegrambyrån. Och telefonstationer. Vid varje droskas rullning, vid varje buller lyssnade vi med iver. Vi trodde det var Rolla.

Under tiden sökte jag samla mina tankar: Qvintus och jag hade rusat orätt i droska norrut. Efter ballongens synliga riktning. I stället för att rusa med ångare i nord-nord-ost. Efter de första telefonbud, som befunnos säkra. Man har därför klandrat hr Mellgren. Men då bör man ock klandra mig. Och ännu mera hela det övriga Stockholm. Som ej rusade alls. I någon riktning. Annat än till sina telefoner.

v

Ny ringning i telefon. »Hallå!»

»Det är polisstation, Stortorget.»

»Stopp! Är Figaros redaktör. Men har poliskommissarien Sjögren just nu i rummet. Skall lämna honom luren.»

Kabinettskammarherren Flach hade å konungens vägnar per telefon till polisvaktkontoret frå-MED TVÅL OCH BORSTE 131

gat om underrättelse ditkommit. Nej! Därför telegraferade polisstationen nu till Mosebacke. Hr Sjögren lovade framdeles på natten telefonera till polisstationen vad han fick veta. Så skulle den meddela det åt konungen.

Om en stund ringde det åter på bägge apparaterna. Jag avstängde den ena. I den andra: (i Bells-apparaten) mottog jag. Det var kabinettskammarherren, som nu från konungens rum direkt telefonerade till Mosebacke. Jag svarade : att det var jag, som mottog meddelandet; att jag åsett stigningen, med Mellgren följt ballongen till Borgen; återkommen till Mosebacke hela tiden, mest ensam, stått vid telefonerna, gett och mottagit meddelanden från alla morgontidningarna, Svenska telegrambyrån samt villorna och väl nu kände i saken mera än någon annan (med undantag av den stackars bortförda gossen förstås). På uppmaning att fortsätta och detaljera, skildrade jag ballongens konstruktion (närmare hänvisande till Figaro n:r 21) dagens uppstigning, skärmens nedfallande, Rollas hurtiga avfärd under jubelrop, svängande med mössan, huru vi sökte följa honom i droska, huru innan vi nådde Kungl. Slottet ballongen, redan på ofantlig höjd, tvärt sköt upp i molnen i höjden, huru hr Mellgren och jag fortsatte till Kungl. Borgen på Ladugårdsgärde, huru av meddelan-132

den från tidningar och viilor måste antagas att Rolla färdades i nordnordost mot Furusund, Norrtälje, Östhammar —Öregrund över bebodda orter.

Alla dessa upplysningar mottogos ytterst intresserat och tacksamt.

Under tiden -— tycktes mig — samtalade hr Flach snabbt en eller annan gång med person i samma rum som han. Antagligen Hans Maj:t Konungen.

Konstruktionen av ballong, fallskärm och hake var redan känd. Vadan jag anmodades överhoppa beskrivningen därom. Angående av mig förmodade orsaken till skärmens nedfallande frågades noggrant. Likaså överlades om och gillades min uppfattning av ballongens riktning och fart. Och frågades om troligheten av Rolias förfrysning i höjden. Och om möjligheten av ballongens sprängning därstädes. Genom gasens utvidgning. Jag bestred troligheten av ballongens söndersprängning. Enär ballongens nedra öppning höll vid pass 5 fot i diameter. Och gasen således lätt borde utträngas vid sin utvidgning.

Frågorna andades största intresse för Rolla och mycken insikt i luftsegling. Jag lovade avge ny rapport. Så fort jag vid mina telefoner finge något nytt.

Om en stund ringde jag ånyo upp Kungl. Slottet.

»Kabinettskammarherre Flach!»

»Ja! Men han är i Hans Maj:ts rum.»

»Det är där jag önskar träffa honom. Det rör underrättelserna om Rolla.»

»Ja så! Var god: vänta litet!»

•v.

Under hela tiden kämpade jag med fruar och grosshandlare, som ville fråga mig. Om en stund hörde jag att någon befann sig vid andra ändan av min Bell-telefon:

»Vem är där?»

»Överståthållaren!»

Jag trodde att jag genom de gjorda försöken att avbryta mig, nu kommit till Överståthållarehuset, uppgav mitt namn, urskuldade mig och önskade avbryta för att få träffa kabinettskam-marherrn. Hr baron och överståthållaren var därtill villig, men upplyste att han också befann sig hos konungen. Och i dennes rum.

Jag berättade naturligtvis då att referent från Dagens Nyheter nu anlänt till Mosebacke; att till tidningen kommit meddelanden, bekräftande och utredande min uppfattning om färdens riktning.

Och bacl jag att få till referenten överlämna apparaten. Enär han bättre än jag kunde berätta vad Dagens Nyheter visste och även besvara överståthållarens möjliga frågor därom.

Skedde.

*

På Mosebacke fanns hela tiden en stor publik. Mest — tycktes mig — av högre klasser.

I telefonrummet samlades vi så småningom: källarmästarna, poliskommissarien, den goda sångerskan Vanoni med mor (som bägge mycket intresserade sig för Rolla) och tre tidningsherrar.

Samtalet rörde sig hela natten om dennes öde.

Vi sökte tala om annat. Fåfängt.

*

Kl. 5 på morgonen följde jag Stockholmstidningens redaktionssekreterare hr Gunnar Hæger-stolpe upp på dennes byrå. På Norr.

Då vi passerade Kungl. Slottet fick jag en idé: Jag förebrådde mig livligt, att jag icke hos Hans Maj :t Konungen på natten genom kabinettskammarherren Flach eller överståthållaren begärt några smärre kronoångares utsändande re-

dan då, för att söka upp och bispringa den unga luftseglaren. Konungen hade antagligen både beviljat detta och

själv medföljt.

VII.

YNGLINGENS DÖDSNATT

(Sådan Jörgen konstruerar sig den med personlig kännedom om Rolla, ballongen, luftsegling och nedstörtande med ballong, simgördeln och min undersökning av den dödes kropp samt hrr Sjögrens och Svenssons muntliga och skriftliga berättelser:)

Då han steg upp, sjönk jorden. En massa svarta huvuden under hans fötter. Söder, Mälaren rullades upp bakom Navigationsskolan och Mosebacke. Eller rättare de resa sig: den förra som en grön vägg med gula hus och torg och galor på; den senare som en blå med ångare

och seglare på. Men----

Ah! En duns! Något föll. Ah, ah! Se!

Skärmen, skärmen---den föll. Ah!!! —

Av skäl, som säges under »Rakkniven», nödgas jag här avbryta och slunga ut numret.

Vill nu blott säga:

Enär jag väntar bliva edligt vittne i saken, har jag föga velat fälla omdömen i andra punkter än dem, som jag noga övervägt:

Hr Mellgren har jag fritagit i de punkter där jag insett hans oskuld, framhållit hans fel, särdeles där jag måste medge att vi gemensamt begått sådana; och skall fortsatt fullt opartisk kritik följa;

Polisen har jag ej funnit handla illa, snarare i allo riktigt;

Dagens Nyheters referent har handlat som en klok och tystlåten sådan; hans redaktion som gentlemän;

För hr Hellbergs beteende har jag intet försvar. Men vill dock såsom blivande vittne ej nu ha uttalat annat klander, än som jag kan fästa med ed såsom min noga prövade tro. I.

OPERAKÄLLAREN PASSERAR REVY

Ska jag skriva Operakällarens historia? — Redan gjort!

Dito Operakaféets? —• Dito!

Nej! Jag vill blott återkalla mina egna minnen. Då Lagerlunden, Operakaféet, Operakällaren fallit, har man bara sig själv att skriva för och leva för. Universum är förbi. Och Figaros äkta publik.

¥

Hösten 1854 kom jag till Stockholm, 16 år gammal, för att taga lägre kaptensexamen, upphöra att vara en liten snäll familjemamsell i byxor och avslipas malmövärldsåskådningen. Och bli huvudstadsbo. Och däröver världsborgare. — Så var verkligen min pappas mening.

Jag hörde tydligen i smyg med egna små öron hur han sa det till min blivande överlärare (och extra-preceptor.)

Och naturligtvis lyckades han. Alldenstund jag nu är Jörgen och Figaro.

Första lediga afton gick jag naturligtvis till Kungl. Stora, på Den Stumma — första raden, gudbevars, fribiljett från en nybekant ungherre, vilkens pappa var »något slags befattningshavan-de» vid den kungl, teatern.

Och första lediga mellanakt gingo vi ned på den heliga Operakällaren, dit jag, ehuru redan då spritfiende, drogs. Till den då heliga Operakällaren, en krog för idel litteratur och konst. Och därutöver endast herrar riktigt av kvalité. Men intet är heligt för ett par verserade navigationselever, som sågo allt logiskt-matematiskt kritiskt och

med sjömansgentlemannens hela översitteri. Ehuru jag då -— beträffande konstens och litteraturens idkare — trodde att de voro karaktärer allihop. Vilket jag nu egentligen tror bara om mig själv,

Det var visst i Hammarströms tider jag, sextonårig, gjorde min entré i Operahuset.

Operakällaren var då bara en krog. Men en krog med något vördnadsbjudande över sig. Och min Stockholms- och teaterinvigde vän

visade mig de då stora levande, nu hädangångne. Både där uppe på scenen och där nere vid disken. Och jag ansåg för den största ära på jorden att bli bror med dem alla: både den store Olof där uppe och den store Georg där nere. (Alla andra onämnda.) Och det lyckades utan ringaste svårighet. Ehuru först cirka 10 år senare. Och sedan jag under dumma representations-reform-skriket debuterat med mina på en gång högerpolitiska och obesvärat radikala satirer över bräck- och brackliberalismens kulminerande sol.

Men nu min första operakällare-afton såg jag dem blott på avstånd. Och ansåg dem ärekrönta och fasligt lyckliga.

A

5—6 år senare — trött på sjöresorna och längtande åter till civilisationen, konsten och litteraturen (genom tulln) — tog jag mig friheten, oaktat mina 20 år och min nykterhet, att bliva en av Operakällarens ganska reguliära stamkunder. Jämte andra slika slynglar. Som nu alla äro döda. Eller premiäraktörer. Eller generalkonsuler. Men alla honnetta. Ehuru en och annan av dem frihandlare. Dock knappast en en-

da vanärad eller vasariddare och stadsfullmäktig. Nordstjärnan och svärdsorden ha flera icke kunnat undgå. Ehuru bättre karlar.

Men allt det där var bara förberedande förpostfäktningar.

Under Hammarströms regering fortfarande.

v

En ordentlig operakällare-medmänniska blev man först, då man ännu ett kvinkvennium senare debuterat som politisk causeur, konstförståare och livlig och kritisk högerstatsekonom, tull- och skogsvårdsvän, nu trött på landsförvisnings-vintrar under polcirkeln och beredd att över ministären Gripenstedt och redan då beryktade skojarstyrelsen Bennich gå till makt. (Ära och pengar har jag aldrig frågat efter.) (Men makten desto mera.)

Då tronade på Operakällaren och höllo där sitt hov — mera eller mindre troget och regelbundet — gubben Zetterberg, notarien Rinman, grosshandlaren Sundstedt, Blanche, Sohlman, Pehr Thomasson, Carlénarne, Dahlqvist, Mankell, då löjtnant, hans vän ljusbringaren Odhner,

Nils Wilhelm Almlöf, Strandbergarna, Holmblad, Uddmännen, rådman Jeppe Jacobsson, Äkerlind-Kakelin, löjtnant af Sandeberg, Karl Adam Lindström, Sahlbom, professor Wilander, Wetterhoffarne, Anders Flodman, Ridderstad, Fritz Arlberg, Arnoldsson, lille italienaren, som sjöng Trubaduren, den store tysken Conrad Behrens, som slutat assurera ost, Ahlgrensson, Josephson, Fredriksson, Hartman, Wijkander, Elmlund, Backmännen, Robert och ryttmästaren, tecknaren Hallbeck, Gelhaar, Hedinarne, Daniel Hvasser, Lundberg, Sundberg, Swartz, Christiernsson, Bocin, Thegerström, Bjursten, Hofving, Måsse Hultin (»Måns Månsson»), Henning Norling, hedersgubben Cronhamn, far till sin otäcke son, Nisbeth, v. Gerdten, Harald Wieselgren, Key, Nordenskiöld, Hans Hildebrand, Mjäkman, löjtnant Carlsson, Johan Gustaf Schultz, gubben Hummel, Hedberg, Ernst Wallmark, Hodellarne, Meijer, Tammelin, Johan Johansson, d:r Svanberg, Perséus, Helander, och ej minst Pelle Janzon, m. fl. m. fl. Och alla de ännu levande. Förutom dessa stora hädangångna. D. v. s.: med få undantag hädangångna.

Detta under Tjulanders spira.142

JÖRGEN

Jag minns en dag första veckan i december

1865.

Det gamla hade fallit. Med Riddarhusets självmord. Och förfallsperioden började. Under allmänt jubel. Jag smidde hämndeplaner och diktade — i vimlet där — (och sedan vid skrivbordet i nattens ensamhet, då jag skrev och skrev och märkte ej, huru solen runnit upp) -— den första hämndeprotesten mot det nya: »Festsexan i Öregrund av Ture Gran» — diktade den åt N. D. A. Som då i den allmänna rabiesen ej vågade protestera i annan form än skämtets.

Men då på Operakällaren — tror jag — jag jublade med. Ty vi, unga och ärelystna, väntade dock ej bondregemente. Utan fortsatta välvningar. Som skulle slunga upp. Oss. Och ej bondprosan och de uslaste av de usla generaldirektörerna. Och dock protesterade jag. Ty jag såg redan, att det var narrar som gjort »reformen», ändringen, den stora, prisade sockenrevolutionen utan ära och lyftning.

Men Stockholm och »landsorts-deputerade» — de protesterade ej. Vilda, entusiastiska vältrade de som en ström åsnor genom Operakällaren. Och Blanche, Carlén, Ridderstad stodo på bord. Med glas i hand. Och höjdes på

armar. Och till skyar. Under jubel.

Så övertog Theodor Blanch regeringen. Och Operakällaren blev elegantare, men lika artistisk-litterär.

*

Och så kom Bengt Carlsson, Bengt lagman, med guld och speglar. Och då flyttade handels-bokhållarne och landsorts-löjtnanterna in. Vem hade kunnat drörnt om en slik förnedring?

Vi trodde i början åskan skulle slå ned. Eller taket åtminstone ha vettet att ramla. Ty tidigare hade blott utvalda operakällare-vördade grosshandlare och dito fabrikörer med snillets prägel på sitt änne och spritens på sin näsa, gardeslöjtnanter och diplomater vågat blanda sig med yrkessnillets och yrkes-glädjens barn, konstens och litteraturens söner.

Och damerna kommo, småfruarne, pigfruar-ne. Så att Mattis vägrade gå dit in.

Och landsorts-barbarerna.

Föga fattades att inte också plåtslagarne skulle komma.

Ty de nya lantmanna-partisterna, både Liss och salig Jöns Persson och de namnlösa, men »säkra i votering», drucko redan champagne där.144

II.

SÄ OCK OPERAKAFEET

Och »de forna» — snillets aristokrater — började allt mera och mera flytta över till nya Operakaféet. Och där uppstod ett något senare släkte: Hjalmar Sandberg, Lund, Björklund, Marcellus, någon gång Spilhammar, Ahnfelt, v. Utfall m. fl. Och nya aktörer, både från Storan och Dramaten: Ödmann, Personne m. fl. m. fl. Ho kan räkna dem alla? Isaeus m. fl. Nordkvist, Henneberg! Alla, alla!

Men Operakaféet blev så gentilt, så fullt av guldspeglar och ahlgrenssoneri. Och lagrarna planterades i krukor och ställdes under popplar. Och Lagerlunden uppstod och ännu en ny publik: Jäderinarne, d:r Otto Sjögren,

Johnsson i Kasper, Andrén, Johan Nordling, Allvar Arvidsson, Hægerstolpe, Hellberg i Idun, Ring, Wen-nerqvist, m. fl., m. fl. Och alla ämbetsmännen. Och Grosshandlarne. Och de stadgade gardes-

löjtnanterna. Och de nya sångarne från våningen där uppe. Och alla de nya små aktörerna. Och hr Carlbeck. Och Wigilander själv. (Ehuru då Pelle Janzon dog, hälften var förbi. Med »våningen inunder».)

En societet som alla kände varandra. Om de ej än alltid talade med varandra. Och hr Sten-holm regerade som vicekung på den ena sidan. Då hr Bäckström regerade på den andra. Milt, värdigt.

¥

Och Mellangärdet med toddygubbarna och operapubliken förenade bägge rikena.

v

Och i Lagerlunden och på Operakaféet funnos de stiligaste kyparne i Stockholm. De gjorde alla intryck av enkla, fina, polerade, vakna, studerade familjegossar. Ehuru några redan voro gifta familjefäder.

Stel och högfärdig var ej societeten. Själva skånska bondklockaren Anders Petter Jönsson fick sitta där inom dörrn, tyst, blyg, dolsk, sin-nande på hemska planer krystningar och plagiat och tärande de smörgåsar, varmed Annonszelius-

lingarnes överflödande godhet utrustat honom. Och själva hr Hedersstjerna från Jönköping — jättekvinnan Fenja i Alkärret — skulle mottagits där som en bättre karl — mot bättre vetande. Oaktat hans litterära långfingrar.

Ja! Själva Annonszeliuslingarnes skuldbelastade slank in där någon gång och tog en kopp kaffe på krita.

Blott f. d. Lincken jagades bort av allmänna hånet och kyparnes servietter. Då han ett par gånger — efter sin graduering — vågade att tänka att titta in. Dit.

Och Lagerlunden var ock tidningspojkarnes

— och Figaros — bästa marknad.

Och det var det fridfullaste ställe på jorden

— det enda ställe inom Stockholm, där på sommaren en bättre karl kunde sitta. I fred för plebs och damer och slinckar och gratismusik och polis och resande tyskar.

Och allt det där är nu förbi, förbi!

Fallet för riksdagens bönder, för hr Themptander och teaterkonsortiet, fallet för det lågas representanter.

Jag kan knappast fatta det.

Alla de nämnda äro nu husvilla.

Konsten om förmiddagarna. Litteraturen och

JÖRGEN

byråkratien om aftnarne. Grosshandlaren Carl-beck både för- och eftermiddagar.

Hade det inträffat på våren, så hade revolution följt.

Och kan ännu följa.

Darren, tyranner, bovar, stadsfullmäktige,

borgensmän, lotterispelare!

*

Och varorna voro goda. Och priserna moderata. I synnerhet på Operakaféet. Och på Operakällaren fanns alltid smakbitar av säsongens delikatesser. Eller skaffades. Då man sade til! hr Bäckström.

¥

O! Teaterfolket! Huru skall det nu få mat. Och man kan ej sjunga utan mat och dryck.

III.

DÅ LAGERLUNDEN SKÖVLADES

Ja! Det började troppa dit folk, sämre folk, okänt folk. Redan på eftermiddagen.148

Och stamkunderna drogo sig in i Operakaféets största rum, sidan mot Jakobs kyrka. Och kastade om borden som barrikader. Och drucko och vordo ledsna.

Klockan 7 kom Figaro och satte sig stum vid största bordet, litteraturens bord.

Stum, arg, dyster. Och det regnbyade.

Då började den halvlägre publiken tända bengaliska eldar och sjunga. Tåldes. Men knappast. Man anade, huru det skall te sig i nya plåtslagare-samhället.

Ty det kokade i oss redan — vid tanken huru redan nu det förenade bondbass- och Themptan-ders-obligations-borgens-bulvan-samhället djärvs fälla våra popplar och för sitt privatskojs skull

på aktier ombygga vår teater.

*

Men så bröt en hunnerström in — liknande hr v. Otters sjöbeväring av odaggade bondfiskare — av svärmödrar, Olivecronskor, gesäller, äldre sedliga tänkande damer och Yngsjömörderskor, frihandlare, stadsfullmäktige , poståånare, themp-tanders-röstare, vasariddare, liberala valmän, bruneller, westermarkare, brusandrar och andra fjölbäcksskummare, borgensmän, bulvaner och tomtjobbare, frikaplaner, pantlånare, goodtemp-MED TVÅL OCH BORSTE

lare, Egneils öldrinkare, brackertar och andra lincka-besjungna stora affärsmän och män av ära, f. d. lantbrukare och hederliga lädergalosch-bärare, älskliga f. d. artillerister och andra byråchefsgossar, hotellborstare och gamla ogradue-rade, på sin grad läsande kyrkstölds-kandidater och surbrunnsgats-dillströmare, kort- och biljardspelare, annons-upptagare, mondaina bondkloc-kareelever och zionssångare, positivspelare och budkavle-tjuvläsare, socialist-ätare, henrikar och extra kammarskrivare i tulln från Bennichsperio-den samt aktieägare med gamla porslinstallrikar spikade på vägg, cigarrmålsangivare och stortjuvar, arbetsbasar, småsnattare och riksgäldsfullmäktige, landsortsbor och tyska judar och småflickor med hårfläta på rygg och utan föräldra-vård, hyresgäster hos och affärsvänner till hr Hammar, mitt i veckan till oigenkännlighet på skoj nytvättade plåtslagare, nyss utsläppta lång-holmare med besparingar och medborgerligt förtroende, rika tandläkare, vivisektionsbarberare samt fiender till polisen och näringarne, statskyrkan, de välgörande döds- och prygelstraffen, änkors fästmän. Vasastads-husägare, bovar, mor-gontidningsannonsörer och pensionerade kommissionslantmätare, tjuvtryckare och klippare, gelb-gjutareåldersmansdöttrar, annonszeliuslingar med lösöreköp och utfattigdomsbevis, egendomskom-150

missionärer och herrar från statitiska byrån och kronoarbetskåren, bokförläggare, civilingenjörer och uppfinnare,

sigurdsgrinare, Aftonbladsprenumeranter och rötägg, frivilliga skarpskyttar, reversägare och simsällskaps-hedersmedlemmar utan tro och gudsfruktan, kristliga ynglingar, inkas-serare, judpojkar och duvägare, frimärkes-grosshandlare, okända artistbarn, telefonkorrespondenter, pensionerade frihandels-presidenter, sö-dermalmare, hundägare utan halsband och skollärare, handels-bankare och geheime-bordell-ägare, spårvagnspassagerare från Östermalm, ja f. d. byggmästare och utgivare av annons-kalendrar och klockskojare.

Folk, som aldrig skulle djärvts satt sin fot på ett så hyggligt ställe!

Och dessa tjuvläsare stormade in — med blyg-selns fräckhet i ögat och på örfilskind — och de drevo kring därinne, stodo och trängdes eller sutto och drucko simpel punsch — ja butelj-öl från Egnell — utan att ens betala. Och de stormade ut. Med lagergrenarna avflängda och satta å hatt eller i knapphål. Och de förde med sig glas, porslin, silver, tavlor, böcker, tidningar. — Så kärt hade stället i en hast blivit dem! I synnerhet svärmödrarna, Olivcronskorna och Yng-sjömörderskorna! Och Bennichs-kammarskri-varne buro ut silverkannor på sina käppspetsar.

Skenbart triumferande, men i verkligheten insvepta i papper. Och alla Yngsjömörderskorna höllo de stämplade porslinstallrikarna vid bröst. Sedan de först sökt svepa dem i papper eller smyga dem till kaffekopparna i sina fickor.

Tre gesäller drogo av med — statskalendern. — Som Norstedts ej ens haft vett att sända Figaro.

Men adresskalendern! Den var fastspikad på en pall!

Och var och en pendyl-preussare, som grep den, släppte den med fasa. Sedan han sökt stoppa den vid sitt bröst. Eller i papper. Eller bryta av pallen.

Och Figare — som vet att lagrar ha liv och känsla — kunde ej ens bryta ett blad. Ej heller mottaga de stämplade glas som delades ut till oss, ärliga kunder.

Ty jag kan varken ställa på mitt bord eller gömma i min låda ett tjuvtecken från svenskarnes stormning av Operakällaren med kafé och lagerlund.

Det stals öppet för tiotusentals kronor. *

Först klockan 7 på söndagsmorgonen var allt tomt och slut.

Men hr borgensman Themptanders ande svävade redan över kaos.

Jobbaren över tomten.

*

Så grusas det gamla och hederliga. Men mäster Palms halta slagskugga reser sig hämnande över Themptancleriets nytomt.

13 sept. 1890.

SMÅBORGERLIGA DRAMATISKA TEATERN

SENASTE SKANDALEN

I.

DUBIER

Jag tvekade gräsligt, frågade och svarade som följer:

»Skall jag gå eller skall jag inte gå på Småborgerliga dramatiska teatern?»

Jag älskar något kött på benen hos aktörer och aktöser. I synnerhet inom det ju ytterst på köttsens begärelse grundade älskare- och älskarinnefacket. Och hr direktör Fredriksson, som med mycken sund smak eljes lär älska

det köttsliga och bastanta i det där älskogs-facket, envisas ju att bjuda sin publik mot dryg betalning pä fru Baeckström och hr Palme, som endast lämpa sig för idel syskonkärlek.154

JÖRGEN

Jag tycker visserligen inte om dibarn inom kärleksgebietet. Vilka också lär vara i lag förbjudna. Och jag har alltid — efter vad ju erfarenheten och min historia visat — varit svag för unga, friska amazoner, reella, duktiga damer, som kunna taga en karl i kragen, åtminstone 3 —4 småvuxna banditer, och förvärva sig spanska tapperhetsmedaljen. Eller åtminstone som min väninna Gumma kunna kommendera en pluton gardister, svarta pig-gardister. Men ingen kan överbevisa mig om att jag varit svag — ja, ens mild i kritiken — mot en ung magerman, som spelat förste älskare som en gammal symamsell, riktig feminin syhäst med känsla och geni. Som hr Palme (toke) envisas.

»Ja, skall jag gå eller inte gå på Småborgerl. dramatiska teatern?»

Jag besöker ogärna dårhus. Eller menagerier. Med ett ord: inrättningar, där de två- eller fyr-benta uppträdande lida av utvecklad rabies eller outvecklat förstånd, men dock under förevisningen sakna munkorg.

Ah! Bah! Jag har min revolver i fickan och är snabb i uppfattningen. Och om hr Fredrikssons förståndsomtöcknade förste älskare ochMED TVÅL OCH BORSTE

155

virrige pressreformator rusar necl på parkett för att sönderslita oss kritici, så stannar jag väl honom med ett skott, som omöjligen bör kunna åstadkomma ett köttsår. — Och tar hans vansinne dåren Almgrens mildare former för högfärdsgalenskap och han endast begår tredje-statsmaktsmajestätsbrottet att skälla ut mig, så har erfarenheten ju redan visat mig att jag inte blir ond, eller lägger mig i monologen, utan bara lyssnar med milt psykologiskt deltagande.

tf

Skall jag gå eller inte gå på Småborgerliga dramatiska teatern? Och brinna inne! Alldeles personligen oassurerad.

Ah! Då man som jag trotsat havets och luftens fasor, så kan man också en gång trotsa eldens. Jag tar dessutom ju alltid en reträttplats, en något så när ytterplats, bibehåller alltid min sinnesnärvaro och känner reservutgångarna.

Ja, jag vågar!

tf

Skall jag således verkligen i afton taga plats bland de jämt 550 meclelålclriga och mest mosaiska butikjungfrur, som bilda vår Småborgerliga dramatiska teaters trogna amazongarde?156

JÖRGEN

Asch! Jag är inte alls högfärdig. Och de göra mig intet ont. De applådera ju stilla och fredligt sin Palme. Och alla nya klädningstyg i pjäsen. Och de nyare av guldstolarna. — Denna publik av stadgade butik-damer är inte farlig

för mitt lugn. Inte alls.

*

Min gamla klockarkärlek både till den fine och hygglige brukspatronen Michaelsoti med fru och till den fosterländska dramatiken besegrade mina dubier. Gick-

II.

SJÄLVA SPEKTAKLET

Pjäsen hade enhet i tid, rum och handling och bara en salong. Men en grevlig och lantlig och på nedra botten.

Vadan den egentligen inte var en tapetserare-pjäs och lämnade användning för blixtar av hr direktören

Fredrikssons egentliga snille. Som s. k. satanisk sidenkrämare. Med knyck i.

Greve Rudenfäldt är en äkta, praktiskt duglig förste-kammaretyp med mindre förstånd, större polisonger, hög tanke om sig själv och personlig redbarhet. Han återgavs, detta allt oaktat, med fullkomligaste illusion, med en verkligen rörande illusion, av min högt värderade vän, den gamle boven herr Hillberg, som förgäves sökte utge en konkurrentavisa utan mig, och som nu spelade denna honom väl eljes mera främmande rollen av hederlig och burgen bättre karl från första kammarens fosterländskt sinnade näringsskyddare på ett sätt att t. o. m. Figaro nödgas utbrista, att herr Hillberg verkligen är skådespelare. Ehuru bara vid Dramaten.

Också vände Jörgen sig om. Och såg på sin parkett-plats — precis som en bättre karl — den djärvt och ingalunda blygt eller storstadsmässigt utseende landsortsprofeten herr Gustav Gullberg. Ty herr Hillberg är Allah och herr Gullberg hans profet.

Mycket riktigt! Herr Gullberg satt där och såg ut som en herre med inflytande och fotut-dunstning och pondus bland stadsfullmäktige i Trälleborg. Herr Hillbergs ära i nya roller där och i Trosa m. fl. storstäder är garanterad.

Han — vi mena den beskedlige greve Hillberg — har gift sig med Alice, fru Fahlman. Vilket onekligen — ej minst i min österländska

smakriktning — är ett gott och bastant val. Ehuru hon själv finner den beskedlige Hillberg litet tråkig — vilket också är min smak om slika konkurrentredaktörer — och Nils Personne, professor Törner, som målar hennes naturalist-porträtt, betydligt trivligare. En moral både hos författaren, brukspatronen Michaeison, och fru Fahl-man som grevinna i vilken Figaro fullkomligt instämmer.

Herr Personne är absolut nödvändig för vår dramat-konst. Flan har ett par vådor. Och utan dem skulle de mosaiska butikjungfrurna på parkett väl snart tro att de otäcka karlarna bortlagt sådana — och en del andra — tidigare på scen av älskare brukade kroppsdelar.

För att framhålla fru Fahlmans kroppsliga fagerhet och junonism och ovillkorliga egenskap av jordiskt sunt förnuft och förmåga att göra den s. k. kärleken smaklig och njutbar, har brukspatron Michaeison gjort ett äkta konstnärsgrepp:

Han har gett henne till bror — herr Palme, den övermänskligt sköne August, inte skräddaren och logikern, och vältalaren, utan den där andre, den virrige och smärre samt smal-, krok-och kobente förste älskaren och samhällsförbätt-

råren och skizzkommunisten, som ryter finurligt med en pipolekarestämma, själv skapad flöjtfor-mig, då Vår Herre ännu inte stadgat den mänskliga modellen för en karlsperson.

Och antagligen själv rusthållare vid Livregementets dragoner och på något sätt med ett horn i sidan till krigsmakten till lands och speciellt kavalleriet har ägaren av Schedbo bruk begått den nedrigheten att (för aftonen, förstås) utnämna herr Palme till ryttmästare. Ett val, som inte är värst otroligt. Om Livregementets dragoner numera rida käpphäst. Ty då har just herr Palme den rätta, krokknäade benställningen inne.

Herr Palme är ett dramatiskt benrangel.

Men herr Palme älskar.

Naturligtvis bara sig själv och Lina Sandell. Här: Vera, hans hustru, med respekt till sägandes.

Fru Lina-Vera är inte opassande fet och mycket konstig i kroppen. Även till själssystemet. Riktigt artistisk. Och litet ful i mun. Vilket både brukspatron Michaelson och fru Fahlman tyckas ogilla. Ehuru Figaro är fullt övertygad att åtminstone fru Fahlman själv kan föra en livad artistkonversation. Och herr Michaelson väl inte

heller i societet sticker fingrarna i mun och står vid dörren.

Herr Palme älskar sig själv. Och älskar fru Sandell. Och fru Sandell älskar herr Palme. En kärlek, vid vilken stoftet ej synes kunna låda. Ehuru vi medge att det finnes även dammiga vidjor. T. ex. alldeles nybrukade mattpisknings-rottingar. Av detta slag är deras kärlek. Fru Sandell är artist. På scenen. D. v. s.: hon spelar här artistska. Och det är en s. k. mesallians att gifta sig med henne. Ehuru hon ju passar åt herr Palme, den magre ryttmästaren. Vid kungl, syhästarna ?

Att se fru Lina Sandell spela älskarinna bör ej stöta. Till det skådespelet böra mödrar föra sina söner. Inte tror jag att någon blir förförd. T. o. m. jag, som hatar Dramatiska teatern för småborgerlighet och högfärdsvansinne, och pri-vat-näsvishet, kan inte kinka på fru Sandell och säga att hon verkar osedligt som älskarinna. Hon är det subtilaste i det magra älskarinne-facket som någon scen skådat. Där avlöningen utfallit regelbundet.

•v

Men fru Sandell får ej älska herr Palme i fred. Ehuru ärbart och helgat av kyrkan. Ty herr Backström som är mycket fadd och gemen,

tände hovintendenten Klingstrand, brukar kyssa fröken Ålander, som är en äldre oskuld och går ogift och är niece till greve Rudenfäldt under namn av fröken Jenny von Jäger. Och skvalleraktig och hycklande som åtminstone herr Baeckström är, skyllde de på fru Lina Sandell och sade falskeliga att hon kysst den där osedlige Nils Personne, som är en klok pojke med smak, och visst inte kysser Lina Sandell, utan i stället bara hela aftonen sprungit efter fru Fahlman.

Men den där herr Baeckström ljög och skvallrade på fru Lina. Här i afton. Och i brukspatrons pjäs. Och då bar hon sig, som alltid, idealt dumt åt. Och herr Palme blev då också kollrig, alldeles bindgalen.

Naturligtvis. Han röt och tjöt. Ehuru spätt.

— Denna gnällande älskare.

*

Men herr Hamrin som var hovmästare i pjäsen, och alltid är kitslig mot herr Baeckström och driver med honom ohyggligt, angav honom hos greven. Och då dömde denne honom att gifta sig med fröken Åhlander. (Om vilken dock]figaro aldrig hört annat ont, än att hon är vid Dramaten.)

Fru Sandell och herr Palme återtogo varand-

ra. Ty ingen annan ville ju ha någon av dem. Och motsatsen hade de bara inbillat sig. — Allra minst herr Personne vill ha fru Lina. Det sa han och pussade henne på tass. I all ärbarhet.

Och fru Fahlman, som är en reel människa och torde ännu kunna få vem hon vill, dömde sig själv att bara älska f. d. konkurrent-redaktör Hillberg.

Vilket måste vara ett ohyggligt syndastraff.

Som Figaro inte just försökt.

*

Pjäsen är ovillkorligen väl gjord och förtjänade att spelas på en kungl. scen. Då vi åter få en sådan.

*

Alla spelade dock så gott de kunde. Vilket just inte är värst.

Blott några råd ska vi ge herr Palme:

Han skall sätta en aln till sin längd.

Och kött på benen.

Han skall inte pipa som en flöjt, då han är

ryttmästare, och inte rulla med ögonen som redaktör Annonszelius, då han är hederlig karl.

Och inte föra armarna à la vattenhink som den beskedlige direktörn och sataniske sidenkrämaren vännen Frippe gör då han är gentil karl och parismarkis.

Och benen skall hr Palme låta slå av hos doktor Perman. Och sätta rätt igen. Di ska inte vingla hit och dit som korkskruvar. Och inte ska herr Palme gå krokig i knäna och sömstuc-ken i hälarna. Och kutryggig. Och mjäka. Och streta med långfingrarna. Syhäst, inte ryttmästare!

På herr Palme övervunnit dessa små naturtekniska svårigheter, kan han söka sig in vid ett bättre landsortssällskap. Och få 10 kronor i veckan och en halv häst.

#

Herr Palme är inte Dramatens enda olycka.

Mest lider dock Småborgerl. dramatiska teatern av — i anseende — att ha herr Pelle Staaff till litteratör och — i älskogsväg och illusion — att inte få ha en älskarinna på scen med litet kött på.

Redan fru Hartman var något mager. Och i avvaktan på hennes snara återkomst från landet som herr Fredriksson utlovade redan i våras

åt avisorna, för vilka man ju inte får ljuga, så få vi se oss om efter någon annan mera provisorisk älskarinna.

Vi ha ofta i sommar i Torget sett en ung herre eller elev, en kvinnligt fyllig flaggstång, som heter något och väl står i adresskalendern och ju lätt fås reda på.

Han är rund i anletet och i övrigt välvuxen.

Skulle han ej kunna övertaga fru Sandells roller? Om nu inga feta damer få användas. Ty

sannerligen den nuvarande magerheten går längre.

*

Man får dock ej tro att inte spelet hade ett par glanspunkter, värdiga rikets första storhetsvansinniga scen: Herrar Hamrin och Byström voro inte bortkomna i sina betjäntroller. Den senare är som skapad till kypare, heter Pettersson samt saknar moral.

Tack vare sufflören, gick pjäsen rätt bra. Även för dem av de spelande som låtsade sig vara riktigt herrskap.

Herr Palme kom bara av sig en gång. Och det var ödets och mänsklighetens skuld. Och inte min.

Då stadsbudet n:r 97 köpt mig biljett, så sa han:

»Jag kunde inte få 177 men här har redaktören 187.»

Men då jag samtidigt med tre andra herrar lämnade biljetter åt parkettvaktmästaren, så övertygade man mig

falskeligen att min var 197. Men då jag, som alltid tror folk, beskedligt satte mig där, så sa 6 löjtnanter, som skulle sitta i rad, att dit skulle en löjtnant komma. Med så belevade personer kunde vi inte slås under akt. Utan löjtnanten satt väl på min plats. Ty jag satt på hans. Den första akten.

Och när herr Palme — då i spektaklets början — blickade ned på parkett och rullade ögonen krokknäad och smalbent och grym och fick se mig sitta mellerst på första bänken, på mitt beskedliga sätt, så kom han ihåg, då han två aftnar å rad på W6 prostituerade sig offentligt i koller. Och inför Europa i sitt storhetsvansinne blev förväxlad och tagen för en stor man och skräddare. Tagen för en riktig karl med ett visst förstånd.

Och då herr Palme nu såg mig sitta där nere, så kom han ihåg att han ju var tokig emellanåt. Även i privatlivet. Och gratis.

Och då kom han av sig. Även på scen. Och mot betalning.

Apropos betalning — vad kostar det att få vår egen majestätsförbrytare herr Palme in till Kungl. Maj:ts majestätsförbrytare herr Almgren på Jakobs dårstuga? — Till och med de stora och beskedliga avisorna ha ju inte kunnat dölja att även herr Palme »spelat nervöst». — Aj, aj, aj! — Det går till en tid. Men inte i längde. Herr Palme bör söka privatlivets ro. Det fordrar fosterlandet och konsten och jag.

17 okt. 1891. KUNGL. OPERAN

SISTA AFTONEN

Ah!

Jag minns ännu: då jag en härlig sommardag anno 1852 — för 39 år sedan, således! — för första gången stannade utanför Gustaf III:s byggnad och, med en 14-årig entusiastisk ynglings hela vördnadssinne i behåll, las den stolta inskriften: »Patriis musis».

Det var sommar då. Och jag kunde inte få komma in. Dit jag längtade. Till det rum, där man skjutit Gustaf III, min hjälte. Jämte Elfte Karl och förste Gustaf. Då kamraterna hade Karl XII och Gustaf Adolf.

Jag minnes nog också: en kulen höstafton år 1854, således nu för 37 år sedan, huru jag begav mig dit — från Navigationsskolan uppe på Söder, där jag då var inackorderad, av mina föga småstadsmässiga föräldrar mindre för att invigas i navigations-vetenskapen — ty vi hadeju navigations-skola i min dåvarande hemstad: Malmö — utan snarare för att invigas i en ej mindre farlig kryssning, invigas i det svenska huvudstadslivet — vilket väl lyckats; alldenstund jag är er förste causeur. — Ja, den höstaftonen såg jag — nu för 37 år sedan — täckelset lyfta sig över Tjusarkonungens scen, över hans älskade tiljor. Där jag då såg Hwasser-Fenella och hörde Strandberg-Masaniello.

Jag såg dem från Andra raden. Och på fribiljett.

*

Fribiljetten blev inte min sista. Tvärtom: jag tror knappast att jag någonsin köpt biljett. Utom under — vad hette obehaglige karlen? — jo, den där Grandinsons regering över direktion. Och av honom har jag inte lämnat mången bit i behåll.

Men första aftonen på andra raden blev ock min sista.

Ty jag sänkte mig genast till parkett. Och jag har *aldrig* sedan — på hela 37 år; det visar ändock en viss karaktärsriktning — höjt mig högre än någon gång till den första. Särdeles då man var 30-årig, ung, dum och kär och ärelysten och ville ses — satt man där.

Till en början ville jag bara se. Och nu — nu — till slut — ville jag varken se eller ses —bara höra. Fastän jag bara begrep det jag såg, ej det jag hörde. Men just därför hade jag ännu illusion kvar för tonerna. Ty spelet fann jag — finner jag — i regeln rysligt. Ja, Ni får förlåta mig. Men så var det. Ehuru jag ofta — vanligtvis alltid — mot bättre vetande — berömde.

Därför valde jag alltid min parkettplats, så att jag satt ytterst. Och så nära Operakällaren som möjligt. Så sitta alltid vi kritici. Eljes skulle vi bli rysliga och ilskna.

*

Ah! Den Operakällaren! Ve, den Themptander! Ve det konsortium, som grusar den! Som gör — även den nyktra — svenska konsten och litteraturen husvilla. Ve! Vid alla val rösten mot dem! Slån i dem våra och fosterlandets fiender!

Den Operakällaren! Den är — — — ah, *den var* den fosterländska konstens rätta medelpunkt. — — — — — — — — — — — — —

Och då jag nu skildrat min egen teater-utvecklingshistoria, så har jag bestämt även skildrat er. Om Ni är bättre ungkarl.Och damerna med för resten!

Ty varför vilja de eljes så gärna in på den källaren.

*

Men därför får Ni ej tro, att det ej fanns en tid, då inte jag också tyckte om våningen däruppe. Det fanns till och med en tid, då jag tyckte om att röras bland kulisser och i klädloger.

Ah! Övervunnen är den lusten.

*

Men jag kan ännu njuta av minnena från den.

Jag minnes de stora hädangångna.

Jag minnes den strålande salongen; sköna kvinnor, genialiska män — platta, platta, på nära håll! — ljus, sång, musik, balett. Ah, balett! Då jag var ung, avskydde jag den. Nu, ben, ben, ben! Utan ben ingen konst! Ingen illusion!

Det vill säga: i vardagslag.

Ty ställ Shakespeares, Byrons, Schillers, Goethes hjältar och hjältinnor, Beskows, Runebergs, Ibsens — i de gamla pjäserna — Björnsons, Börjesons, Strindbergs, livslevande inför oss och upprulla historiens och människohjärtats evigtskiftande tavlor! Och det rör ännu åtminstone mitt sinne.

Men kom inte med Pelle Staaffs mamseller, hans badmamseller och hans barnsängs-mamseller. Ens i översättning. Nåd! Och kom knappast med Ibsens. (Utan jämförelse dock!)

Låt Romeo sjunga under Julias balkong! Låt Klärchens lampa slockna i samma ögonblick som Egmonts liv! Låt Bothwell böja knä för Maria Stuart! Låt Wallenstein blicka mot sina stjärnor! Låt Brutus synas på Phillipis klippor! Låt Nordens ljuse Hamlet, svartklädd, grubbla! Låt söderns mörke Othello, färglysande, rasa! Låt Carmen dansa, poetisk, satanisk, vällustdrucken till själ, snarare än till kropp! — Ah! Förbi, förbi!

Jag minnes ock mycket annat.

Jag minnes då för 20 år sedan — Schöldström har glömt det i sina nu tryckta anteckningar, som han dock prisar för deras historiska värde och fullständighet — huru täckelset höjde sig över Mattis Kristina Gyllenstjerna. Gurli Åhrberg var Kristina; Dahlqvist — med uppbjudande av sina sista krafter, sina stora krafter, Kristian; Swartz en utmärkt Didrik Slagheck.

Jag minnes salongen: Den strålade som vid en gala-representation av kraschaner och skönakvinnor i ljusa skiftande sidener. Jag minnes supén. Jag minnes frukosten därpå. Hos Demirgian. På Järva.

*

Jag minnes de stora hädangångna. Jag har känt dem alla: Almlövarne, Hebbe, fru Stenhammar, Arnoldsson, Arlberg, Uddman, Zelma Hedin, Michaeli, Kinmansson, Ira Aldrigde, Torsslow, Deland, Josephson,

Tichatscheck, Willman, Behrens, Dahlgren, alla Strandbergarne, Pyk, Grabow, Dannström, Günther, Sundberg, Janzon, Moe, Ahlgrensson, Rogberg, Klemming, Ristori, Sarah. Jag minnes Don Duan, Figaro, Fra Diavolo, Almaviva, Karl Moor, allt.

Förbi, förbi! Och förbi mitt inre öga defilera de nu.

Jag minnes förfallsperioden under Westin, under frihandeln och göteborgeriet.

Jag minnes huru det började åter resa sig.

Jag minnes huru jag då satt på parkett och njöt av sången. Men antingen somnade. Eller oemotståndligt diktade en parodi. Fan kan inte hjälpa att man nu, om ock fantasirik, är realist.

*

Jag minnes nu också den sista aftonen i tredje Gustafs hus: Under Nordqvists taktpinne:

Sekundaktören Hillberg från Göteborg — där de äro bovar allihop — med elefantbenen, obehagligt snörvlande som endast en konkurrentredaktör, läsa upp sin Nbloms-prolog.

(Vi djärves man förbittra mig med att visa mig frihandlare och kanaljer och konkurrenter?)

Hallströms — och Kungl. Maj:ts — *Bergtagna* under stormande ovationer.

Och så *Avskedet* lugnt.

Folksången.

Kungen bockade sig för oss. Med kraschaner. Och prinsar.

Och vi bockade oss för kungen. I frackar.

Och så var allt förbi.

Jo, det är sant: På femte raden började de — med nu sedvanlig stockholmsvandalism — bryta ned förgyllningarna och slunga ned dem på parkett. För att slå ihjäl oss.

Men — man hann få upp polis dit.

*

Förbi, förbi! — Fallet är Tjusarkonungens hus för Themptanderiets lust att tjäna pengar på lotteri, bygge, aktier. Pack! Farväl! Tack!

5 dec. 1891.

I.

KRITIK OCH MOTKRITIK

Orsaken varför Figaro icke tidigare lämnat en motkritik av den store kritikern herr *Carl David av Wirsén* är helt enkelt, att Figaro icke vetat varest han skulle börja och sluta.

Så rik är den material till kritik mot denne den svensk-akademiska kritikens — i regeln — *skadegörande* heros varmed dels anonyma insändare dels kända pennor överhopat oss.

Och det har naturligtvis icke varit svårt att finna anledning till motkritik mot denne kritiker. Då han — såsom, åtminstone inom bättre litterära kretsar allmänt bekant är — själv är en ytterst obetydlig och stundom osedlig, men alltid anspråksfull versmakare i meterlängd av — låtom oss vara ärliga! — servil, småfjantig och hycklande världsåskådning, en bondklockares

världsåskådning, parad med anspråksfullt lärda låter. Som imponerat på en del hyggligt och litteraturenfaldigt

folk. I landsorter. Och flickpensioner. T. ex. i Falun. Där den bråkige men välmenande herr Treffenberg bor. Och pratar.

Men Figaro har haft ännu ett skäl att ej uppträda med motkritik mot herr Carl David av Wirsén. Figaro, ej litterär partiman, själv moderat realist och aktande genialitet eller ärligt arbete inom alla konstens och litteraturens skolor, har fruktat att genom en skarpare kritik mot herr Carl David av Wirsén ge ett fullt onödigt handtag åt pseudo-liberalismens, ännu mera tråkiga och ännu mera anspråksfullt uppträdande pojkar av vida mera tvivelaktig karatkär, begåvning och bildning — utan en gnista av den finhet eller halva lyftning som väl dock finnes hos herr av Wirsén.

För dessa litteraturens smutsrotande gaminer utan särdeles konstnärstalang — t. ex. en Pelle Staaff, viftande med Svea fana och Strindbergs kvitto, förbunden utan blygd både med en fru Hartmann och en herr Bennich, vår konsts och vår ekonomi-politiks hela halwärld, är herr Carl David av Wirsén med sina kyrkstöts- och bond-klockarelater en väl behövlig, en fullt aktningsvärd litterär spögubbe. Ty där kommer hans176

skolmästerliga småsinne väl till pass — där vi andra ej vilja lägga naturalist-smutsiga pojkbak-delar upp till stut.

Och nekas kan ej heller att hos herr av Wirsén ovillkorligen även tyckes röra sig bättre känslor — en slags känsla av omedvetet aktningsfullt vemod — då han, därtill förhyrd och av pontecorvetteriet skamlöst högt avlönad på den verkliga litteraturens bekostnad, drager ut mot naturalismens verkliga stormän t. ex. Strindberg, i dennes bästa och mest moderata arbeten.

Då visade det sig att även hos en herr Carl David av Wirsén rör sig något av övermänniska: att han icke är en rätt och slätt reptil. Eller en tom slyngel. Varken en herr Cronhamn. Eller en herr Staaff.

•i*

Från dessa synpunkter har det varit Figaro vidrigt att i allmänhet angripa herr av Wirsén. Ty gör han i allmänhet ont, så gör han ock gott — undantagsvis.

Och finheten, elegansen i hans penna är obestridlig. Att han ej som skald mäktar höja sigMED TVÅL OCH BORSTE

över den svensk-akademiska platthetens sandöken är ju ej hans fel. Ett vulgärt ordspråk säger, man skall ej begära mera än 5 marker talg av en träbock. Och ingen vet huru mänga av dem, som nu skarpast tadla herr av Wirsén, skulle själva ha slutat som skalder och skriftställare, om de slunkit in i den illa beryktade och skadliga Svensk-akademien.

Det rent av litterärt brottsliga kotteri av ämbetsmän, sorn under pontecorvetteriet slagit under sig den svenska litteraturens jordagods med villkor att själv förbli brackoquor och hindra icke-brackquor att få del av jordens goda och fritt utveckla sig.

II.

Men i sin helhet är dock herr av Wirsén ytterst skadlig för vår litteratur:

Ej endast därigenom att han har — medelmåttig — genom anspråksfulla låter och servilism — slagit under sig ett 20,000-tal kronor (i runt tal) från Svenska Akademien, Posttidningen och Vårt Land. Som ej med rätt tillhöra honom, medelmåttan med anspråk och servilism, utan

bort utskrivas på talangen med helt annan heder och karaktär.

Utan även därigenom att han prisar ofta — gud vet av vilken orsak! — de krassaste medelmåttor just av det slag, mot vilka han med sitt skaplynne bort draga i härnad. T. ex. Sigurds råa och sentimentala noveller, ofta litterärt annekterade och, omskrivna i orignal, synbarligen skrivna för att av samvetslösa förläggare säljas åt symamsel-ler på bondlandet. (Figare talar här icke om Sigurd, den kraftige, fyndige, roande, enkle, manlige causeuren. Och icke om Sigurd, den sunde, självständige, modige och fosterländske ekonomipolitikern. Ty Sigurd i de två skiftningarna ställa vi nästan oupphunnen och allenastå-ende i vår landsortspress, ja, vårt land.)

tf

Men anfaller däremot ofta herr Carl David av Wirsén dem man tycker att han — med sitt skaplynne — bort prisa. Så t. ex. nu fröken Selma Lagerlöf, författare till »Gösta Berlings Saga», detta vår litteraturs mästerverk. Av en idéel realism.

Och är detta nu orsaken varför Jörgen i dag — oaktat sin innerliga tvekan obarmhärtigt tager i tu med herr Carl David.MED TVÅL OCH BORSTE

Ty sannerligen det går för långt. Med dessa oblyga livstecken från den föraktade — och föraktliga — Svenska akademien.

Denna kräfta och denna fläck på vår litteratur!

III.

Jörgen känner icke författarinnan till Gösta Berlings Saga.

Och han avskyr — ännu mera än herr Carl David — dame-litteraturen.

Och Jörgen har ju själv skrivit en parodi över Gösta Berlings Saga.

Men med blygsamhet och aktning gentemot ett mästerverk. — Som aldrig får en efterföljare i en annan bok av samma eller annan svensk författare. Eller författarinna.

Så originell är den boken!

IV.

Och dock börjar herr Carl David med att bestrida dens originalitet. Han säger att den är imitation efter Almqvist.180

Ah! Herr Carl David! Ni måtte aldrig läst Almqvist. Och har ni läst honom, så har ni inte begripit honom. Almqvist är ojämn, oskön, storslagen, en tänkare, en världsförbättrare-bräkare. Selma Lagerlöf är blott konstnärinna, en lugn ström, som stundom störtar utför en fors, är en sierska, en romantisk berätterska, som ingen hittills i vårt land.

Naturligtvis observerades första upplagan i fragment just genom sin novellartade koncentrering. Naturligtvis gjorde den just därigenom ett konstverks-intryck. Och att romanen är sämre, är en smaksak. Och Figaro delar ej den uppfattningen. Tvärtom: ehuru det slår honom att ständigt i romanen finna honom välbekanta stycken från novellen, intresserar dock romanen.

*

Herr Carl David förebrår fröken Lagerlöf att »med berättelsernas rörliga konception skulle den kunnat uttänjas till 7—8 delar». Märk, huru falskt! Hon har ju icke uttänjt den! Och om hon gjort det — än sedan? Äro Topelii »Fält-skärns berättelser» misslyckade i herr Carl Davids smak?»

Till en ny oärlighet av Carl David, en av hans vanliga — sit venia verbo — smädeskriverier, komma vi nu:

Han säger att invändningar mot boken »nedtystades snart sagt med ohövligheter dels av deras parti, vilka såsom jurymän belönat alstret, dels av det kvinnliga författarelägrets små Fama-gudinnor, som satte trumpeterna för munnen».

Det är helt enkelt osant.

Intet »parti» har bedömt boken, utan tre tämligen olikartade, men avgjort konstförståndiga, särdeles mogna och opartiska tidningsmän och författare ha bedömt den. Alla med samma gillande. De voro — var herr Carl David döljer — d:r Björklund, utg. av N. D. A., politisk och litterär högerman, cirka 43 år gammal, d:r Nordensvan, moderat salongsliberal, cirka 35 år, och hr Birger Schöldström, cirka 55 år, icke partiman, men snarare höger- än vänsterman, ej minst inom litteraturen.

Sedan kommer de litterära damerna — säger herr Carl David. Ja, man har skrattat åt dem. Därför att de också kommo och ville yttra sig. Liksom man skrattar åt svensk-akademister, åt maskulina kärringar, då sådana djärvas yttra sig. Men ej blir detta fröken Lagerlöfs fel. Och de vittra damerna ha här en förtjänst. Dessa kan man icke förebrå att de av avundsjuka velat —182

JÖRGEN

som herr Carl David — skandalöst och oärligt nedsabla ett mästerverk. Därför att de ej fått först hallstämpla det.

Då herr Carl David av Wirsén angriper fröken Lagerlöf för brist på »natur», så månde Jörgen skratta.

Om Strindberg gjort detta, så skulle jag svarat allvarligt. Svarat: att romantiken äger att försköna naturen. Men att fröken Lagerlöfs romantik just har ett underlag av sanning och »natur». Och det måste herr Carl David ock tänka. Ty ögonblicket därpå klagar han att frökens romantik ej är »sann romantik» har ett realistiskt underlag.

*

Felet tyckes vara att det underlaget icke är — Svenska akademien. Ty sant är att Svenska akademien här i landet i pontecorvetteriets intresse bekämpar all litteratur, som står fram först bland tidningspressen. Och detta är en av orsakerna, varför både Svenska akademien och pon-MED TVÅL OCH BORSTE

183

tecorvetteriet måste bort. Helt enkelt: måste bort. — Begriper Ni: måste bort. I fosterlandets namn och dess intressen.

*

Här nedan skall jag bemöta kritikens detaljer. Och slå utan nåd. Ty vår sl(öna litteratur måste försvaras mot Svensk-akademiens bondkloc-kare och ämbets-gonacher.

V.

Vi fortsätta vår motkritik. I dag. Men: nu en motkritik av detaljkritiken:

Herr Carl David förstår ej Gösta Berlings makt över kvinnorna. Nej! — I allmänhet förstår man ej männens, Don Juanernas makt över kvinnorna. Ty kvinnan saknar ju logik. Hon kan ej bedömas från förståndets synpunkt. Men en sak finnes hos Gösta Berling som berättigar hans övertag: hans kroppsliga skönhet, parad med en viss själisk skönhet, ej nog tyglad av184

JÖRGEN

manlig vilja. Vet ej Carl David att kvinnorna älska manliga slarvar?

Det visste Jörgen som gosse. Han såg tydligt att just därför att han var ordentlig, så belönade just männen, ej kvinnorna, hans hyggliga yttre och reela karaktär.

*

Idealisten herr Carl Davicl förebrår Selma Lagerlöf att hennes figurer ej ha kött och blod. Och ögonblicket därpå förebrår han henne att de ha för mycket.

Fröken Lagerlöfs figurer ha ingen annan dimmighet än poesiens skära dimmighet — påstår Figaro. Och frågas: Har herr Carl David avsvurit idealismen?

Men man må jämföra Selma Lagerlöfs figurer t. ex. hennes skarpt tecknade »Majorskan på Ekeby» med herr av Wirséns vidrigt virrige Riddar Olof.

Figaro skulle önska att hans utrymme tilläte honom att återge detta poem av herr Carl av Wirsén. Så skulle mina läsare få se prov på dimma, osedlighet, okristlighet och /a/s/f romantid. Ehuru Jörgen är nog ärlig att medge attMED TVÅL OCH BORSTE

poemet redan i Mattis hade en varm beundrarin-

na. Då det syntes i Grönstedts »Nu» november

1874.

Naturläran förbjuder herr Carl Davids tom-tenissar och älvor. Och en riddersman som herr Olof, har historien aldrig skådat. Bastanta, okunniga, kraftiga, sluga drinkare och frossare voro våra otympliga riddersman. Ofta kloka fosterlandsvänner. Och finare, men ännu mera naturalistiska och med fäste på jorden voro Italiens och Provences riddare och trubadurer. Tyska svensk-svulst-akademister ha avlat herr Olof och hans likar. Och detta först på början av detta sekel. Minst ett par sekler sedan den odödlige Cervantes ur sadeln kastat den spanska litteraturens don Quijotar. Men verkligheten och den sanna dikten ha aldrig skådat herr Carl Davids riddare av herr Olofs dimma vävda.

Men hurudana äro Selma Lagerlöfs damer och kavaljerer?

Som Runebergs och Topelii! Nästan som Byrons! Ja säg: Homeri, sångens faders!

Gripna ur levande livet äro de.

Ur Värmlands högre och medelsocietet — som ju i avlägsen landsort endast bilda en socie-21 6

tet. — Efter krigen i början av detta sekel. Alla dessa avskedade högre och lägre in- och utländska officerare. Och präster. Och brukspatroner. Med damer.

Och — lika väl som hennes naturskildringar — äro de ju alla sanna till namn och skaplynne: dessa skildringar om män och kvinnor, unga och gamla damer och kavaljerer.

Och det ligger dimma över dem. — Men vilken dimma? — Avståndets och poesiens!

Det ligger dimma över dessa hjältar. Därför att de äro oss så olika: de blott känna, ej resonera. Men alla äro väl ej kritici. Och ekonomi-politici. Och fin-de-siècle-figurer. Och vi fråga, huru klara de flesta — även i våra skeptiska dagar — äro sig själva.

Det ligger mera dimma över Selma Lagerlöfs hjältar än över Runebergs och Topelii. Med vilka de eljes ha gemensamma drag. Men ej bör herr Carl David förebrå fröken Lagerlöf att hon icke är en man, en man på höjden av sin tids manligt-vetenskapliga bildning och med politisk blick — utan är en ung kvinna, visserligen bildad, men doc k fostrad, katekesfostrad, poesiboks-fostrad i en avlägsen, romantiskt skön provins — är idealist. Då vi, realister, ärligare, mindre avundsjuka, böja oss för hennes oförfalskade känsla och sanna originalitet, hennes glän-MED TVÅL OCH BORSTE

sande stil-formar-talang. Vi ha alla böjt oss: Prisdomare, kritici. Och vi äro inte i går hittade på gatan. Även om vi måst ägna oss även åt praktisk litteratur, åt praktiska värv. Enär vi icke få — i utbyte mot servil poesi och akademiskt pjoller — tillskansa oss 20,000-tals kronor från Akademiens, Posttidningens och Vårt Lands ingalunda allt för rika stater. För att skriva gemen kritik.

tf

Men vi ha i dag ej tid med och plats för utveckling av fröken Lagerlöfs förtjänster såsom romantiker och herr av Wirséns fel såsom sådan och kritiker — en sfyadegörande, småsinnad, avundsjuk kritiker.

Jörgen förstår bäst huru Selma Lagerlöf lyckats. Jörgen — som i sin »Sista gränssergeant» ju berömts som glad humorist — då han själv trodde sig göra en den svensk-finska polcirkelslättens mera dystert poetiska Gösta Berlings-saga.

Och även i sin barndoms kammare vid Öresundets kosmopolitiska stränder hörde Jörgen, lyssnande med spänning, slika hjälte- och kärleksdikter, slika spökscener från Skånes börds- och21 6

köpmansaristokratis närmast föregångna generationer, från den då nyss svunna sjömans- och lu-rendrejeri-världen. Där nere vid Sundet. Men han har ej mäktat kläda dessa hjältar och dessa berättelser i diktens förmildrande, förskönande form. Måhända ock saknat tid. I striden mot de stora affärsmän och män av ära. Mot vilka herr Carl David — som dock vill kallas höger-och riddersman — ju aldrig riktat sin gåsfjäder. Vilkas andelar av diktargage herr Carl David roffat till sig — själv en litteraturens store affärsman och man av ära.

Grovheterna från herr Carl Davids sida mot fröken Lagerlöf — den oss fuljt okända fröken Lagerlöf — akta vi onödigt att besvara. Han kallar henne — därvid krypande bak Kjellgrens auktoritet — dum och padda.

Vem har hört en litterär riddersman föra ett slikt språk mot en ung dame med talang?

Måhända tycker ni, att Jörgen ej borde tala om grovhet mot damer.

Men han har varit — är och skall förbli — grov mot äldre damer med för stor litterär makt och med ännu större anspråk. Aldrig har han

anfallit en ung värnlös kvinna med fröken Lagerlöfs blygsamhet och glänsande talang. Och

aldrig skall han göra det.

*

Herr Carl David förebrår fröken Lagerlöf hennes »tro» på spöken och »djävulssyner». Vi trodde att herr Carl David hade religion och själv trodde på djävulen.

Och för resten tro vi att man inte behöver själv tro på djävulen för att tro på djävulstron hos andra, hos värmlänningar, lantliga värmlänningar.

(En annan gång skola vi måhända tala om den saken. — Själv tror ju herr Carl David och hans herr Olof på älvor.)

Än en gång: Herr Carl David gör ofta nytta, men vanligen skada. Liksom hela Svenskakademien. Och i denna recension är han mera än vanligt gemen. Därför att Selma Lagerlöf är en dam med talang och omfattad av tidningspressen av alla färger. Ingen dam av talang har omhuldats av den usla institut ion, som kallas Svenska akademien. Vad har den gjort t. ex.

för Mattis på den tid hon också var idealist?

*21 6

Angående scenerna då Gösta Berling slungar madame de Staëls »Corinna», den fattiga poetiska kaptenskans dyrbaraste skatt, i gapet på vargarna, så finna vi dessa ingalunda »affekterat rosenrasande», utan lika naturliga, som rörande och fint humoristiska. (Så olika är smaken. Hos män och kärringar. I akademiska ogalonerade guldbyxor.)

Likaså att kavaljererna »med vemod spela kille» på sina vänners gravar. — Har herr Carl David aldrig känt — landsortskavaljerer i verkligheten?

Finna vi ock Sintram väl skizzerad. Han är ju, helt enkelt, »elak». Ej »demonisk», som herr Carl David tror att författaren velat göra honom. Nej, därtill har hon för mycket sunt förnuft. Hon gör inga brännvinssupande, toddysupande, kortspelande brukspatrons-demoner.

Och ej pjoskigt, utan rent mänskligt är major Fuchs utrop, då han tackar Gud därför att ej heller klockarn skjutit slagbjörnen. Begriper ej herr Carl David humor? Vi tro det ej. Men då är han ju ej mogen man. Blott en andens kärring. Han ser ej det stora i det lilla, det lilla i det stora. Och skriver ändock för tryck. Skriver kritik. — Skriv inte mera, herr Carl David.

Men — i motsats till herr Carl David — finna vi episoderna om grevinnan Märta och rov-MED TVÅL OCH BORSTE

191

fåglarna föga lyckade. Där finnas måhända dimma och onatur.

Herr Carl David, som för resten både talar spanska och latin i denna kritik, avsvärjer slutligen »det förkonstlade, det tillgjort djupsinniga, det slags svärmeri som rör sig med anspråksfulla fraser». — Det är rätt, herr Carl David! Men han behåller sin klockarkärlek för den »äkta mystik» som »har en outsäglig vederkvickelse». — Vi tro oss här höra en gammal ogift kärring tala.

Och ej en filosoferande doktor. Fy tusan, karl!

*

Men roligast är herr Carl David, då han — med Byron, ädlingen, mannen, sin raka motsats — anfaller »de skrivande damerna»:

O, mörka, djupa, underbara blå!

Tror ej herr Carl David att andra också kunna Byron utvändigt från perm till perm? Och minnes han ej att Byron utbrister detta, sedan han först nedsablat den akademiska hyc!(lare-skolan. Och att han talar om de damer, som göra gemensam sak med dessa Englands, av honom så djupt föraktade Carl Davidar.

*21 6

JÖRGEN

Anfallet mot fröken Lagerlöf att hon är en dum uppblåst padda är helt enkelt ovärdigt. Hon har suttit i en avlägsen landsort och för sig själv nedskrivit en avsatt prästs saga, kavaljerernas, de sköna värmländskornas saga.

En tidningsutgivare anordnar en novell-tävlan.

Smörja, feminin smörja, insändes — knappt värdig Svenska akademien. Hon sänder ett konstnärligt gjort utdrag. Ocn vaknar — som Chateaubriand — en berömd man. — Men Svenska akademien, den usla, blir ilsken. Det där kollegiet!

*

Figaro har ej förnekat herr Carl Davids kri-tik-förtjänster — även de moraliska. (Vi mena här inte bara de 20,000 ännu mera obestridliga kronorna.) Men herr Carl David har blivit gna-tig och egenkär och glömt sin egen skam

att vara svensk akademist och pontecorvett. Som ju bör stämma till ödmjukhet.

Och i stället för att kärleksfullt rätta och låta sitt snutna doktorsljus milt lysa, börjar han, helt enkelt topprida de svaga — anspråkslösa, geniala och talangfulla, själv en uppblåst padda.

Mot fröken Lagerlöf, har han visat sig som en äkta gatpojksslyngel. Och det är inte likgil-

tigt. Ty en smädeskrivare, som skriver, gör mera skada än 10,000 smädare som tiga. (Något liknande uttalade redan Napoleon I. Och det är även min åsikt. Således sant.)

Men det gick herr Carl David, som det ofta går på gatan: Herran uppväckte sin rättvisas anda i en ridderligare och honettare gamin. Och Jörgen tillknycklade herr Carl David, tog honom om nacken och doppade hans anlete i en renande vattenså och lät honom spegla sig, så ful han är. Och otäck: Mot anspråkslösa, men geniala damer, unga damer.

löjan. 1892.

Med tvål och borste SOTO MAIOR

I.

Hela världen har i herr Pelle Staaffs »Sveas fana» skrattat åt redaktionen, som hade de stora männens dödsrunor färdigristade på lager. I deras levande livstid.

Ingenting är mindre att skratta åt. Detta är ej mera humbug än att, vid möjlighet av landssorg, de stora butikerna i tid fyllas med sorgdräkter och sorgprydnader. Och just de största, dagliga tidningarna skatta mest ät denna form av nekrologisk företänksamhet.

Ty de tider äro längesedan förbi, då publiken nöjde sig att vänta i dagar, veckor på nyheter, på porträtt och livsteckningar till dagskrönikan.

Den, som kommer först till marknaden får först sälja. Och säljande är nödigt, för att betala papper, tryck, utdelning. Därför behöver man ej sälja varken sina egna åsikter eller andras he-

der och ära. Ehuru — noga räknat — även detta nu för tiden lär vara onödigt. Om en tidning vill ha större inkomst och — större ansen-de. Och — jämväl noga räknat — ej är jämförligt därmed att en avlönad domare säljer rättvisan, blott därmed att en advokat — fullt farligt och öppet — säljer sina juridiska och stilistiska insikter. I form av inlagor.

Ännu värre, än dagspressen, är veckopressen, i ständig fruktan att komma för sent. Ty det blir ju sjufalt värre.

tf

Stockholms — till det yttre — originellaste, elegantaste, mest kände man är nu döende, långsamt avtynande. Hellre än att förekommas av de avskyvärda tillvarelseformer, som kallas konkurrent-redaktörer, kommer Figaro en dag — eller två — för tidigt med hans nekrolog. Följer framgången vår fana, komma vi i rätt vecka. Med den gamla doyenens bild och levnadsteckning. I varje fall bli vi — som vanligt — den första. Vår plats!

II.

Få personer torde i Sverige, i dess huvudstad, varit mera kända till det yttre än just den gamle portugisiske doyenen.

Få jämväl — mindre kända till det inre.

Att hans excellens, vicomte don Antonio da Cunha de Soto Maior, konungariket Portugals envoyé extra-ordinaire et ministre plénipotenti-aire, diplomatiska kårens doyen, sedan nära 40 år tillbaka i tid är Stockholms

elegantaste man, en av den svenska huvudstadens mest kända typer, en av densammas mest fulländade världsmän och livligaste kåsörer inom de bördsaristokratiska — ja även inom en del av de artistiska — salongernas område — det känna vi alla. Men vad få känna — det är, att dessförinnan i icke mindre än tjugo år don Antonio de Soto Maior i sitt hemland, det solbeglänsta Portugal, intagit ett framstående rum som folkrepresentant och oppositionsman i en demokratisk andra kammare, varit alla premiärministrars fasa — detta för sin skarpa tunga och aldrig svikandeMED TVÅL OCH BORSTE

infall, som han med värjan i hand vetat att försvara. Det är således ej endast såsom en elegant Stockholmstyp, utan även såsom en djärv och frisinnad man, han intagit, försvarat. I vårt bildgalleri. Och i livet.

År 1857 kom vicomte de Soto Maior för första gången till Stockholm. — Jag minnes ännu i dag, huru jag — då nästan bara barnet — för första gången på Norrbro frapperades av den redan då ålderstigne, ehuru ungdomligt livlige och spänstige man, vilkens liv jag 27 år senare skulle — för första gången — teckna. Nu, 36 år senare, tecknar. — »Det är den nykomne portugisiske minister-residenten», viskade man då. Och hela hans eleganta tournure, den lätta åtsittande livrock han bar — en årstid, då infödingarna ännu helst föredrogo päls — visade, att han var en Söderns son.

Inom få år var vicomte de Soto Maior en av Stockholms mest bekanta personligheter, ehuru21 6

ännu fortfarande få personer här — utom de högsta kretsarna — känna hans intressanta fordom, i mycket så olikt hans härvarande offentliga, lugna ställning.

Och vicomte de Soto Maior var en bild, som i varje land, ej minst i klumpig Nord, skarpt präglade sig i minnet. Vare sig man såg honom med egendomlig, på en gång spänstig och trippande gång, skridande fram på promenad över en av Stockholms fashionablaste platser, i elegant sidenfodrad redingote, vit väst, färglysande långhalsduk med blixtrande diamant (av h. exc., såsom kännare, icke tagen hos herr Hammer, utan hos en av våra nuvarande förnämsta juvelerare, den honette och smakfulle Hallberg), hög glänsande hatt, ljusa benkläder, som uppsluka de nästan mikroskopiska fötter, som — ovanligt för vårt land och föga lämpligt för vår stenläggning — förvaras i lika små lackerade skor, under det den aristokratiska handen i ljusa handskar omfattar en rörkäpp. Eller såg man honom i en teatersalong — helst på en premiär eller en operett — med sitt isgrå hår och stora, men eleganta helskägg, det förra med ungdomlig pannlugg och fladdrande lockar, det senare klyvt i två väldiga polisonger, i armband diamanter, silverin-vävd skjorta, blå eller stålgrå civil frack (från Engelska skrädderietablissementet) med vitt si-MED TVÅL OCH BORSTE

denfoder och blanka knappar samt med en cha-peau mécanique, hopslagen under armen.

Som man ser är det ej den enkla parisiska elegansen, som — alla samhällsklasser igenom — för den elegante mannen i clenna de stora tankarnas och de fina enkla modernas metropol knappast känner flera färger än svart och vitt och mörkgrått, eller annan snitt än hög hatt och hopknäppt helbonjour på förmiddagen, även om det är på besök i en konungaborg, och på eftermiddagen: svart öppen frackdräkt med jämväl svart fodrad sidenhatt hopslagen under armen. Det är tvärtom det slags färglysande och mera fantasirika elegans, som man finner i Newyork, Petersburg, Roma, Napoli och framför allt Lisboa. — Ty portugisen är antingen hyperelegant eller sluskig. Det hör till nationallynnet, som däri givet skiljer sig från det franska och det spanska, som bägge föredraga den gyllene medelvägen.

III.

Don Antonio de Soto Maior föddes — ja, mina damer och herrar, jag har, såsom en belevad man, ej någonsin haft det moraliska modet21 6

att fråga honom när. Ty då man burit sina år med den kraft, som vicomte de Soto Maior gjort, har man rätt att vara huru gammal som helst.

Och nära åttiotalet är han nu. Pg sin dödsbädd.

*

Vicomte de Soto Maior tillhör en gammal, men nu mera icke rik ätt.

»I min ungdom var jag lancier, livgardesofficer», berättade han för mig. »Men jag bliv icke mera än underlöjtnant», tillade han skrattande.

»Ty jag tog avsked och slog mig på opposition.»

*

Minnet härom kvarlever ännu i Portugal. I tjugo år tillhörde don Antonio såsom riksdagsman Portugals underhus. Han liksom Hamlet, saknade befordran. Men i motsats till Hamlet grubblade han aldrig över sitt eget »vara eller icke vara». Det var i stället den styrande premiärministerns politiska »vara eller icke vara», som han gjorde till föremål — ej för en opraktisk monolog, (som bara tar sig bra ut på scenen), utan för bitande dialoger och interpellationer i Portugals demokratiska andra kammare.

Hans styrka låg i anfallen, de oväntade avbrotten à la Paul de Cassagnac — för att såsom en nu mera av alla uppfattbar bild begagna ett namn på en dä ännu ofödd man.

Ministärens män tyckte inte om det. Men då rände don Antonio sin värja mellan ett eller annat par byråkratiska revben. Och det tyckte både revbenens innehavare och ministrarna ännu mindre om. Ehuru han gjorde det sirligt och nätt. (Gud, vilket angenämt liv att få bryta värjor mellan byråkratiska revben!)

Ministrarna skiftade. Blott ett skiftade icke: don Antonio var fortfarande obefordrad. Men ock lika obarmhärtigt oppositionell. En dag, då marskalken hertig de Saldanha var premiärminister, blev situationen så oangenäm för konung don Pedro V, att han inte gav sig ro, förr än vicomte de Soto Maior låtit förmå sig att såsom Portugals sändebud gå i en hederlig landsflykt till — det kalla Stockholm, som man väl hoppades skulle ha en svalkande verkan. — Malisen påstår, att kungen fordrat detta löfte. Men att vicomten, redan fullkomlig diplomat, glatt svarat: »Den, som lever får väl se.» År 1880 blev vicomte Soto Maior envoyé. Sedan han antagligen uppgivit förflyttningens hopp.

Sedan år 1857 har han, som årligen reser till Paris för att hålla sig uppe på kulturens höjdpunkt, blott en gång — på en resa till Mexiko — återsett sitt sköna fosterland. Stockholm har fått ersätta Lisboa. Och Stockholm lämpar sig därtill. Bägge äro bland jordklotets allra skönaste städer. Bägges skönhet ligger i omgivningarna. — Lisboa vid ett världshav och Tajo, är lika storslaget, som Stockholm, mellan Mälaren och Saltsjön, är täckt. Och att stockholmskorna äro i regeln täcfyare, än portugisiskor — ehuru sl?öna undantag förekomma oftare vid Tajo, än vid Mälaren — det fann snart don Antonio.

Men hans minne lever ännu i Portugal. Lika visst som här hans namn för fantasien till hans fädernestad, står för våra dagars portugiser namnen Soto Maior och Stockholm i samband. Detta fann jag snart i den portugisiska excellensens hemland. Så fort jag förnekat mig vara fransman och uppgivit mig vara svensk, utropade genast personer av ganska skilda samhällsklasser: »Ack! Huru mår vännen Soto Maior nu för tiden? Hälsa honom från oss!»

IV.

Jag lovade att framföra dessa hälsningar. Och tillfälle därtill yppade sig få månader därefter.

Här gavs en artistbal. Naturligtvis infunno sig både den portugisiske excellensen och läsarens ödmjuke tjänare. Ett rykte spred sig, att en spanjor även gästade balen. Den välvillige diplomaten begav sig genast på strövtåg efter sin halva landsman. Vare sig allvar eller skämt, visade man honom till mig. Han var bekant med min dam, en framstående konstnärinna, och begärde presentation. Denna upplyste, att jag bara var skåning, en falsk spanjor, ehuru jag kom nästan direkt från Spanien. Om en stund hittade vi rätt på den äkta spanjoren. Han var blond, hade ett milt uttryck och såg vida svenskare ut, än jag. Han hade gärna kunnat vara en civiliserad Haparandensare. Så misstaget var förlåtligt.

Detta var min första personliga beröring med vicomte de Soto Maior. Jag fann då genast i honom, vad ryktet berättat, den angenäme och spirituelle världsmannen.

tf21 6

JÖRGEN

Jag minns mitt första besök hos honom: Vår portugisiske excellens, som naturligtvis var ungkarl, enär han var mycket för älskvärd att förolämpa de sköna genom ett absolut val, bor på nedra botten i hörnhuset av Kungsträdgården och Norrlandsgatan. En vänlig, medelålders tjänarinna kom vid min ringning ut från det inre, öppnade tamburdörren och bar mitt kort till excellensen, som ögonblicket därpå välkomnade mig, och förde mig genom en liten hemtrevlig salong i mörk ton till en inre dylik i gult siden, jämväl arbetsrum — ett glatt hörnrum, vettande åt Kungsträdgården. Platsen mitt mot skrivbordet upptogs av en mycket stor och konstnärlig fotografi av Oskar II i släpuniform, surtout och draperad kappa.

Hastigt instörtade min fyrbente, på gatan väntande vän, Putte, som på någon krokväg vetat att skaffa sig in och höljde med smekningar en liten gul hund — så väl uppstoppad att den lurade Putte. Den gule: en hädangången favorit. Putte välkomnades av husets herre, som synbarligen var en prononcerad hundvän, igenkändes såsom en av de blygsamma figurer, vilka Gra-bow-Ahlgrenssons då nya Hasselbacks-tavla göra hans excellens sällskap.MED TVÅL OCH BORSTE

205

V.

Vicomte de Soto Maior har i Sverige förvärvat en stor vänkrets och skall efter sig lämna ett glatt och angenämt minne. Han har bidragit att sätta liv och färg på vårt tröga nordiska liv. Och först efter många årtionden skall hans bild försvinna ur stockholmarnas, att ej säga svenskarnas, hågkomst, såsom en Söderns glade och belevade son, vilken omständigheterna tvungit att här söka ett nytt fädernesland.

I denna egenskap och såsom den modige och talangfulle, aldrig servile, fordne oppositionsmannen från Tajos stränder ägna vi don Antonio da Cunha de Soto Maior vår hjärtliga hyllning, väl vetande att hans bild, skall vara kärkommen i mången krets, ej minst hos våra väna läsarinnor, stanna där länge. Nu då han själv är snart ett minne blott.

9 dec. 1893. SMÅBORGARLIGAN

FRU HARTMANS KALKON . . .

I.

SPECIES FACTA

Species facti i hela skandalen äro: 1 :o, att fru Hartmann undertecknat nytt kontrakt med associationen;

(inte för att ingå i den, utan för att gastera åt den. Ty associationen med herr Palme i dödar gärna konsten, men insläpper inga nya djur i sin gamla Noachs ark) ;

2:o, och att fru Hartman haft två korruptionsmiddagar ;

a) en större och alldeles direkt korruptionsmiddag för associationen och Västerlånggats-änglarnas hus- och livorgan Dagens Nyheter (avisan) inbjuden dels i form av den uschliga Pelle Staaf (därför att Pelle tilltros att av ri-MED TVÅL OCH BORSTE

kets tidningsherrar ha intrigantaste karaktären), dels i form av den älskelige Victor Sjöberg (därför att denne beskrivit fru Ellens nya, söta, förtjusande, stiliga klädningar för alla Dagens Nyheters och Småborgarligans gemensamma änglar från Västerlånggatan och damernas övriga paradis) ;

och b) en mindre och indirekt korruptionsmiddag för den visserligen mindre farliga, men dock även farliga och ängla-ägande Stockholmstidningen, (i form av fru René-Branting, som dessutom kommenderar både intelligenspressen och alla bildade plåtslagare — vilken senare middag under namn av mera småborgerlig kalkon åt den fruktansvärda fru socialist-chefs-härskarinnan serverades en — nådig fasan från Visingsö) ;

men 3 :o att människan — vi mena naturligtvis fru Hartman — inte haft vett att göra ringaste korruptionsförsök mot Figaro.

Varav synes att hon uppgett allt hopp om publicistiskt inflytande på gardeslöjtnanter. — Men varav också nu följer att hon (liksom tidigare mamma Wolter med inbesparade osten och ännu oengagerade dottern) — sig till straff och andra generaldirektörer till varnagel — kommer i den här skandalavisan.

Till vilken vi nödgas bekosta dyra papperet, trycket, utdelningen. Och följaktligen fordra del i alla — alla — härvarande bättre korruptionsmiddagar. Helst som vi äro rikets genti-laste karl och redaktör, (tan ringaste skryt sagt.) Vilket väl ändock — även i ett sådant här bondland — är något. Ja, vi fordra ovillkorligen del i all korruptions-mat. Helst, som vi nu även ha don Diego. Som i högre poesi inte går av för hackor. Och också börjar tycka om god mat — nästan som om han redan sutte i Svenska akademien. Amen! Och: ja ha!

II.

HUVUDSAKLIGAST OM FREDRIK. DEN STORES PAPPA

Jörgen är en hygglig karl. Både till karaktären och på middagar. Ehuru sträng till regementet och beträffande andras — andras — sedlighet.

En sådan där karl var också Fredrik den stores pappa. Han regerade oblodigt och sparsamt, men enväldigt. Precis som i våra dagar en bättre tidningsredaktör.

Då han i sin portschäs bars omkring på ga-MED TVÅL OCH BORSTE

torna, så kallade han fram berlinarna, tittade på dem, mönstrade dem, spottade åt dem och skällde ut dem. Värst var han mot aktöser och palmetokar. Sådana stoppade han in i spinnhuset eller Andra gardet. (Det senare: om de inte voro allt för smalbenta. Så ock ko- och krokbenta. Så hr Palme hade kunnat vara lugn.)

Ergo gnodde de, så fort de finge se den nådiga portschäsen. Men Fredrik Wilhelm visste råd: Han lät portschäsbärama gno efter dem, återföra dem, taga hatten av dem. Och uppställa dem.

»Varför gno Ni, ert pack!» sa Hans Maj:t. I nåder.

»Därför att vi frukta Ers Maj:t!» sa aktö-serna och palmetokarna. Underdånigst. Och nego.

»Ni ska älska mig och inte frukta mig!» sa Hans Maj :t Hohenkollern. Och så rappade han dem. Högst egenhändigt. Med sin nådiga kryck-käpp.

¥

Ja, precis så behandlar Figaro och Jörgen mänskligheten. Både hr Johnatan och hr Themptis och hr f. d. Bennich och aktöser och palmetokar.

Men bara de dock fortfarande älska mig och bjuda mig på middag. Så blir jag inte ond på dem.

Inte ens på fru Hartman. Ehuru hon dröjde väl länge ute på Furusund. Och reste mitt i termin och utan permission. Av Frippe, som närmast styr teatern åt mig!

Således hade fru Hartman bort bjuda mig på korruptionsmiddag. Då hade hon nu sluppit dask.

III.

HUVUDSAKLIGAST OM FRÖKEN SIGNE HEBBE

Innan Signe kom på publicistisk dekis och blev bekant med reptilynglingen, så var hon bekant med mig. Och vi lade råd om att tukta den s. k. operakällare-kritiken. Som förleddes av Fritz Arlberg med stora, starka, söta, sjudande toddar. (För 25 år sedan.)

»Klå dem!» sa jag. Som var exam. sjökapten (högsta klassen, utmärkta betyg, klena praktiska kunskaper) och övat kust- och gräns-bevakningsbefäl.

»Asch!» sa Signe. »Då bleve di dränkta i sin heder. Och skällde ännu rättvisare. Och behöllo pengarna för att pliktfälla mig.»

»Bjud dem på middag!» sa jag.

»Asch!» sa Signe. »Då åto de för mycket, fingo ont i magen. Och skällde ännu värre. Nej! Man skall ge dem en cadeau: — en silverpjäs, som kan stå på deras skrivbord. Då titta de på den, då de skriva. Och tycka att jag är en hygglig människa.»

Härav kan man sluta att både salig Klothamn, fadren, och osalig Klothamn, sonen, haft silverbläckhorn.

3

Men jag tar hellre en middag. Av fru Hartman. Än en silversnusdosa.

IV.

PÅ VISINGSÖ

(Det här kapitlet sa jag till don Diego, att han just kunde skriva. Med poesi och naturbeskrivning.

Men han svarade, att det kunde jag göra själv. Lika bra — sa han. Ty han är så blygsam. — Nå, ske då så:)

I den gröna skogen betar fasanernas trupp. Alla ha generalsplymer där bak.

Rimfrost täcker gräset.

Decembersol glimmar genom träden.

Asthma-bringande bonddoft stiger från marken.

Horisonten glöder bondmålad — värre än av gredelinkluddar Calle Larsson.

Ett skott. Ah! Ha! Ba! »Krutets svartkonst.» (Byron).

En fasan vänder benen i vädret. Och dör. (Naturligare och rimligare, än fru Hartman dog i Frou-Frou. Ty hon

sökte bara dö i skönhet. Så koketta ä' inte Visingsö-fasanerna.)

En skogvaktare.

Han tar upp fasanen.

Bär ut honom.

V.

PÅ FYRKANTEN

»Var är det nötet, reptilynglingen, *o*kam-rern, det djuret?»

»Här, Ers — hm! — o, min nådige Herre och Sultan!»

»Gno genast med fasanen till Grand och lämna den till fru Hartman! Begär inga drickspengar eller små-ordnar!» »Er slusk lyder.»

VI.

HURU ASSOCIATIONEN LADE RÅD

Jo, det beslöts att man kunde äta med Pelle och Victor (ja, Sjöberg förstås). (Med sötsur sås.) Men fru René var värre.

Inte som hon inte kunde äta. Snyggt. Med kniv och gaffel. Tvärtom! Men — hon hade kränkt associationen så skändligt. Och sagt att den var en samling odågor, som förstörde den svenska konsten. (Med ett par hedrande undantag, förstås.)

»Klå henne», sa hr Hjärtlös. »Klå henne! Såsom Operan gjorde med Signe.»

»Du är ett nöt», sa Hamrin. — »Signe klådde di ju honettement och in effigie. I form av Klothamn. Men inte rår du på Branting — det vet du bäst. Och krökte vi ett hår på hans huvud, så stormade plåtslagarna och alla fackföreningarna inrättningen vår.»

Och skedde det för fru Renés skull, så följde både Telegrambyrån och Jeurlingen och Figaro och Aftonbladet och Allehanda — ja själva Postgumman och Vårt Land följde med — i form av Carl David — och slog på trumma till storms mot oss.

»Låt henne äta upp fru Hartmans fasan! — I en hygglig familj, förstås!» föreslog hr Bäckström.

»Ja, jag skall skjuta en annan», sa hr Hillberg.

Beslöts. (Hr Palme reserverade sig till protokollet. — Han unnar inte litteratöser mat — sa han.)

VII.

HUR FASANEN TILLAGADES

Enligt Hagdahl:

Fasanen rodnas till stekning, avtorkas invändigt. T ryffeln hackas och blandas med hackat späck, blandningen fylles i fasanen, öppningen tillsys. Fågeln om-bindes hårt, insvepes i smörbestruket papper, hänges 24 timmar på svalt ställe, späckas sedan, uppträdes på en steknål av järn för att därmed fästas vid spettet, och stekes vid måttlig men jämn eld; 40 à 45 minuters stekning är tillräcklig. När den är färdig, befrias den från spett och ombidning, beströs med litet salt. Lå-

ren frånskäras. Vart och ett delas i 2 delar, skrovet ordnas sedan mitt på ett långt fat. Lårstyckena uppläggas

däromkring. Bröstet skäres i 4 delar, som hopsättas och läggas överst. Fasanen omgives med tryffel. Alltsammans glasseras. Särskilt serveras därtill stekens egen sås, tillsatt med litet köttglass eller tryffelsås och citroner i skivor.

(Det här kapitlet borde jag egentligen ha sålt till Idun. För en 1 O-krona. Men:

Men — jag offrar mig. För mina tjuvläsare. Intet knussel.)

VII.

NÄR PELLE AVÅT STORA KORRUPTIONSMIDDAGEN OCH FREJDADE SITT RYKTE, ATT PRÄSTENS VANARTIGE POJKE I ADOLF FREDRIK ÄR RIKETS STÖRSTE INTRIGÖR.

Jo, på stora korruptions- och försonings-middagen föreslog Pelle att fru René skulle per telefon bjudas på småborgerlig kalkon hos hovkamrers-kandidaten Liljesenius. Tillsammans med volontärs-herrskapet Menzelius.

Dit skulle hon komma utan misstro. Och så skulle hon serveras den nådiga fasanen och fru Ellen.

*

Beslöts.21 6 JÖRGEN

IX.

HURU FRU BRANTING PRESENTERADES FÖR NÅDIG KORRUPTIONS-KALKON

I telefon:

»Goda, söta Anna! Vill du äta en fas — --kalkon med oss? Där kommer Menzelius

»Ja visst vill jag äta kalkon.» »Välkommen, välkommen, söta du! Adjö! Adjö! Adjö! Adjö! Adjö!» »Adjö! Adjö!»

Eko:»---ö — ö —!»

*

Fru René kom utan tvekan. Och träffade nådig fasan. Och fru Hartman. I bombasängsklädning, som liknade Lenas band.

Fru Hartman hade lånt sig ett barn i knät, och talade småborgerlig dygd och rökade inte cigarr. Inte alls! Kom inte på frågan. Hon var så enkel, så redbar.

Hon hade inte behövt sjåpa sig. Ty bådeMED TVÅL OCH BORSTE

217

fru René och fru Lena rökte rätt bra. (Ehuru bara cigarrett.) Och bägge äro visserligen dyg-diga, men ingalunda småborgerliga. Tvärtom! Tvärtom!

X.

HURU FRU RENÉ — INTE LÄT BEDÅRA SIG AV SMÅBORGERLIGA KORRUPTIONSKALKON

(som rätteligen var en nådig Visingsöfasan.)

Hon tyckte visst att det var småborgerligt sjåperi av fru Ellen. Med lånta ungen och Lenas bombasäng-klädning och nådig fasan och den övriga småborgerliga dygden.

Fru René åt upp stekta kalkon. Och skällde sedan lika bra. I Jeurlingens avisa, förstås.

(Och inte alls muntligen.)

*

Och vad värre är:

Som hon är salig kommissarie Jäderins äkta dotter, så har hon en riktigt fin polisnäsa. (Som alla damer för

resten.)

Så fort hon bet i kalkon, så kände hon att det21 6

JÖRGEN

var en nådig fasan. Från Visingsö. Till på köpet. Hon luktade till och med att reptilynglingen och *o*kamrern, den underklass-ridders-mannen, burit fram den.

XI.

HUR UNDERRÄTTELSEN OM NÅDIG FASAN KOM TILL FIGARO

Den kom på en väg, som delade sig i två:

Nyaårsafton åt fru René en gås hos sin bror, redaktörn.

»Har du ätit en så god gås förr?» sa bror Jäderin.

»Jag åt en ännu bättre fasan härom dagen med fru Ellen Hartman», sa fru René.

Nu bo redaktören och mina tanter i samma hus. Redaktörns jungfru talade om det för mina tanters jungfru. Och hon talade om det för mig.

Som jag är född och uppfödd i tulln och utbildad i tidningsvärlden, har jag lika fin tullnäsa som fru René har fin polisnäsa. Och nu ha bror Jäderin och jag våra byråar i samma hus. Därför lät jag min byrås städerska fråga bror Jäderins byrås städerska om fru René gillat brors nystekta gås. Hon svarade — utan miss-MED TVÅL OCH BORSTE

219

tanke — att hon ratat den. Si så där! Vid minnet av en kalkon. Som fanns vara en fasan. Med fru Hartman serverad. Och tryffel.

XII.

HURU FRU RUNDBERG TOGS FÖR HUVUDET FÖR MOTINTRRIG MOT NÅDIG KALKON

Fru René åt fasan. Men lät inte muta sig. — Vadan detta? — frågade hela Småborgarligan.

Alla damer på Småborgarligan ha ett par systrar i bod.

Fru Rundbergs systrars fru hade bevisligen en gång druckit kaffe till Blanchs — med fru René.

Ah! Det är nu fru Rundberg som — motverkat, paralyserat fasan. Så den ej på kritiken fått verka. Hennes systrar ha genom sin fru bearbetat René till fortsatt Ellens-hat.

Enligt Småborgarligans logik.

Och fru Rundberg är nu varg i veum.

Inom Småborgarligan.21 6

JÖRGEN

Hon ligger inne med avisorna — säger själva hr Palme. Och sneglar på henne, ko-, krok-och skralbent. (Iinte fru Rundberg, förstås. Bara hr Palme.)

#

Att en nådig fasan så liten verkan hava kan. På mig skulle den verkat bättre.

XIII.

HURU JÖRGEN SLICKAR SIG OM MUN EFTER NÅDIG KORRU PTIONS-FASAN

Och så kom nådig fasan och lilla Ellen och

fru René i Figaro. Till på köpet.

*

Glöm inte mig en annan gång! Om fru Ellen ånyo får en nådig fasan.

Med Clicquot till — så går den. (Ja ja! Jag dricker också Ayala och Duminy sec.)

Glöm aldrig rikets förnämsta causeur och matsedels-kompositör! Bjud mig i tid! Man lurar mig ändå aldrig. Den ringaste korruptionsmiddag luktar jag reda på. Jag är gammal tullkarl. Och de mutor jag helst tar — näst annonser, förstås — äro goda middagar.

Man blir så hjärtlig. Av goda middagar. Liksom av annonser. Och märker inte att man är mutad.

XIV.

EPILOG

Fru René sade fru Ellen fortfarande sanningen i Jeurlingens avisa: att hennes klädningar voro mer storborgerliga än hennes konst.

Då utropade associationen och de lierade fruarna:

»Vad skulle den då tjäna till?»

Nådig fasan!

»Djäkla djur!» tillade de.

Figaro hoppas att fruarna och associationen med uttrycket »djäkla djur» bara mena den, i fru Renés måge nu salige nådig fasan. Men inte fru René själv. I bägge fallen tyckes det dock Figaro vara ett slags högmålsbrott att så yttra sig.

6 jan. 1894. I.

PELLE OCH PARAPLYET PELLE

Pelle är inte Pelle Staaff från Adolf Fredrik och i Dagens Nyheter. Utan Pelle är en färsk gök.

Pelle är 19 år och fil. kand. från Lund — en högst blandad rekommendation. Därtill tyvärr skald. Naturligtvis. Osnuten. Naturligtvis. (Men snytes här nedan. Naturligtvis.)

Då Pelle kom hit till staden — för att göra lycka som litteratör, till vilken vanart han tyckes duga (oaktat sin fenomenala, äkt-lundensiska obekantskap med andra livets fenomen än stu-

dentikosa, av småborgerlighet präglade supkalas) , och till journalist, till vilket han också tyckes duga, (framdeles), särdeles då hans oblyghet och lögnaktighet blivit ledda i en mera socialt riktig stråkfåra — ja, då Pelle kom hit från Lund, så drogs han som flugan till ljuset. Till Figaro. Enär han tror sig ett snille och — mera säkert — är sjökaptens-son från Hälsingborg och till kofferdis gjort en resa till Lissabon. Daggad, men ej nog.

Sedan han blivit utkörd några gånger här i huset, så fick han något begrepp om kultur i form av laga visittid och fick tillfälle att träda inför vårt, alltid av snille, och ofta av ilska strålande anlete.

Trots Jörgens råd — (»det är en slarv, som alla lundensare», sade vi) — skänkte don Diego (som gör vad han vill och inte just frågar efter sin huvudredaktörs diktatorslynne) Pelle Figaros beskydd, förstås.

Och då don Diego, som, olik sin redaktör, och, lik kungl. maj:t, har tid och råd att sköta sin hälsa, for till Västkusten, så slank Pelle in i den här avisan såsom t. f. redaktionssekreterare.

Mot vår protest. Som vidhöll att han är en slarv.

Ty vi kunde inte hos honom upptäcka andra försonande drag, än ett visst snille, en viss ta-

lang, bruket av ren skjorta, även i vardagslag, och förmåga att lyda och med subordination mottaga det ovett, som vår redaktör, van att som sjö- och tull- och tidningsbefäl behandla mänskligheten, består sina medarbetare. I kaskader. Så man med dem, i den fosterländska industriens tjänst nog skulle kunna driva ett par de Lavalska elektricitetsverk. Om vi, Jörgen, blott be-sutte erforderliga tekniska insikter, att anordna dem.

Likaså inhämtade han, Pelle, snart nog den i Lund och på Lissabonsresan alldeles försummade konsten att vid ätning använda kniv och gaffel på normalt sätt — och inte på det i Lund brukliga. Varjämte han fort nog inhämtade — om ock med största svårighet — att man här i staden, olikt i Lund, inte är förbunden att genast supa upp sina och sina bekantas pengar och sina bekantas vinkällare. Varjämte han också — vida lättare — trodde vår försäkran att här i staden sover folk i säng under täcke och ej på biljardbord och under överrock. Såsom de 4 fakulteterna lära pläga i Lund. Om man får tro Pelle. Vilket man inte bör. I regeln. Ty:

Småljög, gjorde han utan aning om att Jörgen tittar genom en yngre lundensare så grundligt som Vår Herre genomskådar själva yankee-teologie-doktor Ekman. Men karaktär saknade

han ej. Alldeles. Ty han fattar, ehuru barn av detta sekel, beväringsexercisens vanära och det samhällsomstörtande däri att kristliga dårhushjon och hederliga kött- och skattemånglare brukas såsom krigsministrar men blixtrande filosofie kandidater från Lund som bondbeväringar, för att spara prygelbara och föga dyra bonddrängar och hemmansägare-gökar.

Och han awänjde sig ock tämligen raskt nog, från de vanliga yngre osedliga noveller med prostituerade mamseller till dygdemönster och hjältinnor samt att skälla ut fattiga aktörer och teaterdirektörer samt elegantare löjtnanter och större tidningsredaktörer, som inte skällt först.

Jag sade honom: att större tidningsredaktörer plägade bitas; att elegantare löjtnanter voro Figaros bästa publik; att teaterdirektörer också skulle leva (t. o. m. herr Hillberg, sedan han nu lyckligen slutat utge konkurrent-avisa) och fetma (enär de vanligen äro annonsörer) ; och att en avisa, olikt sedlighets-filosofiska romaner, är skapad för att ligga framme på ett bord och läsas, även av barn och tjänstfolk, inte ensamt av osedliga pappor och vuxna löjtnanter; samt att jag slutligen ansåg Vår Herre — om Han existerade — ha större förstånd, än t. o. m. unga skalder från Lund. Vadan Han inte fick hädas, lika litet som annan betalande hederlig annonsör.

Och existerade Han inte, så var det ju slöseri med papper, tryck och utdelning att skälla på honom. Helst då hela frihaildelsbyråkratien, de äldre damerna, frikaplanerna, bönder och murare och småstadsbor, alla konkurrentredaktörerna m. fl. onödiga korporationer onekligen existerade och inte kunde få nog ovett.

Vidare sade jag, att jag varken ville komma på Långholmen eller bli paraplyad för hans skaldeyra. Vadan jag bad honom låta Gud och mänskligheten vara i fred. Fastän han kommit in i en avisa. Och blivit mäktig. Som min nig-ger.

Allt detta fattade han snart. Nästan snabbare än själva don Diego. Som är envist hederlig och har åsikter. Ehuru bara redaktionssekreterare och inte redaktör.

Däremot slet jag en hund med Pelle innan jag övertygat honom att vi skrevo för bättre folk. Det ville han inte tro. (En sak, som don Diego däremot begrep bums.) Men till slut inslog jag hos honom, Pelle, ehuru lundensare, att man får här i staden vara så stor slusk som helst till själen, bara man är en gentleman till kroppen och rocken.

(Vadan Janne nu går med flammigt sidenfoder i bonjouren och ser ut som en ohängd cirkus-direktör från Texas. Och blott hovkamrern luktar gris.) Och vidare inslog jag hos ho-21 6

JÖRGEN

nom, Pelle, att man får vara så ovettig som helst, just i en bättre avisa, bara man är det på sämre folk. Till vilka räknas alla. Utom annonsörer, gentilare ungkarlar med familjemedlemmar och pudlar, ävensom hans maj:t konungen och alla protektionisterna. På det återstående packet kan man skälla desto kraftigare. Allt detta begrep till slut Pelle. Och utvalde åt sig i synnerhet herr krigsministerns uschliga ben att skälla på. (I avvaktan på bevärings-exercisen valde han det otyget. Av ha mot denna, den bättre ungdomens fiende. Och tills han på inbördeskrigets helga dag kan komma åt att bita i de lång- och smalbenen. Bakifrån. Lik annan hygglig studentbeväring, hoppas jag.)

Likaså tillväjnde jag Pelle att passa på tid och lyda order. Ty min tjänst är nyttigare än kronans.

Med större svårighet awänjde jag däremot Pelle för att tala lundensiska språket, awänjde honom att säga »supa» i stället för »dricka», »varor» i stället för »drycker» och »kvinns» i stället för »damer» och »zekiner» i stället för kronor, som äro myntenheten här i riket.

Att avvänja honom att tala med Hälsingborgsdialekt har ännu inte gått.

Men egentligen svårt hade jag bara med en sak: att få Pelle klippt. Han såg framtill utMED TVÅL OCH BORSTE

229

som en silkespudel. Och detta trodde man i Lund gjorde en yngling till skald. Därför att det liknar en småstadskypare utan plats. Vilka ju ofta pläga skriva vers. Ty annan rimligare grund kunde jag inte utfinna.

I olikhet med herr Gluntar Wennerberg och den äldre skaldeskolan, fick jag till slut Pelle någorlunda snygg- och kortklippt. Utan att hans lilla förstånd och något större skaldskap därav börjat lida skada.

Tvärtom!

Och jag tänkte just skriva och rapportera till don Diego, att han nu vore förbättrad. Men:

II.

PARAPLYT

Det saknade skaft.

Och tillhörde mina tanter.

På söder. Den äldsta.

För övrigt ett aktningsvärt paraply.

Något sprucket i sidenet.

¥21 6

JÖRGEN

Detta paraply har Pelle »satt bort». Och därför lider han detta här: Han flås och fjällas levande av Sveriges kvickaste karl. Jag.

Det skall lära honom framdeles att hålla reda på sitt — d. v. s. mitt — paraply och freda honom och hans nya gångkläder från mången regndusch.

III.

FÖRBRYTELSENS PLANLÄGGNING

Gud lät det regna.

En eftergift för bondintressena! Som Vår Herre tyvärr väl ofta tillåter sig. I nordan land. Och den hyggligare årstiden.

Och det blev afton. Här i Stockholm.

Jag gick hem. Som det höves en bättre redaktör: i regnkappa, eget paraply (köpt hos Lejas.) Vid sidan trippade herr Pelle i ljusgrå redingotekostym. Om vilkens ärliga och betalda tillkomst han nästan fulltygat mig. Med fast otroliga historier.

Naturligtvis saknade han både paraply och regnrock. Och naturligtvis skulle jag inte förebrått honom detta. Om det varit av fattigdom

och inte av skaldeyra och ungdomligt lättsinne. Ty han äger både paraply och regnrock. Enligt uppgift: ärligt köpta för hans egna pengar

— som det heter. D. v. s.: hans mammas och pappas, gissar jag. Men i följd av det beklagliga lättsinne, som tyvärr ingår i den studerande ungdomens i Lund eljest vackra karaktär och gör att den låter bruka sig till bondbeväring, hade han på morgonen gått ut — utan paraply och regnrock.

På den besynnerliga logiska rättsgrunden, att det inte regnade. Då.

Ehuru mänskligheten redan kommit till den metereologiska vissheten, att efter regn låter Gud solen skina, men att efter solsken blir det åter regn. Alltid, alltid. Så länge historia och me-tereologi funnits på planeten Tellus.

Vadan man just i solsken bör bereda sig på regn. I freden bör man rusta sig för kriget — säga krigsministrarna, när de vilja åtkomma nya anslag att köpa utländskt provisionskrut för, de

— concordiorna!

Och det är vist sagt. Om ock mindre ärligt.

Vid min port. D. v. s.: byggmästaren Öster-löfs. Brunkebergstorg.

För rnig: 4 trappor i perspektiv. I torka.

För ljusgrå Pelle: marsch i hällregn, till hans skaldeboning, högt över Söders stjälper:

Pelle erbjöd sig då i särla afton godhetsfullt vilja låna av mig mitt ljusgrå sol-, regn- och linneparaply — som min äldre tante skänkt mig för bara 4 somrar sedan, då det blev för smutsflam-migt att bäras av ett äldre, bildat fruntimmer, men jag med glans borde uppträda i på tidnings-mannamötet i det eleganta Hälsingborg, tyckte hon.

Jag tog ett kort steg tillbaka vid Pelles välvilliga låneanbud, såg på Pelle med en blick, så stel och förvånad som en preusserofficers, då han uppmanas att lyda Gud, sunda förnuftet och naturlagarna, i stället för krigsherrns betydligt mer tokiga ordres.

Pelle började stamma. Men fräck som han är, lovade han återlämna mitt paraply till mig så tidigt nästa morgon, att jag inte skulle hinna sakna det. Allt lovade han. I regnets och farans högtidliga ögonblick. Bara han fick låna ett paraply.

Historien känner slika ögonblick.

Ett kungarike — skulle Pelle gärna lovat — för ett paraply. Liksom Rickard lovade för en

häst. Ja, Pelle skulle lovat ett kungarike. Så mycket säkrare som han ännu inte har något. Men nog får ett. Tror

han.

Då koncentrerade jag min sedliga och sociala harm i ett: »Vet hut, Pelle!»

Vid större tillfällen koncentrerar man sig. Åtminstone större, mera dådkraftiga naturer. Vet hut! — sade Leonidas till Xerxes vid Thermo-pylæ. Vet hut! — sade Cambronne till engelsmännen vid Waterloo. Vet hut! — sade jag till f. d. herr Bennich, då han ville transportera Sveriges vackraste karl till Åhus. (Jag kunde här göra en ordlek. Och sagt: Å hut! Gör det ej. För stolt. Även till ordlekar. Sämre.)

»Vet hut! — sade jag nu till Pelle Lunden-sis. Då han ville låna min äldre tantes flammigt ljusgrå, f. d. kasserade, sol-, regn- och linneparaply, sam varit mitt beskärm de fyra senaste somrarna.

Och vänligt och mångordigt utvecklade jag sedan: i hällregn: för drypande, grådaskig Pelle:

En bättre karl har inte ett paraply — som Pelle i ungdomlig och lundensisk obekantskap med livets stora fordringar på en gentleman trodde. — En bättre karl har cirka ett halvt dussin paraplyn. Åtminstone tror jag det.

Dessa lånar man inte ut. Om ej möjligen till förmän och småflickor, som man vill förföra.21 6

JÖRGEN

Men allra minst till skalder. Ty då skulle den bättre karlen snart ha inga paraplyn kvar, bli ruinerad till kassa, hälsa, garderob, snille och social position och komma fattigvården till last. Så långt för det — följdriktigt — att utlåna sina effekter till en slarv. Helst studentikos.

En bättre karl har mycket men intet onödigt. Han kan låna ut pengar och skänka bort onödiga effekter. Dit höra ej paraplyer. På sin höjd böcker — ej tillhörande favoritsamlingen — och då blott till fattiga, bildningssökande ynglingar. Och dit hör ej skaldisk Pelle.

En bättre karl är skyldig sig själv att inte utlåna effekter. Utlåning av effekter är proletärt, småborgerligt. I Haparanda ville man komma in från gatan, låna dricksvatten, tvål, tandborste, tvättvatten. Och ännu intimare kärl. Vidare ville man låna frackkostymer, koffertar och husrum. Bleklagt nej! Till hela den intima kommunist-stadens fasa. Bleklagt nej! Till mänsklighetens böner.

Vidare bibragte jag Pelle:

En bättre karl går aldrig utan paraply. Engelske högre sjöofficerare medföra sådan i hand, t. o. m. i uniform och med värja vid sida. Så jag ock. I stad och på land. Eljes blir man lätt en våt tupp och kristelig krigsminister, en bond-beväring, ett orent, lerigt djur. Min Putte bru-MED TVÅL OCH BORSTE 235

kade aldrig paraply. Men gick också ogärna ut i regn och lervälling. Ingen bondbeväring!

Jag tänkte inte lägga hyende under Pelles ungdomliga lättsinne i form av lån av ljusgrå regn-, sol- och linneparasoller — så slutade jag.

Och Pelle fick gno hem till Söder. Där ju hans eget paraply och egen regnkappa redan befunno sig. Före honom. Och alldeles torra. Då göken enligt min kloka uppfostringsplan framkom våt som en tupp. Eller svenska armén efter ett blivande fälttåg i regn-Norget.

IV.

FÖRBRYTELSENS UTVECKLING

Dagen därpå voro Finlands svenska primadonna, jag, grosshandlare Andersson II och Pelle bjudna på middag hos mina tanter på Söder. Som bo vid Vasaparken på Norr.

Uppbrott.

Naturligtvis regnade det.

Och lika naturligt befanns Pelle fortfarande ljusgrå, ung, dum, utan både paraply och regnrock. Och med regnmarschen till Söder ånyo i perspektiv.21 6

JÖRGEN

Jag berättade då primadonnan, mina tanter och herr Andersson II Pelles tidigare fräckhet: att föregående afton vilja låna mitt ljusgrå, endast för 4 år sedan kasserade, nya paraply, detta till på köpet i regnväder och i tro att jag inte ägde ännu 3 bättre och 2 sämre, för olika årstider och visiter, resor, promenader och väderlekar avsedda.

»Låna den store ordningsmannen Jörgens paraply! — Nej, det går inte —» sade mina tanter och herr Andersson II. I korus. Och med personalkännedom om de fasta principerna hos en av detta fosterlands bästa söner. — Men:

»Ä de ingte schvinaktiggt ?» sade herr Pelle på sin eviga hälsingborgska.

Detta ohemula inkast blev endast besvarat med det tystnadens förakt som det så väl förtjänade. Av mig. Men mina tanter skreko dock i kvinnlig godhet och korus:

»Ja, goda herr Pelle! Sådan är han. Bara pengar kan man få låna av honom. Om han har. Och det har han aldrig. Men paraply ska ni få låna av oss. Vi — vi ha också ett halvt dussin.»

»Gör inte det, som ni ångrar!» varnade jag. »Ack! Herr Pelle kommer nog hit med det i morgon. Så gjorde ju en gång don Diego, — sade tanterna. Och började se litet fundersam-MED TVÅL OCH BORSTE

237

mare ut. De hade inte druckit värst mycket — tyckte jag — av min Binet fils champagne och svenska benediktine-likör. Men började nu sansa sig. Men stodo dock vid sina ord och para-plyn. Ehuru damer, äldre, sedliga, tänkande.

»Ja, gubevarrrrsss!» sade Pelle på sitt egendomliga idiom. »Jag kommer så gu hid med ded i morrrron bitti. Innan nåen faurrrr pau säj skoorrrrrna!»

»Glöm inte», sade jag, »att don Diego är 7—8 år äldre, redan varit redaktionssekreterare hos mig i 3—4 år, och studerat i Uppsala, där skaldekonsten är lugnare. Då den här lille, ljusgrå uschlingen bara tagit sin examen i Lund där skaldekonsten är lättsinnig och bohemisk. Även i paraplyväg. Jag tvår mina redan rena händer. Återlämnar han paraplyt, så ska herrskapet i festlig procession få bita näsan av mig och få välja mellan en Ayalamiddag på Djurgårdsbrunn eller dito på Fjäderholmen. Jag tvär mina händer. Men det säger jag dig, Pelle, att så visst som Fan tar herr Bennich och jag herr Themptander, så kommer du i min skandalavisa som ett avskräckande exempel på lundensisk och den studerande ungdomens beklagliga, ekonomiska lättsinne. Detta gör du, min änglagris och lymmel, om du slarvar bort min älskade tantes paraply. Til vilket jag äger laga arvs-21 6

JÖRGEN

rätt. (Ty jag är ingen socialist. Ens i paraply-väg.)

Mina varnande Cassandra-ord imponerade på mina tanter så pass att de i stigande misstänksamhet åt Pelle utvalde en riktig skamfläck till paraply. Det var bland paraplyn vad herr Krusbärskärna är i sin genre: nästan oanvändbart.

V.

UPPLÖSNINGEN

I en hel vecka har jag frågat Pelle efter paraplyt.

Med en vävnad av lögner, så djärva, att han skulle dokumenterat sig som löftesgivare å kungl, maj :ts höga vägnar inför en bondriksdag, har han vetat att uppehålla tiden. Det bor hos den pojken ett gry till en borgesman Themptander. Han är filur. Hade han varit elev av herr Bennich, så hade han redan varit banktjuvbekanting och kungl, serafimerriddare. Men:

I går afton utanför Kungl. Centralpostkontoret förklarade han, helt djärvt, att han glömt min äldsta tantes defekta sidenparaply bak västra hörnet om kakelugnen i min övra vånings ytterstaMED TVÅL OCH BORSTE

rum. Allt på mina detaljfrågor. Som han snabbt besvarade. Nu — sedan han märkt att jag brukar märka då han ljuger. Med eftertanke.

Oaktat snart 57 fyllda levnadsår, cirka 6 kof-ferdi- och 24 tullbefäls-tjänsteår och snart 32 tidningsår och mitt rykte att vara Sveriges (näst stadsfiskalen och riddaren Stendahl) otäckaste karl, var jag dock nog dum att tro Pelle och bjuda honom på middag på Operakällaren, där han, boren skåning och värd att vara tysk kejsare, åt så han kunde spricka. Vilket jag fick betala. Ävensom vad han drack. För vilket senare jag

dock till slut satte stopp.

*

Men, då jag hemkom i natt, stod inte min tan-tes sidenparaply \ bak västra hörnet om kakelugnen i min övra vånings yttersta rum.

*

I dag ha jag och grosshandlare Andersson II hållit förhör. Det har aldrig stått något paraply. Endast fröken boktryckerskan, fröken inbryter-skan, en yngling från Svenska telegrambyrån, en kafé fröken med min morgondryck och en varn-artig kolportörsyngling samt jag och Andersson21 6

JÖRGEN

ha beträtt rummet. Och vi bruka inte stjäla gamla sidenparaplyn. Då de äro spruckna och sakna skaft.

Pelle har slarvat bort paraplyet.

Och — trogen mitt löfte, min helga ed — brännmärker jag härmed, oblidkelig mot gökar, som jag varit, sedan frihandelsbyråkratien stal min tjänst, i Pelles person det sedliga tillståndet, det ungdomliga lättsinnet vid Lunds bond-univer-sitet. I låne- och paraplyväg.

Det värsta blir, att han skall själv få — för en ringa penning dock! — läsa korrektur på detta.

Skulle någon få se paraplyt, så torde han — eller hon — tillvarataga det. Om det saknar skaft och är sprucket i sidenet, så är det min äldsta tantes, av min t. f. redaktionssekreterare bortslarvade paraply. Ja, det är det.

Det är inte mycket värt. Men det hade väl alltid dugt, att, då lektor Artig Selpinnzelius kommer i en fattig familj och tigger en silverpokal, skänka honom det till hans stora national-samling, under uppgift att det är den paraplyn varmed kungl, teaterkammarherrn och danska ministern sedan klådde hovkamrern. Å egna ochMED TVÅL OCH BORSTE

241

prinsessan Maries höga vägnar. Därför är det skaftiöst och sprucket. — Vilket ökar dess värde och bevisar dess äkthet.

tf

Mitt fosterland! Ett sådant paraply har Pelle Lundensis bortslarvat!

Han gör det dock inte mera. Efter detta. Hoppas jag. Hans aga skall göra hans andliga bakdel och hela Lunds universitet gott. I paraply- och ordningsväg.

Mitt fosterland! Jag vädjar till dig: Är inte min t. f. redaktionssekreterare en slarv, en skald!

27 juli 1895.

16

Med tvål och borste TVÅ BÄTTRE UNGKARLARS NATTLIGA ÄVENTYR

Hr Nils Kjellberg är en yngre herre, som tecknar åt bättre avisor. (Samt snisse.) Huvudsakligast Figaro.

Stundom — som nogsamt i Figaro ofta synes — utsökt illa.

Hr Kjellberg synes oss icke egentligen utsvävande. Och vår utmärkte redaktör har aldrig genom anständig, ännu mindre överflödig betalning, uppmuntrat därtill. Helst Hasse är oss så dyrfödd att intet återstår. Till konstens övergödande.

Men detta oaktat synes — efter vad nu just genom denna skildring) skall framgå — hr Kjellberg understundom bege sig hem väl sent på aftonen. Först efter husportarnes stängningstid. Vilket dock i denna illogiska avkroks-huvudstaden, som bekant, sker redan kl. 10. Ehuru

teatrarna ofta spela över kl. 11. Och de över-klassiga restauranterna och kaféerna stängas först kl. 12. För ankommande kunder.

(Hr Kjellbergs sedliga fördärv är ej så stort, att han besöker hushållsskolor och småkaféer — hoppas vi. För Figaros kulinariska äras skull.)

Nog av: utan att i botten pejla, blott litet — och så skonsamt som möjligt — antyda Figaros tecknares benägenhet för ett (av oss ingalunda egentligen uppmuntrat) högt levnadssätt med nattsudd, vilja vi, kort och gott, upplysa, att han här om midnatt befann sig på väg till sin boning.

Vilken vi tro är hos hans mamma.

Då sluter sig till honom en annan nattvandrare:

Lågväxt; Pälsklädd;

Distinguerad;

På alla fyra.

Då hr Kjellberg ännu — oaktat den sena timmen — gick på två.

Med en viftning pl svansen — ty han hade svans, vilket hr Kjellberg saknar — antydde den lågväxte, naturligt pälsklädde, distinguerade nattvandraren och nattsuddaren på fyra ben, att han ej saknade förtroende för Figaros tecknare.

Vilket övertygat oss, att den lågväxte, natur-

ligt pälsklädde, distinguerade nattvandraren och nattsuddaren på fyra ben ej ser mänskligheten från konstnärlig synpunkt. Utan att han i hr Kjellberg värderade en välklädd ung man, som oaktat den sena timmen, gjorde intryck av att vara något nykter, djurskyddsvänlig och i besittning av enkelt förstånd och fast bostad •— helst med mattor på golvet.

Ty lågväxta, naturligt pälsklädda, distinguerade nattvandrare med storstadsvanor och viftande svans avsky fyllbultar — ingen hund är fyllhund — och värdera bättre ungkarlar med regelbundna vanor och reel bostad. Ja, ett dylikt djur — om det så tillåtes kalla en medvarelse med sunt förnuft — rubbar aldrig, utan håller alltid strängt på samhällsordningen. Och det skulle aldrig falla en bättre storstadshund in att, likt en krigsminister eller en bondriksdag, förväxla den rent naturliga och vanligen oöverstigliga gränsen mellan en bättre ungkarl (om ock sämre tecknareyngling) och en mera naturlig bondbeväring.

Ja! Den lågväxte, naturligt pälsklädde, distinguerade nattsuddaren på fyra ben fortfar att, viftande med svansen och med sina kloka bruna ögon sökande hr Kjellbergs vanligen förvånade grågröna dito, gå bredvid den fortfarande blott tvåbente och paletotklädde hr Kjellberg. Det

var synbart att han önskade presentation, brorskap och inbjudning.

Ty den naturligt pälsklädde fyrbeningen lyftade sina små tassar — på ett menande sätt — ur Vår Herres samt vice häradshövdingen Carlssons och dubbeldoktoren Karl Nyströms m. fl. åkares och direktörers gemensamma väglag — bottenlösa väglag. — Varför dock Vår Herre är mindre klandervärd. Ty han består sin andel gratis. Han tar intet betalt.

Ja! Den fyrbente, pälsklädde nattsuddaren lyftade sina små tassar ur smutsdirektörernas välling och såg menande ut. På hr Kjellberg.

Ty, olikt denne, saknade den andre nattsuddaren, om ock pälsklädd, guttaperkagaloscher.

Möjligen hade han, likt Hasse, tappat dem i den Carlsson-Nyströmska smörjan, och, likt Hasse, av naturlig snygghetskänsla, försmått att därur uppleta dem.

Möjligen hade han, likt slösande Hasse, köpt dem hos göteborgaren Silvander. Varför de bums spruckit upp. Då våra galoscher från stockholmarne Kuntze, Leja och Sörmàn hålla i evigheter och helår.

»God dag, du, lilla bondhund! — svarade vår tecknare. Med mun (inte svans). — Det är välling, det här» — tillade han. Arg på smutsbolag som Gud och alla hederliga människor.

Den fyrbente svarade med svansen. Fullt instämmande — tycktes det.

»Saknar du fast bostad? Du tycks mig dock en herrskapshund? Vill du kinesa hos mig i natt? I doktor Nyströms hälsovådliga soppa kan ingen herrskapshund traska, ännu mindre ligga. Utan att få snuva. Det är en gök, det!»

Om med »gök» menades smutsbolags-vice-hä-radshövdingen eller smutsbolags-dubbel-doktoren och senatorn eller till äventyrs bara snuvan, upplös inte vår tecknare åt sin nye fyrbente broder.

Föreningen svansade tydligaste bifall. *

Hr Kjellberg och den fyrbente begåvo sig upp i hr Kjellbergs kyska ungkarlsboning.

Den fyrbente tycktes fullt gilla densamma. Därav trodde hr Kjellberg att han stod inför en like. -— Om ock fyrbent. Hela dygnet.

För hr Kjellberg blev ock genast klart att hans nye vän var en överklasshund med sällskapsvana: Han lade sig bums på hr Kjellbergs sängmatta.

En bondhund hade hoppat upp och lagt sig i sängen. Man bör aldrig taga en riksdag av bondhundar. De sakna naturlig och förvärvad belevenhet och göra allt för ett ben. Åt sig själva.

Hr Kjellberg är en ärbar yngling av hygglig familj. Han vill veta med vem han umgås. Allra helst i gemensam sängkammare.

Han fattade sin gäst i halsbandet och las:

Hertiginnan av Västergötland,

Arvfurstens Palats. *

Hr Kjellberg svimmade. — Han tank ju på att han på gatan kallat sin nye bekanting: — bondhund!

Hr Kjellberg vaknade.

Han betänk sin ställning: Han hade på gatan kallat sin nye bekanting — bondhund.

Ej av ondska.

Av lättsinne. Av grovhet i mun.

Det är ej första gången en hund av kvalitet blivit kallad bondhund. — Men straffbart är det. — Helst sedan vi fått bondriksdag.

Salig Putte och jag voro ovanligt riktiga och fina herremän. Vid Furusund. Jag, förste tullherrn, han: förste tullhund. Det visste brack-och Hammerspartiet. Om somrarna. Men då di halvherrarna och halvdamerna gingo förbi oss, så bara därför, att vi i krogfrågan tillhörde socknens agrarparti, och de inte tordes spotta på oss och sparka oss, inte ens salig Putte, då min käpp var med, så blängde di på mig, men sa till Putte, — Där går en bondhund. Tvi dig!

Jag tog det åt mig. Ty var Putte bondhund, så var ju jag bonde.

Och var nu Nådig Hund bondhund, så var ju Nådig Sessan också — agrar. — Dit hade Kjellbergens grovhet i mun fört det.

¥

Det smärtar oss, Figaro, som håller på samfundsordning och avskyr bondbeväring, strejker, frireligion, frihandel och goodtempleri, att hr Kjellberg, ehuru hittildags anställd hos oss, inteMED TVÅL OCH BORSTE

sparkade sig själv ur sängen och ditlade sin Nådige Gäst.

Men det gläder oss, att hr Kjellberg åtminstone hade nog förstånd att i sin mammas underdåniga telefon telefonera till den älskliga och älskade Prinsessan, att hennes Älskling — inte K. K. H. Arvprinsen, utan Foxterriern — var räddad.

Från Arvprinsens palats telefon-svarades bums:

»Tack, tack!» — Och det upplystes att den lilla fyrbenta nattvandraren redan var saknad av Prinsessan.

¥

Som nu kunde sova lugnt.

Så gjorde ock Nådig Hund och hr Kjellberg. — Tyvärr på olika platser.

De sovo gott.

*

På morgonen väckte vänligen Nådig Hovhund sin värd. Genom att — säg nu ej att uppfost-21 6

ran inte är uppfostran! — kyssa dennes värderade konstnärshand.

Som hang vårdslöst över sängkanten.

tf

Därpå avhämtade en riksmarskalk i blått och silver Nådig Foxterriern. Som varit ute och suddat. Med Figaros tecknare. — Riksmarskalken i blått och silver hade den delikatessen att fråga om Nådig Hund satt sig i skuld. Hos sin värd.

Hr Kjellberg är en ädel yngling. Han förtalar inte sina gäster. Han bestred till och med skuggan av denna möjlighet.

H. K. H. Prinsessan Ingeborgs Flund hade uppfört sig i allo ståndsmässigt och inte viggat av en artist.

Vilket ock skulle varit resultatlöst.

tf

FIr Kjellberg fick då från Prinsessan Ingeborg — genom hennes kavaljer — ett tack för gott värdskap. Åt Lilla Hund.

Detta brev är den stoltaste sabeln i Figaros tecknares unga liv.

P. s. Hasse berättar nu två förfärliga saker:

Primo: Att hr Kjellberg inte hade förstånd att telefonera förr än — på morgonen.

Förlåt honom, Nådig Prinsessa! — ber jag, Jörgen, som ofta vaknar badande i kallsvett, gräsligt drömmande att jag tappat bort Putte. Och dock ligger Puttes gamla kropp vid Huvudsta i kista under sten och skäller hans trogna själ i himla i ängla-silver-trumpet. Allt sedan 10 år.

Secundo: Att Nådig Hovhund hade mera förstånd än hr Kjellberg: På morgonen hoppade den upp i sängen. Och lade sig som en Con-kordia-inackordering tvärt över hr Kjellberg.

Ja, så god som en yngre artist är väl även en bondhund, ännu mera en riktig Prinsesse-hund! Men min Putte, som ju var en äkta aristokrat, skulle inte hoppat upp i säng till en vanlig ple-bej. Först då hr Kjellberg tecknat ännu bättre än nu, skulle Putte lagt sig i samma säng som han. Putte höll — likt sin husbonde — strängt på samhällsordning.

Prinsessans hund var för god.

12 mars 1898. I.

DÅ HJALMAR INVEG FOLKETS HUS

ELLER

FÖRMIDDAG OCH EFTERMIDDAG

SKRÄDDERI-ESTETIK FÖR SVERIGE AV FÖRF. TILL

DET PASSAR SIG INTE (PRIS BARA 1 KRONA)

Svenska folket tyckes vilja civiliseras.

Efter invigningen av Folkets hus fick jag se en fotografi: Huvudtalaren, Hjalmar Branting, tycktes å den bära svart smoking-kostym med svart halsduk.

Sedan har jag tillfrågats med begäran om svar i Figaro:

1 :o. Om Hjalmar varit korrekt eller icke?

2 :o. Om han varit nonchalant och oartig mot de närvarande genom att icke bära svart frackdräkt med vit halsduk?

Vartill jag nödgas svara: Hjalmar var inkorrekt men artig. 1 :o. Hjalmar var inkorrekt klädd: Ty han skulle — enär invigningen skedde på en förmiddag — blott burit svart eller mörkgrå redingote med mörkgrå byxor och mörk, helst svart och kort knythalsduk;

2:o. Men Hjalmar var däremot ingalunda oartig mot de närvarande genom att bära en hemlivets aftondräkt på förmiddagen. Tvärtom: han var ju snarare alltför småstadsmässig, alltför svenskt bondartig. Och det fattades bara att han skulle burit svart frackkostym och vit halsduk. Vilket t. o. m. våra kurande småstadsstudenter i år lära bortlagt. Jämnt 30 år för sent. Mot bruket i kulturländerna.

Som en extra lindring för socialdemokrathövdingen vill jag säga att jag sett åtminstone bond-ortslöjtnanter — ja, i början av smokingens upp-och hitkomst; t. o. m. hovmilitärer — dela hans alltför stora artighetsbrott, att bära

smoking på förmiddag. Ty jag har möda att kultivera detta folk av hyperboréer. Jag vill också gärna sälja avisan och ta min hand från Er och ge Er rap-pen i våld. Jo jo! Dit kan det gå. Om I fortgån på tyskeriets, barbariets bondbana.21 6

II.

Lagen för korrekt dräkt är eljes mycket enkel: i sina tre stora huvuddrag.

Redingote med mörkgrå byxor och mörk (helst svart) halsduk till varje förmiddags-högtidlighet.

Frack med svarta byxor och kort vit halsduk till varje middags- och aftonhögtidlighet.

Och aldrig uniform utom tjänsten.

Detta måtte väl vara enkelt att minnas. Det är så enkelt att t. o. m. zaren och kaisern böra kunna fatta det.

Men detta tar lång tid att lära kungl, svenska bondfolket. Ehuru jag berättar det alla vårar och alla höstar. I mina regelbundna modebulletiner. Dessutom står det i min bok. Det passar sig inte. Som bör finnas i varje ficka. Och grundlagen på varje skrivbord.

I mina gossår bar en s. k. bättre karl frack bittida och sent, nästan uteslutande frack. Redan i mitten av 1840-talet började detta avtaga.MED TVÅL OCH BORSTE

Redan för 30 år sedan hade i kulturvärlden fracken försvunnit som förmiddagsdräkt.

Jag minnes nog huru roligt grev Arvid Posse och salig Emil Key, som bägge voro fina karlar, och jag, alltid hade då vi träffades. Däröver att, ännu i slutet av 1870-talet, jämväl nu salige Hans Forssell, då nyss vorden vår finansminister, trott att en bättre karl med världsmannavanor gjorde förmiddagsbesök i svart frack. Minst 7 —8 år senare, om ej 10, sedan att detta bortlagts å kontinenten.

Ja, vi skojade över detta betänkliga faktum i ung Hanses bildningsgrad, då bara hämtad från Uppsala.

Egendomligt nog är det just lantfolket och småstäderna, som äro strängast i slik gammalmodig fordran. D. v. s.: äro för gentila, för högtidliga. Om morgnarne. Sedan byråkratien här hemma, att ej tala om världsstäderna, länge sedan slutet att kläda sig i dräkt, passande för bordet, då man bara gör besök eller håller tal.

Vid tillfällen, där ingen belevad eller förnuftig människa bär uniform, har jag ofta gjort bönder och småstadsbor smickrade och lyckliga genom att infinna mig i vapenrock, värja och tvåkantig21 6

hatt. Och gör man inte det anse de sig sårade och begravningen okristlig och barndopet ogiltigt. — Sådana äro våra gräsliga bondbeduiner.

Och i norra Norrland har jag åtminstone för 30 år sedan sett officerare, ja, civila tjänstemän, bruka släpuniform å bjudningar och fester, där endast svart frackdräkt bort ifrågakomma. — Officerarne ha skyllt på kassan. Nå! Då få de snarare dra in uniformen.

Arma cedant toga — sade redan romarna. Som också hade allmän värneplikt. Ehuru de inte hopblandade bondbeväringen med riktiga gentila stadsbor.

Och i farten att klaga över bondortens och småstädernas världsmannavidriga smak för högtidlighet i dräkt på orätt sätt vill jag erinra om det i vår landsort och norra Finland grasserande bruket att infinna sig till glada småfester à la fri-mickel på det ohyggligaste sätt klädda i svart re-dingote med svarta frackbyxor och vit korthalsduk.

Och från södra Norrland vände sig t. o. m. högre ämbetsmän till mig och ville ha en landshövding kuschad. Därför att han å bjudningskort utsatt: »Svart redingote, svart halsduk och mörkgrå byxor.» — Jag svarade

hyperboréerna, att landshövdingen handlat fullt korrekt. SåsomMED TVÅL OCH BORSTE

257

Mig och kungl. maj:t ansvarig för kulturen där uppe.

Enköping var ju ett litet aktat samhälle. Så skrev stadens ena avisa och angav för Vår Herre och hela det övriga kulturella Universum att där i staden hade honoratiores på ett kyrk- och förmiddagsbröllop både svarta frackar, vita halsdukar och paraduniformer. — Allt vad pepparroten, d:r Westerlund och källarmästaren Jonsson mödosamt uppbyggt var utplånat, Enköping utstruket ur kultursamhällena. Med ens. Genom sin avisas oförsiktiga skryt.

Och för att Vår Herre och änglarna inte skulle tro oss vara bondkaniner alla i hop, här nere på Teluus, släppa loss ismassorna vid sydpolen och därmed nya syndafloden, så måste jag skynda att genom Figaro meddela Dem Alla att vi här nere inte voro syndare alla i hop. Utan att på samtidiga presidentsbröllopet i en kyrka i Paris och Hasse Z:s härvarande dito inför justitieborgmästaren Krook, två rådmän och en notarie hade både jag och de andra bättre herrarna i Paris och Hasse Z. och mitt medvittne här, ehuru bara skojare och aktiebolagsdirektör, mellangrå redingote-kostymer med brokota halsdukar och västar och endast cylinderhattarna svarta.

Jo jo, Enköping! Så ska det vara. På bröllop. Vad jag sliter med er!

17 Med tvål och borste21 6

JÖRGEN

Jag har skällt på Hjalmar. Intimt. Per telefon. Han sa att han inte var från Enköping. Utan René hade förlett honom. Hon sa att smoking klädde honom bättre än redingote. Att frack var förbjuden i min bok »Det passar sig inte» visste de. Och då kunde den inte komma i fråga. Men på röck vågade han sig ej. Tog smoking.

*

Jo jo men! Jag går alltid i oro för detta bondlandet: Då Gävleutställningen invigdes, väntade jag allmän förmiddagsskandal. Och syndaflod från sydpolen.

Jag gick naturligtvis själv med min hela otadliga vandel dit i hög hatt och mörkgrå redingotekostym.

Och så var också N. D. A:s Papirius och andra de ädlaste ynglingar riggade.

Men där funnos t. o. m. stockholmare och anti-waldenströmare, som kommo i svarta frackar och vita halsdukar, ja — slå inte ned, o blixt! — med ordensband och trissor!! — Att inte tala om norrländingar i bondpatronska kavajer och ännu värre frimicklar i svarta rockar med frack-byxor och vita korthalsdukar.

Men så kom konsuln själv och byråchefen ochMED TVÅL OCH BORSTE

259

de andra riktiga utställningsherrarna fullt ärbara i redingote och svart halsduk och mörkgrå byxor. Precis som bättre karlar ska vara. Ehuru Waldenström med ullperuken och Åkerbergs-kavajen bor där i staden.

Och då v. Ottern och det övriga Kungl. Maj :t med Annerstedt och tillbehör kommo resande från Stockholm voro de också anständigt klädda. Precis som jag och konsuln och byråchefen och Papirius och de andra riktiga karlarna.

Så Vår Herre kunde inte rimligen anmärka något. T. o. m. löjtnanterna vid Helsinge, som voro marskalkar, voro visserligen äppeltyska bondkaniner däri att de buro uniform, men bättre karlar däri att det då bara var en slags halvparad, såsom sig på fönniddag höves. Om — det varit i tjänsten.

De skyllde på rappen. Någon slags bondge-neralsorder. Jag svarade att gentlemän lyda endast kulturens lagar och ej bondgenerals order. Och att här förelåg ett nytt bevis på behovet av egen krigsminister i st. f. tvättstugokolportör.

Ännu ett ord: Smokingens usla försvarare ha sagt, att den ska bli demokratiens frack.

De ha gjort upp räkningen utan värden.21 6

JÖRGEN

Ty just arbetarna anse den ju mest för ett snobbplagg och fordra frack. Av dem, som eljes ha frack. Ehuru de här gjorde Hjalmar orätt. Ty jag och kungen av England skulle burit svart redingote, om vi varit förmiddagstalare. Och, vi äro bägge mycket artiga och grundlagsenliga.

(Ehuru han inte håller sin Kitchener så stukad, som jag min rappe. Också får han smörj och mister ära och pengar.)

Detta — att inte ha frack på förmiddag — är ju rätt gammalt. Även i Stockholm. Anno 1884 voro, först Herrman Bang och sedan jag, han i Blanchs lilla lokal och jag i Continental sal, de första som, var för sig, beträdde förmid-dags-tribun i redingote i stället för i frack. Han talade för något slags estetflabberi och jag mot skrivardömet. Och våra publiker voro så fina, så fina. Sven Adolf Hedin satt på första bänken i ny halsduk och njöt och skrattade.

Och så stadgad är redingoten utom de tre europeiska knektaphans-staterna, att redan hos Napoleon III mottogos s. k. bättre karlar med grå byxor och svarta halsdukar. Och vid spanska och italienska hovet äro formliga edikter därom utfärdade. Ehuru svenska avisorna berömt det som — flärdlöshet. Då det är enkelt folk- och

skräddarevett. Hos riksmarskalksämbetena.

Låt mig nu ha sagt er för sista gången följande :

Kavaj och låg hatt — på långa resor, aldrig annars.

Jaquette med låg eller hög hatt — på promenad eller i egna rum.

Redingote med kulört eller svart halsduk och grå byxor på alla slags besök och förmiddagsfestligheter.

Frack med svart byxor och vit halsduk till alla middagar och aftnar.

Smoking är en slags nattrock, inomhus, då man eljes är klädd färdig för fracken.

Uniform i bättre och civilt sällskap är en fullkomlig skandal. T. o. m. på teater och promenad. Har man sådan på sig, ska man gno hem av alla krafter med svansen mellan benen och nosen mot marken. Så gör en engelsk gentleman. Och en tysk är ju inte riktig människa, bara en slags dresserad krigsgorilla.

Nu veten I huru I skolen vara.

4 jan. 1902. NÄR FLAXKALLARNES SVENSKE — HELT FÖRNUFTIGT — FLÖG FRÅN DEM

Helt självständigt och förnuftigt. Och ändock kallar man en dylik ballong för ett oförnuftigt kreatur!

*

I lördags frågade folk mig, om jag ville gå och se luftkallarna i dag — söndag — klockan 2 middagen — flaxa åstad.

»Jag tänker inte göra dem storhetsvansinnigare», svarade jag. Som haft krig med stoliarna sedan Andrés dagar. Då denne förargade både de yrkesballongförare och oss, tidningsherrar, som tidigare vågat liv och lemmar i ballong över Stockholms horisont, med den oblyga förklaringen, att vi alla bara varit »akrobater» (jag också? Som redan var 52-årig och asthamapatient, då jag for första gången), men att man nu skulle få se på vetenskaplighet och susen.

Och så började den historia av löjlighet och sorglighet, som väl inte slutar utan ännu större olyckor. Om ej detta narrspels-sällskap befalles sitta stilla och återgå till näringarna. Helst borde de då bli hästskötare. (Om hästarna godhetsfullt tillåta.) Till ballongfarare duga de ej.

Skola ballongfärder ske — och det böra de — så skola de ledas av yrkesluftseglare eller sjömän. Löjtnanter och alla slags Karl-den-tolvte-stövietter böra speciellt förbjudas. Man bör ju komma i håg att de ofta födas och regelbundet tränas att bli dummare, än den dummaste bonde. Nej, nej! Särskilt dc få inte flyga och flaxa. — Det enklaste begrepp om själsädel samfundsordning förbjuder det.

I Preussen och Ryssland gäller det att en knekt begriper allt. Tvärtom: han begriper ju intet. Och därför stå Ryss- och Tyskland utom räkningen. — I kulturländerna gäller det att en sjöman begriper allt. Detta är sant. Och därför bör, om Svenske hittas, den helt enkelt tagas från Karl-den-tolvte-stövletterna och gratis lämnas till kungl, flottan eller pojkarna på Navigationsskolan till nytta och nöje.

(Jag är sjöman. Just därför nyper jag till en krabba, det ringaste hon vill flyga. Eller kommendera.)21 6

Ja, jag begick inte brottet att gå och titta i Idrottsparken på de kända luftsnillena. Utan jag satt med ära hemma som alltid och bad till Gud och väntade av Hans nåd nya olyckor för dem. Ty Gud är god. Och det går alla syndare illa. Som vår Herre och jag äro arga på det, helt oblygt, eldsvåda hos rappen, så jag kunnat bli stekt. Det brann i hans säng och klosett. Så brandkåren fick rycka ut.

Ja, jag satt hemma och bad som vanligt till Gud om olycka för Svenske. Då började telefonerna spela. Och ett glatt jubel susade genom Stockholm, att Phan tagit Svenske. — Hur kan man döpa en ballong så dumt. Och utan reson! Och så följer nya telefonbud, att man inte skulle skälla på ballongen. Nog var den också uppblåst. Men så mycket förnuft hade den dock haft att den gett katten att vänta på stollarna, utan rest till himla av sig själv. Under det att en sergeant och åtta artillerister stretat mot.

Och hela Stockholm jublade.

Och man jublade mera, då man fick höra detaljerna: de vetenskapliga herrarna hade inte förstått, att, då man fyller en ballong med gas, som ju är lättare än luft, så far den uppåt i luften och utåt i etern. Så vida inte ballonghöljet spricker och gasen ger sig av i förväg. Det där är efterMED TVÅL OCH BORSTE

en naturlag, som Newton fann genom ett äpple, och kallas tyngdlagen.

Och de krigshögskoledrillade och disciplinerade herrarna hade då på knektavis ånyo gett sig från alltihop. Och gått att frukost-supa. Och så for ballongen. Själv. Det gjorde den rätt i.

Nå! Man ser ett nytt bevis häri på axiomet, att, ska vi ha en här och ett försvar, så böra inga knektar få vara med. Föga förstånd ha dom. Och det lilla dom ha plockas ju bort. Med omsorg. Den enda omsorg överbefälet visar.

Ha ni hört talas om sjömän, som eldat upp en ångare och gått ifrån den? Så den själv kilat över Atlanten och för tidigt upptäckt Amerika. Asch! Aldrig i livet! Och skola de där herrarna behållas vid liv, så böra de skickas till sjöss eller sättas i lära hos Cetti. Ja ja, inte i lära att föra ballong, utan i lära att sprida program, öppna dörrarna, kila till redaktionerna, fylla, lyfta och tömma sandsäckar. Sedan Cetti dock gett dem en preventiv stallpojks-husaga.

Ja! Det var mig en ljuvelig söndagsförmiddag:

Först telefonerade Hasse Z., som bor mitt mot21 6

Idrottsparken, fröjdefullt att ballongen gett sig av — från patrasket.

Och jag tackade Gud.

Sedan telefonerade mina tanter, som bo vid Tegnérlunden, att där stått folk och gapat mot himla. Med mitt snille drog jag genast den fullt riktiga slutsatsen, att ballongen farit högt över Tegnérlunden och antingen likt ballongsällskapet skulle spricka av högfärd eller driva ut över Sörmland åt Östersjön.

Och jag tackade Gud.

Sedan telefonerade Albins mamma, som också bor vid Tegnérlunden, till Albin och Albin telefonerade till mig, att ballongen verkligen farit ö\er Tegnérlunden —- pä egen hand — tre timmar för tidigt. — Och jag tackade Gud.

Slutligen telefonerade en anonym herre till mig och bad mig tala om, att, då ballongen for ut över Idrottsplanket, så gnodde en långbent bondlöjtnant efter i kragstövlar och tysk halsjärnskrage och pep till ballongen: »Ptro!» och till folket: »Tag fast!»

Då han, som han väl blir, blir krigsminister, så vida inte den nuvarande yrkesmilitären då är utrotad, skall jag utsätta hans snillrika namn. — Men jag tackade Gud. Som åter blamerat dessa. Som djärvts spela »befäl» över våra.

Hela denna glädjesöndag hade bara en malörtsdroppa : att inte Sigurd P. Sigurdh hann komma med. I ballongen — menar jag. Åt Helsinge.

Se: Sigurd P. Sigurdh är en skald som gnor och björnar mig för en dikt. Senast i förrgår. På Metropol. Jag gav honom en halv punsch, Zet-terströms i Gävle, i stället. Den var för god. Åt Sigurdh.

Ja! Sigurd P. Sigurdh är ett ungt nöt, som skrivit en del skönlitteratur hos mig: riktig smörja: alltid olycklig kärlek och minst ett mord i. Nu är han herr Ljunglunds förnämsta medsnille. Och han skulle fara med ballongen. Herr Ljunglund till en liten recett. Och herr Ljunglund hade gjort stora omkostnader för nötet: hyrt en kattskinnspäls åt honom, köpt två bälgvantar, två halmskor, en butelj punsch och fyra smörgåsar samt lånt av greve v. Halvylle tjugo kronor. Som Sigurd P. Sigurdh skulle ha att festa på. I Ryssland eller Tyskland. Varjämte Sigurd P. Sigurdh fått order att för dem uppköpa och till riket inkrångla en burk äkta, grå, osaltad, rysk kaviar, som herr Ljunglunds andra delägare, fingödsel fabriksaktiebolags-direktören och riddaren Jöns Calsong, skulle ha i present. Och utdelning.

Allt det där blir nu inte av. Därför att Svenske for ensam och gav katten i Sigurd P. Sigurdh.21 6

Så den får i stället gno i mina trappor och björ-na för sin usla, eländiga dikt-smörja. Den är så dum, att författaren kallas »lilla Sigurd» eller den »dummare Sigurd». Till någon skillnad från den store Sigurd, smålänningen, som var kvick — för 20 år sedan — då han hjälp mig att skälla på herr Bennich och Themptis. Som då voro tidens skojare, rappar och dománintendenter. Men nu visst farit till himla och försvunnit ur rikshistorien. Likt ballongen Svenske.

Nå ja! Det finns intet ont med Sigurd P. Sigurdh. Så skriver han en dikt till, så kan jag trycka också den. Men på kredit. Det ska katten göda Ljunglundare. Inte heller håller jag strängt på att Svenske bort ta honom med sig.

jag har fått en hel del upplysningar i ämnet: De fyra flaxkallarna, som skulle fara med, sutto och frukosterade — förbaskade bondsven-skar — och lämnade ballongen åt en sergeant och åtta artillerister, vanliga landkrabbor, med inte stort större förstånd än rappar och generalstabsmagistrar.

Där stod ballongen utanför Idrottskrogen. De fyra landkrabbsherrarna, inclusive skalden SigurdMED TVÅL OCH BORSTE

Jonathan Persson Sigurdh, trodde att en dylik tingest står stilla utanför en krog, som ett s. k. ök eller en s. k. märr. Som det heter på deras språk.

Så började det blåsa. Inte märkte de 9 bond-knektarna det. Och inte heller de 4 frukostherrarna. Då for ballongen själv. Ty den märkte att det blåste. Och den passade pä. Då märkte de det. Och ropade: »Ptro!» Men ballongen for. Ändock.

*

Tänk vad de fyra herrarna skulle skällt, om en sjökapten eller sjöofficer i mörker och missvisning kört på grund!

Men har ni sett en sjömansbesättning, som hissat segel i topp, satt sig på en krog och kommit rusande ut och skriat »ptro!» om skutan gett sig av. Själv. Enligt naturlagarna.

Man bör, då löjtnanter vid landkrabborna skola ordna annat än kapplöpningar med häst, låna en mindre skeppsgosse vid flottan att kommendera dem.

Måhända också unge hästskötare Bondström nu är nog rappad och folkhögskolad för att sköta dem. Han bör ha något s. k. sunt bondförnuft. Om sådant finns. Vilket jag ej tror. Att döma efter riksdagen.21 6

Man kan säga att unge Frænkel var med. Och att den är inte löjtnant utan ingenjör.

Men han är en Karl-den-tolvte-stövlett och ingen sjöman. Ändock.

Då han gick i Palmgrens samskola skrev han en dikt hos mig. För 2 kronor. Precis som Sigurd P. Sigurdh.

Däri låg intet fånigt. (Mera än i alla dikter på vers.) Men han sade till mig att Karl XII var historiens störste man.

Jag blev så flat att jag satte mig. Och kippade efter andan.

Och därpå svarade jag:

»Näst före kajsern och näst efter Gustaf deri fjärde Adolf. Men farligare. Och därför sköto t. o. m. hans egna officerare honom. Till slut.»

Och då fånade unge Frænkel.

Men se: jag kände nog också historien och Karl XII. Innan jag kände Sigurdh och Frænkel. Helst Karl XII ju var barnlöse stamfadern för utdöda grenen av min egen familj: ätten Rönnow-Pfalz-Zweibrücken, phanken så gentilare än pontecorvarna.

Men redan min pappa sade mig — och det redan i barnkammaren — att Karl XII var en skam för vår familj. Därför att han förstörde hela riket. (Likt nu åter skett genom nya härordningen.) Då vår gemensamme storfader

Karl XI var — jämte Gustaf Wasa — svenskhistoriens gentilaste. Enär bägge ordnade kassaförvaltningen, arbetade, knogade, sparade och lade beslag på så många gods. Som vi och kronan bättre behövde. (Att ta andras jordagods har alltid varit mitt samhällsideal. I den kloka punkten är jag socialist.)

Unge Frænkel kan inte föra ballong. Han är en vanlig Karl-den-tolvte.

Och inte kan han rikets grundlagar. Heller. Lika litet som en enklare general eller Moheds-major.

Hans rektor kom till mig och ville veta vem som sålt dikten.

Han fick ett glas av Lacaves Manzanilla. Och så sade jag: »Är du galen, du som är med i Publicistklubben och vill veta vern som skriver i Figaro. Stäm mig!»

Ja! Jag svarade honom precis som jag, här i samma Brunkebergs hotell, (för mer än 30 år sedan), svarade Bismarck och hela hans anhang, då de ville i hela två timmar pina mig till bekännelse (dock inte med ridspö, bara

med diplomati och genie), ha ur mig om det var den eviga rappen, som ljugit på dem i N. D. A. Jag svarade då också: »Läs tryckfrihetsordningen! Och stäm dr Karl Adam Lindström!»

Och det sade denne var rätt svarat.21 6

JÖRGEN

Men unge Frænkel bekände för sin rektor. Frænkel kan inte grundlagen och inte tyngdlagen och vill fara i ballong. Jag tror att t. o. m. Sigurd P. Sigurdh hos mig och Ljunglund läst grundlagen.

Asch! Frænkels förstånd är generalstabens.

Ehuru hans karaktär väl är sanningsenligare.

*

Flaxkallarna säga nu att, hade de haft ett ballonghus över Svenske, så hade den inte flaxat av.

Mycket riktigt anmärkt.

T. o. m. en blind löjtnant kan hitta ett sådant tankekorn.

Hade de lagt Chimborazzo eller S:t Peterskyrkan över Svenske, så hade den legat kvar. Medan landkrabborna åto frukost.. Tag hit Chimborazzo! Till löjtnanterna vid krabborna och till de andra flaxkallarna. Nya anslag!

26 febr. 1903.